

**Centrul de Investigații Strategice și Reforme
Transparency International – Moldova**

Corupția și calitatea guvernării

Ianuarie 2001

Executat de:

Dr. Lilia Carașciuc,
director executiv al
Transparency International – Moldova
expert al Centrului de Investigații
Strategice și Reforme,

Cu suportul financiar al

Secției Relații Publice a
Ambasadei SUA din Moldova

Rezultatele, interpretările și concluziile prezentate în acest raport sunt pe deplin ale autorului. Ele nu reprezintă neapărat opinia Secției Relații Publice a Ambasadei SUA din Republica Moldova.

Cuvânt de mulțumire

Autorul raportului își exprimă gratitudinea față de Secția relații publice a Ambasadei SUA în Republica Moldova pentru finanțarea acestui studiu. Îmi exprim mulțumirea Domnului *Bernell McIntire* și doamnelor *Lisa M. Heilbronn* și *Rodica Stavarache* pentru suport moral și sfaturi valoroase, la fel ca și echipei CISR (*Dr. A. Gudîm, A. Bucatcă, A. Țurcan, G. Balan, V. Bulan*) pentru o cooperare excelentă la executarea sondajului de opinie publică. Studiul a beneficiat mult de pe urma contactelor cu *Donald Bowser* (Transparency International). De asemenea vreau să exprim profunde mulțumiri sociologilor *Dr. V. Țurcan* și *Dr. I. Jigău* pentru consultații și efectuarea sondajului, la fel ca și grupului de 50 de intervievari.

Conținut

Cuvând introductiv

1. Fața corupției în Republica Moldova

1.1 Corupția pe arena națională

1.2 Cauzele corupției

1.3 Plasarea Moldovei în clasamentele internaționale

1.4 Consecințele corupției

2. Corupția: cum o văd businessmanii și gospodăriile casnice

2.1 Scopul și elaborarea chestionarului

2.2 Structura chestionarului

2.3 Sumarul rezultatelor în cazul întrebărilor de ordin general

2.3.1 Caracteristica respondenților

2.3.2 Bunăstarea personală a respondenților

2.3.3 Percepția publică a corupției

2.3.4 Înțelegerea generală a noțiunii de corupție

2.3.5 Formele principale de “relații neformale”

2.3.6 Identificarea celor mai corupte sectoare

2.3.7 Toleranța populației și predispunerea spre corupție

2.4 Sumarul rezultatelor chestionării businessmanilor

2.4.1 Calitatea mediului antreprenorial

2.4.2 Cererea de mită în sectoarele fiscal și vamal

2.4.3 Oferta de mită în sectoarele fiscal și vamal

2.4.4 Dovezi de comportament corupt în agențiile de stat

2.4.5 Cauzele corupției în sectorul fiscal și vamal

2.4.6 Măsuri de combatere a corupției în sistemul fiscal și vamal

2.4.7 Concluzii de la chestionarea businessmanilor

2.5 Sumarul rezultatelor chestionării gospodăriilor casnice

2.5.1 Extinderea corupției în sectorul educațional

2.5.2 Extinderea corupției în sistemul ocrotirii sănătății

2.5.3 Așteptări referitoare la posibilitatea combaterii corupției

2.5.4 Concluzii privind chestionarea gospodăriilor casnice

2.6 Corupția și sărăcia

2.7 Genderul și corupția

3. Propuneri de combatere a corupției

- 3.1 Încercări de combatere a corupției la nivel național
- 3.2 Reforma sistemului judiciar și cea legislativă
- 3.3 Reforma sectorului public
- 3.4 Ameliorarea procedurilor de control de stat
- 3.5 Transparența vieții politice
- 3.6 Crearea unui sector privat viabil
- 3.7 Cercetarea științifică a fenomenului
- 3.8 Relațiile cu societatea civică
- 3.9 Colaborarea cu alte instituții
- 3.10 Rolul organizațiilor internaționale

Concluzii

Bibliografie

Anexe

- 1. Metodologia de selectare a eșantionului
- 2. Chestionarul businessmanilor
- 3. Chestionarul gospodăriilor casnice
- 4. Tabelele cu rezultatele sondajului businessmanilor
- 5. Tabelele cu rezultatele sondajului gospodăriilor casnice

Cuvânt introductiv

Corupția reprezintă cel mai mare obstacol în calea reformării și relansării economice a Republicii Moldova. Acest fapt a fost recunoscut atât de către Guvernul Republicii Moldova, cât și de organizațiile internaționale ce colaborează cu Moldova, ca Banca Mondială, PNUD, FMI și Transparency International.

Scopul principal al prezentului studiu constă în evaluarea situației actuale privind corupția în sectorul public și identificarea măsurilor prioritare pentru combaterea eficientă a corupției.

Lucrarea cuprinde următoarele compartimente: introducere, trei capitole, concluzii, bibliografie și anexe. În primul capitol este reflectată situația actuală privind corupția, precum și impactul ei asupra societății Republicii Moldova. Acesta reprezintă sumarul lucrărilor precedente ale autorului, ce pot fi găsite în publicațiile Centrului de Investigații Strategice și Reforme. Capitolul expune noțiunea de corupție la nivel național, plasarea Moldovei în scalele de comparație internaționale și evaluarea consecințelor corupției asupra dezvoltării economice, sociale și democratice ale țării.

Capitolul al doilea generalizează rezultatele sondajului de opinie publică cu privire la corupție, realizat între businessmeni și gospodării casnice. El include chestionarul și rezultatele principale pentru întrebările generale, precum și pentru întrebările speciale adresate businessmanilor și gospodăriilor casnice.

Capitolul trei include analiza încercărilor autorităților naționale de combatere a corupției, precum și propuneri concrete pentru reprimarea acestui fenomen în Moldova concentrând eforturile în următoarele direcții: reforma sectoarelor judiciar și legislativ, managementul sectorului public, ameliorarea procedurilor de control statal, transparența vieții politice, crearea sectorului privat viabil, cercetarea științifică a fenomenului. De asemenea este examinat rolul societății civile și al organizațiilor donatoare în combaterea corupției.

1. Fața corupției în Republica Moldova

1.1 Corupția pe arena națională

Analiza dezvoltării economice a țărilor cu economie în tranziție arată că acest proces s-a dovedit a fi mult mai complicat, decât s-a anticipat. Declinul economic pe parcursul ultimilor nouă ani a plasat Republica Moldova pe cel mai jos nivel după produsul intern brut pe cap de locuitor între țările în tranziție (360 dolari SUA în 2000). Acest declin nu este doar rezultatul unor condiții nefavorabile climatice, al războiului din Transnistria, și al lipsei de resurse financiare. O cauză esențială a acestor deficiente este și guvernarea inefficientă. Nivelul jos al calității guvernării este determinat de următorii factori:

- lipsa de experiență și profesionalism în guvernarea unei țări suverane nou formate;
- condițiile economice nefavorabile;
- circumstanțele politice în permanentă schimbare;
- lipsa de susținere din partea populației și nedorința de a înțelege importanța reformelor;
- lipsa de voință politică și teama de a face pași siguri pe calea spre consolidarea raporturilor de piață;
- conștientizarea faptului că termenul de guvernare va fi prea mic pentru a avea rezultate sesizabile.

Există, totuși, un fenomen care a avut cel mai dezastruos impact asupra calității guvernării și dezvoltării țării, – corupția. În ultimii ani acest fenomen a devenit într-un șir de state adevărată tragedie națională. În multe cazuri ea a înlocuit mecanismele, structurile și funcțiile statului.

Răspândirea corupției poate fi comparată cu răspândirea epidemiilor. Ca și în cazul unei boli infecțioase, corupția este mai puțin periculoasă, dacă o parte anumită din populație este „vaccinată”. În caz contrar, epidemia, izbucnind, se dezvoltă în progresie geometrică. Ca și în orice altă țară, corupția a existat în Republica Moldova pe parcursul deceniilor. Începutul tranziției de la un sistem administrativ de comandă la un sistem economic de piață (anii 1989-1994) nu a întrerupt relațiile neoficiale între populație și straturile de vârf ale statului, sau cu acei care se bucurau de privilegii în accesul la bunuri, finanțe, informație, servicii, inclusiv și persoanele criminale și semi-criminale. Apartenența la un anumit „clan” politic le asigura la o bună parte din ei o protecție față de organele de securitate și de ordine publică. De aceea numărul persoanelor corupte era relativ mic, iar dimensiunile tranzacțiilor corupte – relativ mari ca volum. Mai târziu, odată cu derularea procesului de privatizare în masă și de acumulare spontană a capitalului (anii 1995-2000), numărul tranzacțiilor corupte a crescut considerabil.

1.2 Cauzele corupției

Variatatea formelor de manifestare a corupției la fel ca și motivul unui comportament corupt, depind de factorii ce generează corupția. Pe lângă factorii generali, așa ca: instabilitatea politică, există și alți factori strâns legați de structura sectorului public și care uneori pot fi neutralizați prin intervențiile bine gândite în administrarea statului. În general, fiecare domeniu, în care funcționează structurile de stat, conține câte ceva, pentru care agenții din sectorul privat sunt gata să plătească:

- Comanda de stat (achiziții, obiecte pentru privatizare, etc.);
- Beneficii din partea statului, transferuri, poziții privilegiate pe piață;
- Credite la o rată a dobânzii mai joasă decât cea de piață, obținerea unor poziții de monopol prin licențiere, facilități, etc.;
- Beneficii (reducerea sumei impozabile, sau reducerea sumei directe a impozitelor), economie de timp (așa numiți „bani ușori”);
- Schimbări în legi și regulamente (cum sunt cele referitoare la finanțarea partidelor);
- Obținerea posturilor în guvern. etc.

Prezența unei ponderi mari a sectorului public într-o economie nu oferă o explicație completă a cauzelor corupției. Multe țări, ca Finlanda, Olanda, Suedia, Danemarca, în care sectorul public este printre cele mai extinse din lume, sunt mai puțin corupte, decât multe economii cu o pondere mică a sectorului public ale Africii și Asiei. Acest fapt sugerează ideea că nu atât prezența sectorului public în economie, cât mecanismul lui de funcționare, determină nivelul corupției într-o țară sau alta.

Cauzele corupției în Moldova sunt determinate de factori legali, instituționali, economici, politici, sociali și morali.

Legislația contradictorie și învechită reprezintă *cauzele legale* ale corupției.

Lipsa unei strategii de combatere a corupției, lipsa transparenței în procesele de luare a deciziilor, nivelul înalt al discreției în lucrul funcționarilor publici, politici, care generează rent-seeking – toți acești factori reprezintă *cauzele instituționale* ale corupției.

Cauzele economice includ salariile joase pentru funcționarii publici, arieratele la plata salariilor. Aceasta le impune unei părți considerabile a funcționarilor publici dilema: integritatea personală, sau supraviețuirea.

Cauzele politice includ interesul unor grupuri aparte de a restaura regimul totalitar.

Cauzele morale și cele sociale țin de degradarea valorilor morale în rândurile funcționarilor publici, precum și de lucrul nesatisfăcător al mijloacelor de informare în masă în educarea unei intoleranțe față de fenomenul corupției.

Fig. 1.1

Indicele corupției, 1999

Slovenia	6
Estonia	5.7
Re. Ceha	4.6
Polonia	4.2
Lituania	3.8
Rep. Slovaca	3.7
Belarus	3.4
Letonia	3.4
Bulgaria	3.3
Romania	3.3
Moldova	2.6
Ucraina	2.6
Armenia	2.5
Rusia	2.4
Albania	2.3
Georgia	2.3
Kazakhstan	2.3
Kyrgyzstan	2.2
Yugoslavia	2
Uzbekistan	1.8
Azerbaijan	1.7

Sursa: Transparency International

1.3 Plasarea Moldovei în clasamentele internaționale

Fig. 1.2

În clasamentele internaționale locul Moldovei după calitatea guvernării și nivelul corupției variază în funcție de metodologia utilizată, dar în orice caz nu este un loc avantajos. Conform evaluărilor Transparency International, Moldova este plasată în grupul țărilor cu un nivel înalt al indicelui corupției. Pe scară descrescândă de la 10 până la 0 (unde 0 este corupția totală și 10 – lipsă completă a ei), în anul 2000 Moldova a fost situată la nivelul de 2.6. Pe această scară Moldova este plasată pe locul 76 din 90 de țări, după Coasta de Fildeș, fiind urmată de Ucraina și Venezuela.

Frecvența și mărimea mitelor

	Cota firmelor care platesc mite foarte des (%)	Volumul mitei (%) în comparație cu veniturile anuale
Armenia	40.3	6.8
Azerbaidjan	59.3	6.6
Belarus	14.2	3.1
Bulgaria	23.9	3.5
Croatia	17.7	2.1
Estonia	12.9	2.8
Georgia	36.8	8.1
Kazakhstan	23.7	4.7
Kargazstan	26.9	5.5
Lituania	23.2	4.2
Moldova	33.3	6.1
Polonia	32.7	2.5
Rep. Ceha	26.3	4.5
Romania	50.9	4
Rusia	29.2	4.1
Slovacia	34.6	3.7
Slovenia	7.7	3.4
Ucraina	35.3	6.5
Ungaria	31.3	3.5
Uzbekistan	46.6	5.7

Sursa: EBRD, Transition report, 1999

Într-un studiu comun al BERD și Băncii Mondiale a fost efectuat un sondaj de opinie între 3000 de manageri din 20 țări în tranziție. Rezultatele au arătat că Moldova ocupă al 15-lea loc după calitatea guvernării la nivel microeconomic, (indicele fiind egal cu 0.52 din maximum 3), ultimul loc după calitatea guvernării macroeconomice (indicele fiind 0.35), ultimul loc după calitatea infrastructurii (indicele fiind 1.42), și penultimul loc după gradul de supremație a legii (indicele fiind 1.1).

Fig. 1.3

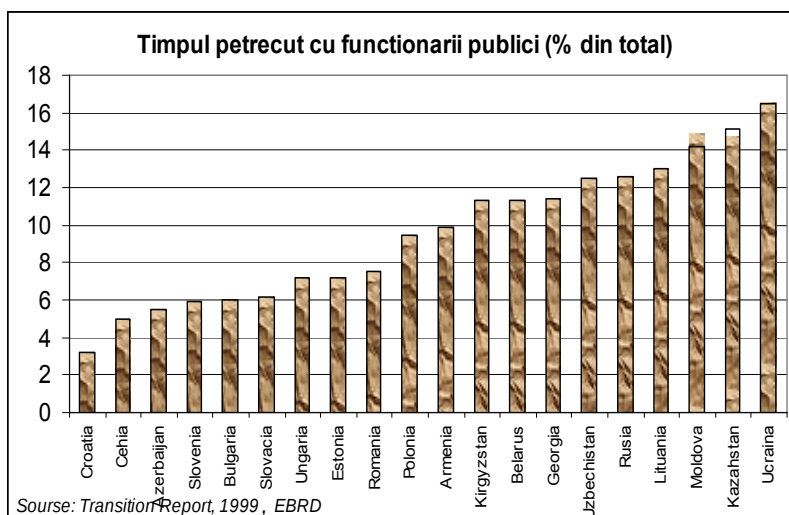
Indicele calitatii guvernarii				
	Masuri microecon.	Masuri macroecon.	Infrastructura	Suprimația legii
Ungaria	0.92	1.72	2.42	2.34
Slovenia	1.17	1.73	2.26	2.23
Estonia	1.25	1.74	2.38	2.17
Uzbekistan	1.4	1.44	2.11	2.16
Armenia	0.55	1.15	2.21	2.32
Polonia	0.96	1.53	2.37	1.82
Rep. Slovaca	0.88	1.68	2.11	1.7
Rep. Ceha	0.8	1.35	1.57	1.97
Belarus	0.67	0.77	2.18	2.25
Lituania	0.69	1.7	2.19	1.48
Azerbaidjan	1.02	1.59	1.73	1.56
Croatia	0.67	1.18	2.13	1.62
Bulgaria	0.9	1.25	1.77	1.49
Kazahstan	0.75	0.72	1.85	1.68
Georgia	0.67	0.93	1.78	1.47
Ucraina	0.34	0.77	1.76	1.68
Rusia	0.47	0.65	1.91	1.54
Romania	0.45	0.6	1.49	1.48
Chirchizstan	0.46	0.48	1.85	0.98
Moldova	0.52	0.35	1.42	1.1
Sursa: EBRD, Transition Report, 1999				

După indicele agregat al calității guvernării Moldova a ocupat ultimul loc, punctajul fiind 0.82. Circa 75 % din respondenții din Moldova au menționat faptul că sistemul legal nu le protejează proprietatea. În Estonia, pentru comparație, doar 22 % din firme se simt neprotejate. Managerii întreprinderilor din Moldova consumă aproximativ 17 % din timpul lor total aranjând problemele cu funcționarii publici. Acesta este un nivel maxim pentru toate țările în tranziție. În Croația, spre exemplu, acest timp constituie doar 3 % din total.

Așa numitul indice al uzurpării puterii de stat¹ reflectă gradul de influențare a deciziilor de stat de către unele grupuri mici de interese din economie. Indicele uzurpării puterii de stat propus de BERD pentru Moldova este de 46 %. O situație mai rea în acest sens se manifestă doar în Ucraina și Azerbaidjan.

Datele aceluiasi sondaj arată, că o treime din firmele moldovenești plătesc mită foarte frecvent. Acest indicator plasează Moldova pe un loc mediu între țările în tranziție. În ceea ce privește dimensiunea mitei în comparație cu veniturile anuale, Moldova este plasată între cinci din cele

Fig. 1.4

¹ BERD, Transition Report, 1999

mai înaintate țări. O situație mai descurajatoare pentru producători există numai în Georgia, Armenia, Azerbaidjan și Ucraina.

1.4 Consecințele corupției

Corupția are un impact puternic asupra securității economice și umane. Consecințele ei sunt multiple. Adesea este dificil de a delimita clar corupția de guvernarea proastă. Deși este evident că multe fenomene nu ar putea să atingă o astfel de amplitudine, dacă nu ar fi implicate interesele de grup.

Consecințe sociale:

Corupția creează o povară fiscală excesivă asupra populației. Ea are un impact negativ puternic asupra păturilor vulnerabile ale societății, care nu au putere politică pentru a se proteja. Există o corelație directă între sărăcie și corupție în țară. Ultimele absoarbe sursele financiare care ar putea fi alocate în sistemele de ocrotire a sănătății, educație, asigurare socială, și alte necesități sociale.

Consecințele asupra securității politice a statului:

Formarea unei oligarhii politice și economice, care impune societății preferințele sale, ignorând necesitățile societății, contribuie la creșterea rapidă a datoriilor statului, declinul veniturilor în buget. Ea conduce la falimentul politicilor de susținere a micului business și de protecție socială, și, deci, subminează încrederea populației în structurile statale.

Consecințele asupra mediului ambiant:

Mediul ambiant degradează în urma utilizării excesive a resurselor disponibile, de către unele grupuri economice pentru a obține profituri imediate fără a lua în considerație efectele de perspectivă.

Consecințe economice:

Corupția facilitează creșterea economiei subterane și ridică costurile de tranzacție; ea reduce competitivitatea, descurajează investițiile și ideile inovatoare, reduce eficiența economică face țara mai vulnerabilă la crize economice.

Existența unui segment larg subteran în economie distorsionează indicatorii macroeconomici, cum sunt rata șomajului, veniturile și cheltuielile populației, precum și nivelul de viață al populației, reduce efectele politicilor economice și sociale.

Economia subterană. Conform evaluărilor noastre, economia subterană constituie aproximativ 60 % din economia oficială a țării. Partea pozitivă a acestui fenomen constă în faptul că în realitate sărăcia afectează o cotă mai mică de populație, comparativ cu datele statisticii oficiale. Partea negativă a acestui fenomen o constituie declinul veniturilor bugetului de stat, și, drept rezultat, imposibilitatea remunerării suficiente de către stat a activității funcționarilor publici, precum și a implementării proiectelor de asistență socială, educaționale și programelor de ocrotire a sănătății.

Declinul disciplinei economice și evaziunea fiscală. Unul din efectele negative ale economiei subterane și corupției este declinul disciplinei economice. Astfel, ponderea cazurilor depistate de încălcare a legislației a crescut de la 53 % din numărul total al agenților economici supuși controlului în anul 1994 până la 70 % în 1999.

Conform estimărilor noastre aproximative bazate pe datele Inspectoratului Principal Fiscal de Stat, evaziunea fiscală totală din veniturile bugetului consolidat a crescut de la 4 % din veniturile bugetului consolidat în anul 1994 până la circa 30 % în 1998 și 22 % în 1999.

Declinul relativ mic al acestui indicator a fost cauzat preponderent de rata înaltă a inflației în anul 1999 (43.8 %), astfel încât povara fiscală reală (în termeni reali) asupra întreprinderilor în 1999 a scăzut. Totuși, această estimare este destul de aproximativă. Datele referitoare la operațiunile ilegale de import-export indică faptul că în realitate nivelul evaziunii fiscale este mai ridicat.

Contrabanda. Problema exporturilor și importurilor ilegale a atins proporții alarmante. Conform datelor vamei, volumul contrabandei depistate a crescut de la 2,7 % în totalul operațiunilor de export-import în anul 1997 până la 10.6 % în 1998. În același timp, numărul dosarelor penale care au ajuns la judecată diminuează continuu. Dosarele penale cu privire la contrabandă se clasează neîntemeiat (în 1998 au fost deschise 28 dosare penale, și nici unul nu a fost finisat). Volumul valutei ne-repatriate crește în continuu. Conform datelor Curții de Conturi, pe parcursul anilor 1996-1998, numai subestimarea exporturilor ne-a costat 500 milioane lei.

Conform datelor Ministerului Afacerilor Interne (septembrie, 2000), doar 2 din 10 camioane cu combustibil care trec prin vamă se înregistrează oficial. Plata medie pentru a nu fi înregistrat la vamă constituie circa 100 USD pentru un camion.

Analiza noastră arată că volumul operațiunilor de export-import dintre Moldova, Rusia și Ucraina deviază considerabil de la statistica oficială din Moldova (de la 60 până la 90 % din total).

Problema Transnistriei creează pierderi suplimentare bugetului de stat al Republicii Moldova. În 1997-1998 pe teritoriul Transnistriei au fost importate mai multe bunuri decât în restul teritoriului țării, respectiv, de 1.7 și 3.1 ori alcool etilic, 9.7 și 19.4 ori mai multe băuturi alcoolice, 252 și 90 ori mai multe țigări, în timp ce populația Transnistriei constituie 12-15 % din populația țării. Este evident, că majoritatea acestor produse se consumă pe întregul teritoriu al țării (inclusiv în localitățile de pe malul stâng al Nistrului), ne achitându-se plățile respective în buget.

Oficial Moldova beneficiază de sistemul de preferințe la exportul bunurilor sale în SUA și UE, însă Transnistria, care utilizează ștampila vămii Republicii Moldova, neavând careva contribuții la bugetul Moldovei, este partea care beneficiază de acest sistem și exportă produsele sale, precum și ale Rusiei, la prețuri de dumping.

Conform datelor Departamentului Vamal, Republica Moldova a importat în 1999 bunuri în valoare de 622 milioane lei. Prin vama română au fost înregistrate importuri de bunuri în Transnistria în valoare de 2761 milioane lei. Aceasta teoretic trebuia să completeze bugetul Republicii Moldova, ori cel al Transnistriei cu 80 milioane dolari SUA. În realitate bugetul Transnistriei a obținut 3.19 milioane dolari SUA iar Republica Moldova – nimic. Diferența de aproximativ 75 milioane dolari SUA s-a „sedimentat” în buzunarele particulare.

Achiziții publice, manipulări cu prețurile. Datele Curții de Conturi conțin un număr considerabil de cazuri de încălcare a legislației cu privire la achizițiile publice. În loc de a se recurge la proceduri de tender, se acceptă serviciile unor firme cu reputație dubioasă, drept rezultat costurile tranzacțiilor depășesc nivelul de piață, iar beneficiul este împărțit cu funcționarii publici implicați. În consecință sume considerabile de resurse financiare publice sunt transferate în buzunare private, ocolind procedurile de privatizare prin intermediul pieței, și distrugând prin aceasta mecanismul de piață. Drept exemplu poate fi menționat contractul dintre Fondul Social și S.A. „Petroil” pentru zahărul fabricat din trestie de zahăr în Brazilia. Prețul zahărului importat a fost cu 65 bani mai mare decât cel de piață. Beneficiul privat dintr-o asemenea operațiune a fost estimat la circa un milion de lei, ceea ce ar fi fost suficient pentru a plăti pensia lunară la 12 mii de persoane.

Un alt caz: Fondul Social oferă S.A. „Petroil” 1196.5 tone de cereale la prețul de 263.2 lei tona (1998), mai mult de jumătate din care au fost procurate la prețul de 450 lei tona, ceea ce a implicat pierderi adiționale pentru buget în sumă de 1.24 milioane lei.

Un exemplu de tranzacții import-export, în care prețul bunurilor exportate a fost subestimat, iar cel al bunurilor importate a fost supraestimat este cazul contractului semnat cu firma „Theills-Mag” pentru exportarea a 30 mii de tone sămânță de floarea soarelui, 30 tone de porumb, 15 mii tone de cereale și 5 tone de orz. Această tranzacție a cauzat pierderi în valoare de 4.9 milioane dolari SUA. Raportul Curții de Conturi conține un număr impunător de astfel de cazuri. De regulă, aceste tranzacții au loc în organizațiile care se caracterizează printr-o insuficiență puternică de resurse financiare: Fondul Social, Ministerul Ocrotirii Sănătății, Ministerul Educației și Științei, sistemul penitenciar (în care cheltuielile zilnice medii pentru un deținut constituie 70 bani, sau 5-7 cenți SUA). Faptul că aceste tranzacții au loc fie datorită unei

guvernări proaste, sau lipsei de profesionalism, fie corupției, nu diminuează impactul economic asupra societății.

Comercializarea bunurilor confiscate este o activitate, în procesul căreia o parte considerabilă din valoarea bunurilor “rămâne” în posesia funcționarilor publici implicați. Drept exemplu poate fi menționat lotul de vinuri spumante comercializate după ce au fost confiscate, nefiind trecute printr-o procedură de tender, la un preț redus de trei ori. Drept rezultat, bugetul a pierdut 357.3 mii lei. O altă pierdere de 631.6 mii lei, din cauze similare s-a produs în cazul comercializării unui lot de votcă.

Privatizarea ilegală. Rapoartele Curții de Conturi - organul suprem de control al utilizării resurselor financiare, conțin numeroase date referitoare la cazuri de deturnate a fondurilor de la destinația lor normală. Aceasta cauzează pierderi considerabile pentru bugetul statului. Sunt detectate cazuri de privatizare ilegală a patrimoniului public, ocolind procedura de tender, cazuri de reducere sintetică a valorii estimate a întreprinderilor în cazul privatizării lor de către colectivul întreprinderii, precum și alte forme de reducere a valorii întreprinderilor prin diferite modalități (indicarea falsă a anului de constituire a întreprinderii, dosirea intenționată a unor obiecte ce aparțin întreprinderii din lista obiectelor expuse estimării, mărirea neîntemeiată a sumei cheltuielilor de amortizare), excluderea din lista persoanelor participante la privatizarea întreprinderii de către colectiv a foștilor lucrători și pensionari, etc.).

Sectorul energetic. Probabil, cele mai mari tranzacții corupte au loc în sectorul energetic. Datoriile Moldovei pentru sectorul energetic cresc anual în medie cu 60 milioane dolari, țara se confruntă mereu cu riscul de a rămâne fără resurse energetice. În același timp redresarea situației doar în sectorul gazelor ar rezolva practic problema datoriilor în întregul sector energetic. Astfel, lipsa contoarelor de gaz pe teritoriul Moldovei duce la faptul că pierderile de gaze se estimează într-un mod arbitrar ca o diferență a indicațiilor la contoarele din Ucraina și România. Contorul de gaz de pe teritoriul Ucrainei este situat la vre-o 50 km în interiorul acestei țări neajungând la hotarul cu Moldova și, astfel, partea ucraineană consumă o cotă esențială de gaze destinate Moldovei. În același timp, Rusia continuă să acuze Ucraina în furtul din conductă a unor volume considerabile de gaze, ce depășesc întregul consum de gaze pe teritoriul Republicii Moldova. Numai pierderile totale de gaze (inclusiv cele inexistente) în Republica Moldova se estimează la 20 milioane dolari în anul 1995-1997. Acesta este un indicator foarte înalt, luând în considerație faptul, că în 1999 PIB al Republicii Moldova a constituit 1160 milioane dolari SUA.

Achitarea Republicii Moldova pentru gaz are loc prin intermediul unui șir de firme particulare, care transformă plățile din formă naturală (în bunuri) în cea bănească și vice-versa. Acesta inevitabil mărește considerabil prețul pentru gaz cu 10-15 % în comparație cu țările învecinate. Datoriile sectorului energetic cresc pe exponențială, iar firmele intermediare se îmbogățesc în aceleași ritmuri. Evident, această situație nu putea să fie creată doar datorită unei guvernări slabe. Cauza principală este interesul unor grupuri mici, dar influente de oameni.

Ramura tutunului se dezvoltă preponderent în umbră, chiar și rămânând în posesia statului. Conform estimărilor noastre, volumul vânzărilor de țigări pe piața organizată constituie doar circa 10 % din consumul total. Nu este surprinzător faptul că a existat o opoziție atât de puternică contra privatizării acestui sector în Republica Moldova.

Transportările pe calea ferată de asemenea se subestimează în mare parte. Astfel, la cumpărarea unui bilet la ruta “Chișinău-București” adesea pasagerii sunt informați că nu sunt bilete suficiente. Pasagerii sunt forțați să caute căi neoficiale de a intra în tren, plătind în numerar direct conductorului. Uneori o astfel de cale este chiar mai ieftină. În București acționează o rețea de intermediari, care transferă pasagerii ilegali în tren, ocolind calea obișnuită. În același timp patrimoniul Companiei de Stat a căilor Ferate este complet deteriorat și necesită investiții considerabile.

Supra-birocratizarea procedurilor controlului de stat. Treptat sistemul controlului de stat s-a transformat într-un sistem de extorcere a banilor de la sectorul antreprenorial. Datele sondajului de identificare a obstacolelor din calea dezvoltării întreprinderilor agricole și a

micului business rural din Moldova, efectuat de către Centrul de Investigații Strategice și Reforme în colaborare cu Carana Corporation, arată că pe parcursul a 12 luni din anul 1998 până în 1999 25 de întreprinderi au fost vizitate câte 12 ori fiecare de către inspectori fiscali, 12 întreprinderi au fost vizitate de 15-20 ori. Un antreprenor s-a plâns că a fost vizitat de către inspectorul fiscal de circa 50 ori. Vizitele inspectorilor de rețele electrice nu sunt mai puțin frecvente: 32 companii au fost vizitate de 12 ori, 10 companii – de la 16 la 100 ori. În majoritatea cazurilor aceste vizite sunt acompaniate de “proceduri” de extorcare a banilor din sectorul privat.

Distribuția inechitabilă a veniturilor și beneficiilor sociale. Economia subterană aduce venituri suplimentare pentru participanți și membri ai familiilor lor, iar uneori servește drept unica sursă de existență a acestora. Existența unui sector paralel economiei oficiale înseamnă, de fapt, circa 60% venituri suplimentare. Aceste venituri sunt însă *redistribuite între populație într-un mod neuniform* și discrepanța dintre cei bogați și cei săraci este efectiv mai mare decât cea calculată oficial. Astfel, consumul de carne în familiile cu același nivel de venituri declarat oficial este în medie cu 60% mai mare la cei ce lucrează în sectorul privat al agriculturii, în comparație cu cei din sectorul public.

Protecționismul camuflat creează inechitate socială, afectează păturile vulnerabile ale societății. Neavând influență politică, păturile vulnerabile se supun adesea unei presiuni sociale mai puternice. Astfel, reieșind din datele bugetelor gospodăriilor casnice calculate de către Departamentul Analize Statistice și Sociologice cu suportul financiar al Băncii Mondiale, demonstrează că în anul 1997 suma indemnizațiilor sociale la un membru de familiile cu nivel maxim de venituri (cuantila V după veniturile disponibile) este de aproape 8,4 ori, în 1997, și de 12,4 ori în 1998, mai mare decât în familiile cu nivel minim de venituri (cuantila I). Se creează și se susține un sistem social inechitabil, în care de cele mai multe beneficii sociale se bucură păturile cu venituri superioare.

Populația antrenată în sectorul economiei subterane *nu poate beneficia de asistență și protecție socială din partea statului*: nu se respectă cerințele (condițiile) de muncă, durata zilei de lucru, regulile de salarizare minimală a muncii. Se face abuz de munca minorilor și femeilor, nu funcționează sistemul buletinelor cu privire la incapacitatea temporară de muncă, se neglijează sistemul concediilor profesionale, sistemul pensionar, etc. Un caz special îl constituie antrenarea ilegală a cetățenilor Moldovei la muncă pe teritoriul altor țări. Între Republica Moldova și alte țări nu funcționează convențiile în privința exportului forței de muncă. În consecință, există multiple cazuri, când după terminarea lucrărilor cei angajați neformal peste hotare sunt remunerați la un nivel mult mai redus decât se prevedea inițial, sau nu sunt remunerați deloc, sunt expulzați din țară sau devin sclavi ai unor organizații criminale locale. Numai în anul curent organele procuraturii au intentat circa 50 de dosare penale unor firme care angajau ilegal la lucru în străinătate. Cel puțin 4000 de cetățeni ai republicii au avut de suferit de pe urma activității ilicite a unor astfel de firme, fiind estorcați de peste 600 mii de dolari SUA.

Înrăutățirea disciplinei economice cauzează declinul calității bunurilor și serviciilor pe piața națională. Datele controalelor calității producției în rețeaua de comerț efectuate de către Centrul Național Standardizare, Metrologie și Certificare, arată că încălcările variază de la circa 40% din total la produsele alimentare până la 70% la produsele pentru copii. În produsele importate contravențiile constituie 79%.

Corupția în sistemul judiciar. Organele mass-media descriu numeroase cazuri de clasare neîntemeiată a dosarelor penale sau, în genere, de dispariție a acestora. Din păcate, un sistem de așa numite “tarife” pentru clasarea dosarelor există. De exemplu, pentru o sumă de 1000 dolari SUA o persoană poate reduce sentința de ispășire a pedepsei cu un an. Dacă plata se efectuează la un nivel adecvat, atunci persoana în cauză poate fi achitată. Drept consecință, circa 98 % din cei ce își ispășesc sentința la penitenciare sunt persoane din zona rurală, care sunt pedepsite pentru crime minore, în cazurile crimelor serioase de obicei nu se ajunge până la judecată.

Criminalitatea. Existența unui sector larg corupt în stat creează condiții favorabile pentru crimă. Datele conferinței practico-științifice “Criminalitatea organizată și economia tenebră în Republica Moldova” ce a avut loc sub egida Ministerului Afacerilor Interne al Republicii

Moldova, Academiei de Poliție și Asociației Independente de Criminologie, arată că nivelul corupției în Moldova a luat proporții deosebit de mari. În lipsa puterii reale de stat apar mecanisme și structuri neformale, care substituie rapid structurile statale. Numărul membrilor grupului criminal numit “Micu”, care și-a extins rețeaua de reprezentanți în aproape fiecare sat al Moldovei și “controlează” situația, este de 1237 persoane. În țară există circa 300 grupări criminale și 35 clanuri criminale care controlează viața economică, politică și socială a țării. Astfel, problema neachitărilor se rezolvă în mod forțat prin structuri criminale, care joacă un rol de justiție neformală, pentru 50% din suma rambursabilă.

Se recunoaște faptul că există practica de a elibera temporar de 2-3 ori persoane care-și ispășesc pedeapsa în penitenciare pentru a săvârși crime la comandă.

Pe teritoriul Moldovei există patru căi *de trafic de droguri*. Numai traficul lunar de heroină se estimează la 150-200 kg (pentru informație: prețul cu ridicata al unui kg de heroină este 1,5 mii dolari în Pakistan, 10 mii dolari în Turcia, 40 mii dolari în Anglia, prețul cu amănuntul atingând 120 mii dolari pentru un kilogram). Pe teritoriul Moldovei există laboratoare clandestine de producere a drogurilor după tehnologii locale mult mai ieftine, dar aceasta prezintă un pericol semnificativ pentru populația locală vădit mai săracă. În decursul ultimilor cinci ani numărul estimat al persoanelor care consumă droguri a crescut de la 3 mii până la 60 mii. În 1998 numărul lor a crescut în comparație cu anul 1997 de 5 ori. Industria drogurilor este foarte concentrată, circa 60% din tranzacțiile cu droguri sunt efectuate de țigani (țiganii alcătuind doar 0,3% din populația totală a Moldovei).

Volumul anual al narcobusinessului în Moldova se estimează în valoarea 200 – 250 milioane dolari, această cifră *depășește de 3,5-4 ori volumul investițiilor străine directe* în Moldova în decursul unui an. Este clar că și “eficiența” funcționării unei astfel de ramuri este vădit mai “înalță”. Posibilitățile de a corupe funcționarii de stat sunt extrem de mari. De aceea lista substanțelor narcotice și psihotrope propusă de specialiștii Comitetului de Control al Drogurilor a suferit “modificări” esențiale până în momentul adoptării și publicării în Monitorul Oficial. Din listă au dispărut un șir de substanțe, printre care și cele care pot fi produse pe teritoriul Moldovei. La frontieră nu este creat un serviciu elementar de detectare a drogurilor. Aici nu există o bază de date a traficului de droguri, o bază informațională unică a ministerelor de forță. De aceea dosarele penale ce țin de droguri nu ajung în judecată (numărul lor total s-a redus de la 15 în anul 1996, la 10 - în 1997 și 9 dosare - în 1998).

Deci, toate cele indicate mai sus dovedesc faptul că în Republica Moldova corupția a atins proporții considerabile și prezintă pericol pentru viabilitatea statului și pentru dezvoltarea economică, socială și democratică a țării.

Totuși, acestea sunt concluziile unui studiu economic. Un pas consecvent în această cercetare ar fi studierea opiniei publice în scopul de a verifica dacă ultima ar confirma rezultatele prezentului studiu. Atâta timp cât o creștere reală economică și o însănătoșire a bunăstării populației poate fi obținută doar în baza inițiativei populației și a sectorului privat, eliberarea structurilor de stat de cancerul corupției are o semnificație specială. O poziție activă a societății civice și a sectorului privat în acest domeniu prezintă o premisă pentru ameliorarea situației în țară.

2. Corupția: cum o văd businessmanii și gospodăriile casnice

2.1 Scopul și elaborarea chestionarului

O campanie de combatere a corupției poate avea un succes real doar în cazul când își unesc eforturile cele trei părți – statul, sectorul privat și societatea civilă. În iulie-august 2000 Centrul de Investigații Strategice și Reforme a efectuat un sondaj de opinie între funcționarii publici. Sondajul s-a desfășurat în conformitate cu termenii de referință formulați de Banca Mondială și coordonat de către Guvernul Republicii Moldova. În cadrul sondajului au fost intervievați reprezentanți ai diferitor niveluri de administrație publică cu scopul de a evalua calitatea guvernării în țară, incluzând și asemenea întrebări, cum este corupția în sectorul public. Un pas

următor logic ar fi organizarea unui sondaj de opinie publică între gospodăriile casnice și businessmanii, și de a afla opinia lor referitor la acest fenomen. De fapt, aceasta ar însemna studierea cererii și ofertei fenomenului de corupție.

Scopul acestui sondaj este de a studia opinia populației cu privire la gradul de acuitate a problemei corupției în Republica Moldova. Pe lângă scopul general al ridicării nivelului de înțelegere a fenomenului corupției în Moldova, obiectivele sondajului sunt următoarele:

- identificarea impactului corupției ca factor, ce împiedică dezvoltarea sectorului privat, precum și privind eficiența generală a statului în opinia gospodăriilor statului și a businessmanilor;
- evaluarea atitudinii generale față de corupția din țară, a momentului când ea a tins proporții periculoase pentru societate;
- studierea fenomenului corupției în cele patru sectoare: vamă și fisc, sistemul de educație și ocrotire a sănătății: particularitățile, cauzele principale, modalitățile de combatere a corupției în aceste sectoare;
- studierea fenomenului toleranței publice față de fenomenul corupției, predispunerea populației de a plăti mită;
- estimarea impactului corupției asupra păturilor vulnerabile de populație;
- studierea faptului dacă există diferențiere după gen în atitudinile față de corupție;
- studierea opiniei publice privind căile principale de combatere a corupției.

Chestionarul a inclus experiența sondajelor sociologice similare organizate în Bulgaria², Macedonia³ și Albania⁴, astfel încât să se poată face anumite comparații internaționale. Întrebările vizând evaluarea fenomenului corupției în serviciul vamal și fiscal, sfera ocrotirii sănătății și educație au fost coordonate cu Tokhir Mirzoev, Departamentul de Economie al Universității Centrale a Europei⁵.

Sondajul de opinie publică “Corupția – așa cum o văd businessmanii și gospodăriile casnice s-a desfășurat în Republica Moldova în luna noiembrie 2000. Au fost interviewate mai mult de 1000 persoane, inclusiv 504 businessmanii și 502 gospodăriile casnice. La fel ca și chestionarul elaborat în Universitatea Central Europeană, de fapt, s-a recurs la două chestionare – unul bazat pe întrebări despre relațiile generale între stat și societatea civilă (în cazul nostru – reprezentanții gospodăriilor casnice), și altul – pe întrebări referitoare la relațiile dintre stat și businessmanii. La rândul lor, ambele chestionare au fost subdivizate în două părți: opinia generală despre corupție și opinia despre corupția în cele patru sectoare menționate (chestionarele pot fi găsite în anexele 2 și 3). Metodologia alegerii respondenților este expusă în anexa 1. Alegerea celor patru sectoare se explică prin faptul că aceasta va oferi posibilitatea de a face concluzii în plan internațional, precum și faptul că corupția în aceste sectoare dăunează cel mai mult unei societăți în tranziție. Deși, trebuie menționat că un sondaj referitor la corupție în sfera poliției ori sistemul judiciar ar putea prezenta de asemenea un interes deosebit.

2.2 Structura chestionarului

Chestionarul poate fi divizat în patru compartimente principale: date despre respondenți, evaluarea generală a fenomenului corupției în țară, corupția în sistemul vamal, fiscal, educațional și în sfera ocrotirii sănătății.

Datele despre respondenți includ date generale și evaluarea abunătății a personale respondentului.

² Corruption Indexes of Coalition 2000, ianuarie 2000, Vitosha Research

³ Macedonian empirical report, februarie 2000

⁴ Albanian Empirical Report, Centrul de Cercăări Economice al Albaniei, 2000 și Corruption Indexes Results from the Comparative Survey in Albania, Bulgaria and Macedonia, 2000

⁵ Corruption as Seen by the Private Sector, septembrie 1999, Open Society Institute, Guvernarea Locală și Inițiativa Publică, Budapest

Date generale: se întreabă date referitor la caracteristica generală a respondentului: vârstă, genul, educația și tipul localității (urbană sau rurală).

Evaluarea personală a bunăstării respondentului: respondenții sunt întrebați cum evoluează nivelul lor de trai în ultimul an, la ce grupă, după venituri de populație consideră ei că aparțin familiile lor, cum evaluează ei capacitatea de cumpărare a veniturilor familiei.

Evaluarea generală a corupției include întrebări ce țin la percepția publică a corupției, înțelegerea generală a noțiunii de corupție, formele principale de “relații neformale”, identificarea celor mai corupte sectoare, evaluarea nivelului toleranței publice și a predispoziției pentru corupție.

Percepția publică a corupției: cât de acută este problema corupției în țară, când a atins proporții periculoase pentru societate, cât de periculoasă este problema corupției în comparație cu alți factori care împiedică dezvoltarea țării. Businessmanii au avut de ales între următorii factori: inflația, instabilitatea cursului de schimb, regulile de impozitare, sectorul bancar slab dezvoltat, criminalitatea, corupția, deficitul de forță de muncă calificată, oprimări din partea poliției, dificultăți în procurarea ori livrarea materiei prime și a produselor finale, se pierde prea mult timp lămurind problemele cu tot felul de inspectori, instabilitatea politică, schimbări neprevăzute în regulamente, regulile complicate de deschidere a unui business nou, regulamentele pentru export/import, controlul prețurilor, regulamentele cu privire la valuta străină, Regulamentele cu privire la forța de muncă (plați ridicate în fondul social).

Lista problemelor principale pentru gospodăriile casnice este alta. Ea include următoarele momente: inflația, înrăutățirea calității sistemului educațional, înrăutățirea calității sistemului de ocrotire a sănătății, instabilitatea monedei naționale, criminalitatea, corupția, impozitele mari, instabilitatea politică, oprimări din partea poliției, sărăcia, servicii inadecvate de comunicații, birocrăția, schimbări frecvente în legislație, regulile de deschidere a unui business nou.

Înțelegerea generală a noțiunii de corupție: respondenților e-a fost oferită o listă de exemple de acte corupte și s-a întrebat care din exemplele date pot fi atribuite corupției.

Formele principale de “relații neformale”: respondenții au fost întrebați care sunt cele mai frecvente căi de soluționare a problemelor cu funcționarii publici (contacte, cadouri, bani, presiuni din partea conducerii de vârf, presiuni din partea organizațiilor criminale, altele).

Identificarea celor mai corupte sectoare : respondenții au fost rugați să specifice gradul de răspândire a corupției între colaboratorii următoarelor sectoare: inspectoratele fiscale, vama, poliția, inspecțiile sanitare și anti-incendiar, departamentele ce țin de eliberarea licențelor de import / export, sistemul de credite, privatizare, arenda proprietății de stat, funcționarii primăriilor, judecătoria, achiziții publice, învățământ, medicină, ministere și departamente, administrație locală.

Evaluarea nivelului toleranței publice și a predispoziției pentru corupție: respondenții au fost întrebați cum s-ar simți oferind sau acceptând mită.

După aceasta chestionarul se divizează în două părți: partea ce ține de corupția în sectorul vamal și fiscal și partea, ce are ca scop evaluarea gradului de răspândire a corupției în sectoarele ocrotirea sănătății și educație. Aceste două secții includ întrebări despre evaluarea frecvenței actelor de corupție la diferite niveluri ale serviciilor publice, așteptările de comportament corupt ale respondenților, cauzele principale ale corupției, căile de combatere a corupției în sectorul public.

Corupția în serviciile vamale și fisc

Evaluarea presiunii din partea fiscoi și vamei: Antreprenorii au fost întrebați cât de frecvent au fost vizitați de reprezentanții organelor de control pe parcursul ultimilor 12 luni (inspectoratul fiscal, poliția economică, inspector anti-incendiar, inspector pe rețele electrice, stația sanitaro-epidemiologică, Garda Financiară, alte); dacă este mai ușor de a ocoli eventualele probleme cu aceste instituții oferind mită; cum se comportă, de obicei, inspectorii,

dacă găsesc o încălcare a legislației.

Evaluarea frecvenței actelor corupte la diferite niveluri ale Inspectoratului Fiscal de Stat și a serviciului vamal: Respondenții au fost întrebați cât de frecvent aceasta are loc la nivelul directorilor de departament, al vice-directorilor, șefilor de oficii regionale, oficii locale și inspecții locali.

Așteptările respondenților cu privire la comportamentul lor în situații specifice: respondenții au avut de estimat consecințele posibile în funcție de alegerea unui comportament onest (legal), sau a unui corupt.

Cauzele principale ale corupției în serviciul fiscal și vamal: Businessmenii trebuiau să evalueze care este cauza cea mai importantă a corupției în aceste două sectoare: dacă inspecții sunt prea lacomi, ori există o criză valorilor etice în perioada de tranziție; statul nu-i plătește la nivelul cuvenit, sau legile sunt scrise așa de neclar, încât este mai simplu să-l plătești pe funcționar ca să scapi de probleme; dacă aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani, ori inspecții dispun de prea multă discreție; controlul asupra inspecțiilor este prea slab, puterea judiciară este inefficientă, funcționarii publici doresc să câștige “bani ușori”, ori lipsește controlul administrativ.

Măsurile de combatere a corupției: chestionarul presupune că respondenții vor evalua cât de eficiente pentru combaterea corupției în sectoarele examinate ar fi următoarele măsuri: diminuarea taxelor oficiale la exportul- importul producției, ridicarea salariilor colaboratorilor fiscoi și vamei, pedepsirea mai severă a persoanelor corupte, transparența procesului de colectare a impozitelor, alte sugestii.

Corupția în sistemul educației și ocrotirii sănătății

Evaluarea stării corupției în sistemul educației și ocrotirii sănătății: reprezentanții gospodăriilor casnice au evaluat cât de frecvent actele corupte au loc în aceste două sectoare; care sunt formele principale de manifestare a corupției și care servicii cer mai multă mită.

Așteptările în legătură cu alegerea comportamentului legal sau corupt: reprezentanții gospodăriilor casnice -care ar fi așteptările lor în două cazuri: când ei ar oferi o mită și când ei ar refuza să facă aceasta.

Cauzele principale ale corupției în sistemul educației și ocrotirii sănătății: respondenților li s-au pus, în principiu, aceleași întrebări ca și în cazul businessmenilor, cu mici specificări.

Așteptările vizavi de posibilitatea de a combate corupția: atât businessmenii, cât și reprezentanții gospodăriilor casnice au fost întrebați cât de optimiști sunt în privința posibilității de a combate corupția în țară.

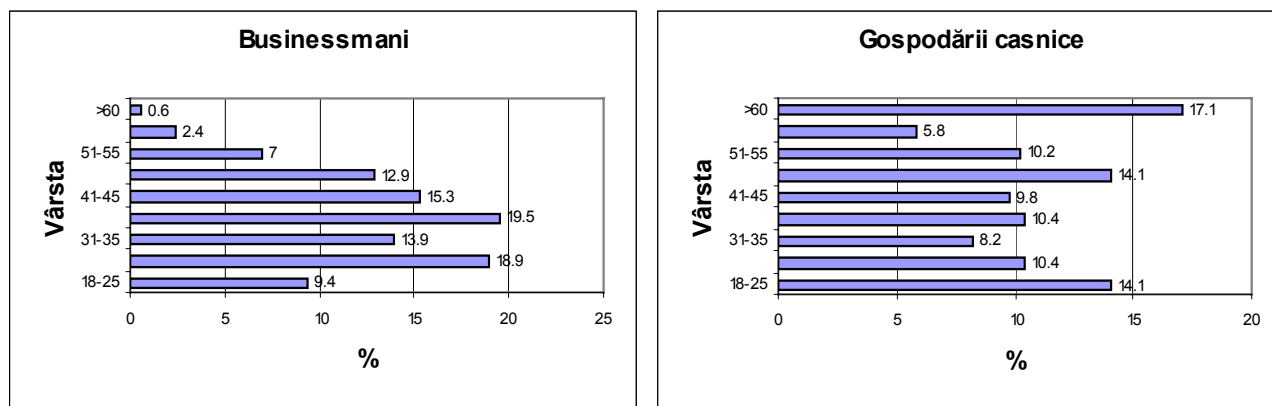
2.3 Sumarul rezultatelor în cazul întrebărilor de ordin general

Această secțiune conține un sumar scurt al rezultatelor chestionării. Graficele și tabelele arată distribuția opiniilor respondenților referitoare la fiecare întrebare. Distribuția completă pentru fiecare subcategorie de respondenți este prezentată în anexele 4 și 5.

2.3.1 Caracteristica respondenților

Vârsta respondenților

Fig. 2.1

Distribuția respondenților după vârstă este următoarea: 26.5% din numărul total al respondenților sunt până la 30 de ani inclusiv, 25.8% au 31-40 ani, 26% sunt de 41-50 ani, 12.6% -51-60 , 6.1% - 61-70 , și 3 % - peste 70 ani.

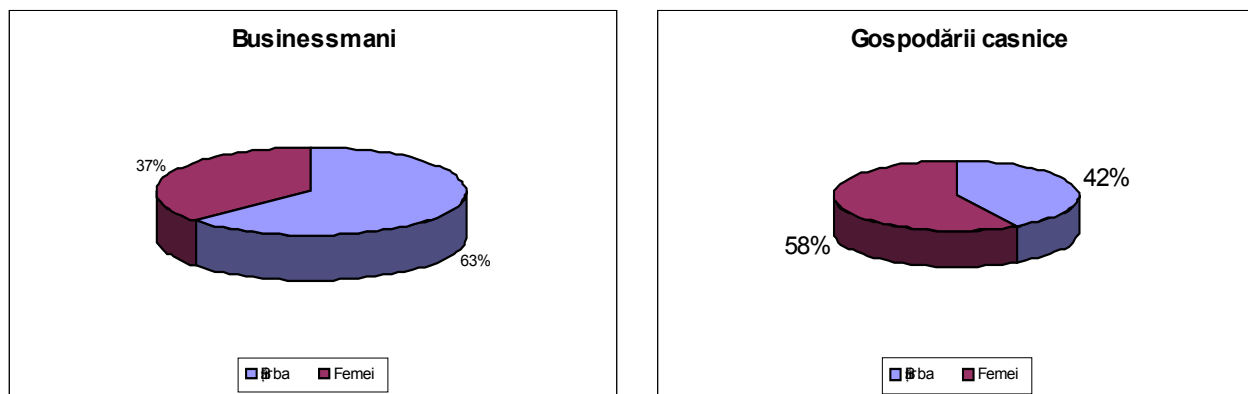
Businessmanii de până la 30 ani formează 28.3%, cei de la 31 până la 40 ani – 33.5 %, cei în vârstă de 41- 50 ani formează în total 28.4%, de 51 – 60 ani – 9.4%, peste 60 ani – 0.4 %. Deci, putem observa că persoanele între 31 și 40 ani formează partea principală, și 90.2 % din toți businessmanii au vârsta de până la 50 ani.

Între reprezentanții gospodăriilor casnice cei mai tineri de 30 ani formează 24.6% din numărul total, cei între 31 și 40 ani formează 18.5 %, cei între 41 și 50 ani – 23.7%, 16.1% au 51 – 60 ani, 11.1% au 61 – 70 ani, și 6% sunt mai în vârstă de 70 ani.

Gender

În numărul total al respondenților bărbații alcătuiesc 52.6% , iar femeile - 47.4%. Între businessmanii intervievați bărbații constituie 63.2 %, iar femeile – 36.8 %. Între gospodăriile casnice – 41.7% sunt bărbați și 58.3% - femei.

Fig. 2.2

Studiile

Divizarea întregului număr de respondenți după nivelul de studii este următoarea: 7.5 % au terminat școala (studii medii), 27.6% au studii medii speciale, 18% - studii superioare neterminate, 44.8 % studii superioare, 2.1% au grad științific.

Între antreprenorii supuși sondajului 4% au grad științific de doctori în științe, 65.3% au studii superioare, 17.2% au studii superioare nefinisate, și 13.5% - studii medii speciale. Aceasta confirmă un nivel înalt al studiilor între businessmani.

Între gospodăriile casnice 14.6% au terminat școala medie, 43.5% posedă studii medii speciale, 19.2% - studii superioare neterminate, 22.4 % au studii superioare, și 0.4 % au grad științific de doctor în științe.

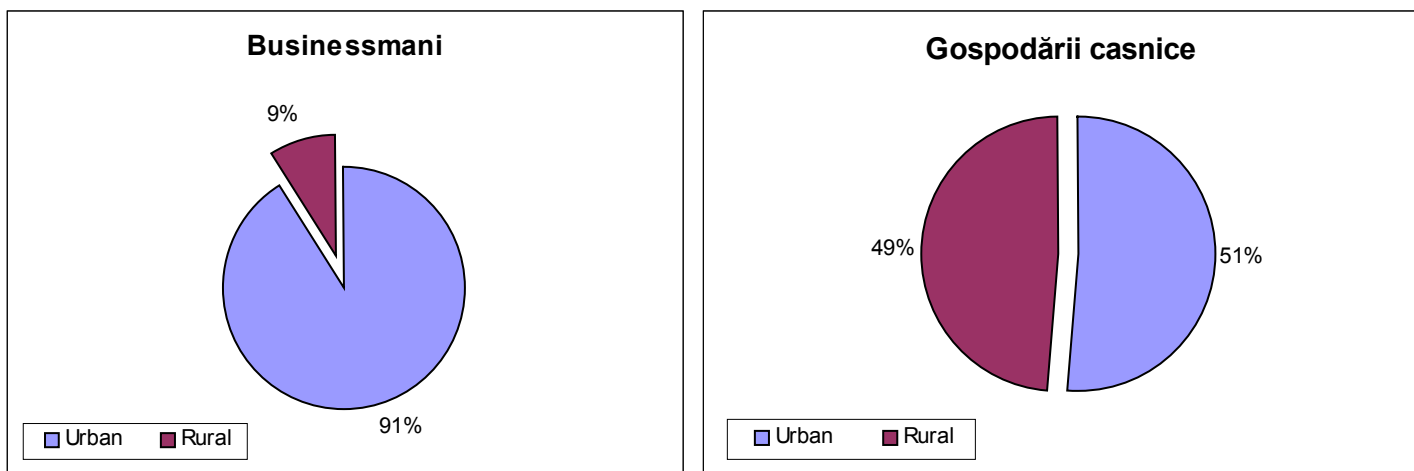
Distribuția rural – urbană

Distribuția respondenților după tipul localității (urbană sau rurală) este următoarea: 717 (70 % din numărul total) sunt din zona urbană și 292 (30 %) din cea rurală.

Între businessmani 460 (91 % din total) locuiesc la oraș și 45 (9 %) – în sat.

Între reprezentanții gospodăriilor casnice 257 (52 % din total) sunt orășeni, și 247 (48 %) locuiesc în localități rurale.

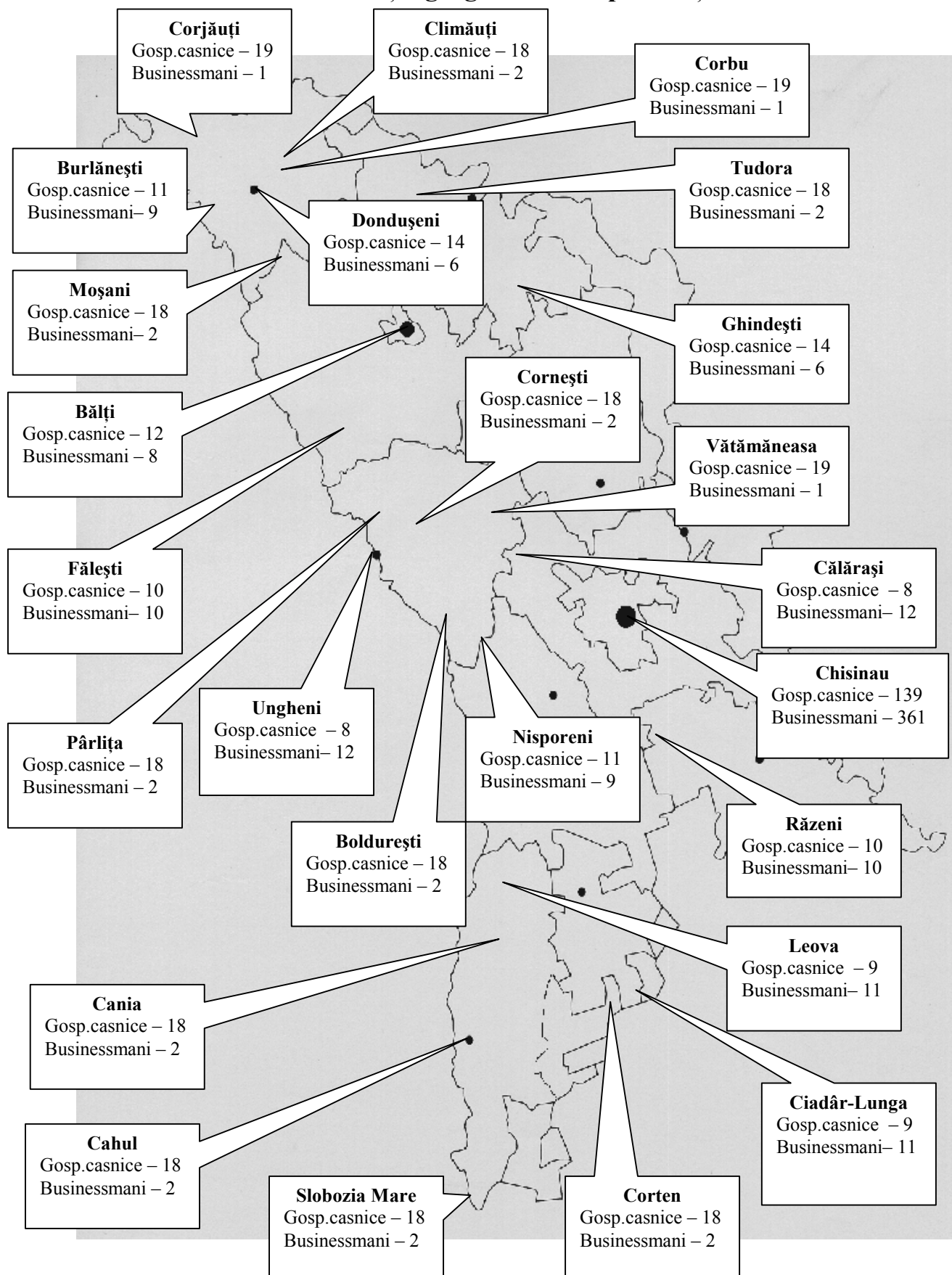
Fig. 2.4

Componența regională

Distribuția geografică a respondenților este prezentată în următorul desen. O descriere mai detaliată este reflectată în anexa 1 "Metodologia de selectare a respondenților"

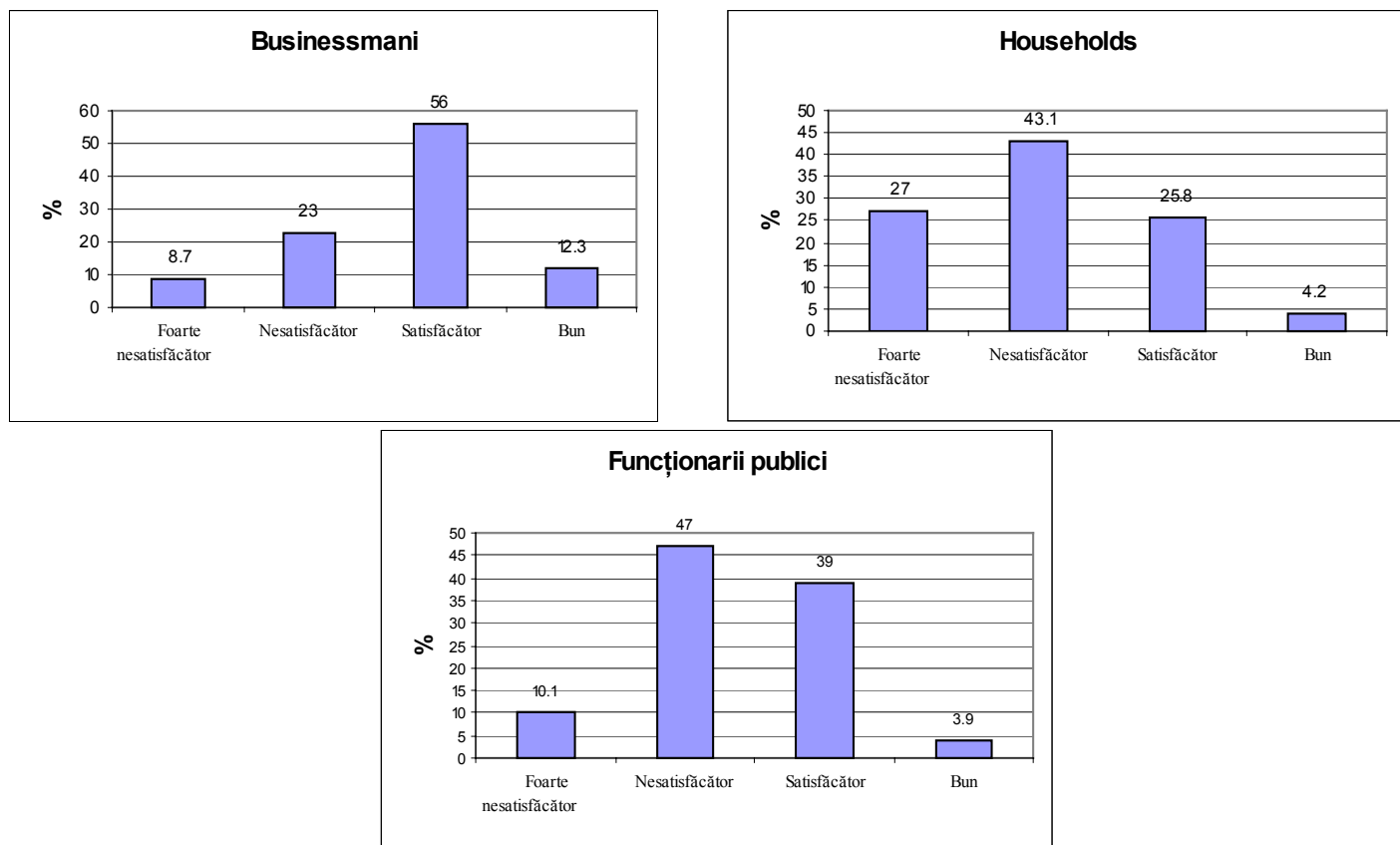
Distribuția geografică a respondenților

2.3.2 Bunăstarea personală a respondenților

Cum evaluați nivelul Dvs. de trai în ultimul an?

Fig. 2.5

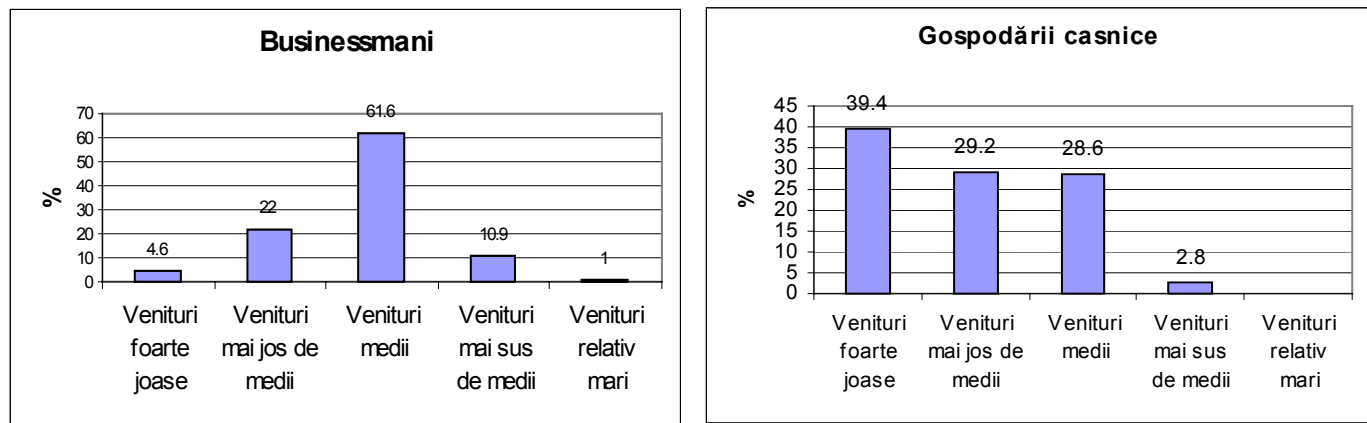

Rezultatele arată că între businessmani 31.7% au o atitudine negativă referitor la calitatea vieții lor. Între gospodăriile casnice aceeași opinie este împărtășită de 70.1%. Media pentru businessmeni este 2.72, ceea ce este mai aproape de un nivel acceptabil al standardelor de viață. Conform scării definite, media pentru gospodăriile casnice este 2.07, ceea ce înseamnă, de fapt, un nivel inacceptabil.

Funcționarilor de stat din “Sondajul administrației publice” li s-a pus aceeași întrebare. Rezultatele arată că funcționarii publici evaluează calitatea vieții lor undeva într-o stare intermediară între businessmani și gospodăriile casnice.

La ce grupă, după venituri, de populație considerați că aparține familia Dvs.?

Fig. 2.6

Circa 68.8 % din gospodăriile casnice consideră că veniturile familiilor lor sunt foarte joase sau mai mici decât în mediu. Între businessmani aceeași opinie o au numai 26.6%. Categoria populației care se consideră că are un venit mediu include 61.6 % din businessmani, și doar 28.6 % între gospodăriile casnice. Circa 11.9 % din businessmani și aproape 2.8 % din gospodăriile casnice consideră că veniturile familiilor lor sunt mai înalte decât medii, ori relativ mari. Media pentru businessmani este 2.82, ceea ce este mai aproape de noțiunea “venituri medii”, și pentru gospodării casnice – 1.95, ceea ce înseamnă “venituri mai joase decât medii”.

Cum evaluați veniturile familiei Dvs.?

Fig. 2.7

	Businessmani (%)	Gospodării casnice (%)
nu ne ajung mijloacele nici pentru cele mai necesare lucruri	2.8	33.7
abia de ne ajung mijloacele pentru cele mai necesare lucruri	32.5	40.5
ne ajunge pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea unor lucruri de lux	47.3	21.8
ne ajunge pentru un trai decent și foarte rar ne putem permite procurarea unor obiecte scumpe	16.4	3.8
ne permitem orice cheltuieli, nu ne limităm în nimic	1	0.2

De fapt, această întrebare este axată pe evaluarea capacității de cumpărare a veniturilor disponibile. Aici iarăși 35.3% din businessmani evaluează veniturile lor ca fiind cu greu suficiente pentru cele mai necesare lucruri. Între gospodăriile casnice 74.2 % au aceeași opinie. Numai 3.2 % din gospodăriile casnice și 17.4 % din businessmani mărturisesc că le ajunge pentru un trai decent și foarte rar își permit procurarea unor obiecte scumpe sau chiar își permit orice cheltuieli, nu se limitează în nimic. Media pentru gospodăriile casnice este 1.96, ceea ce înseamnă că veniturile sunt suficiente numai pentru lucrurile cele mai necesare. Media pentru businessmani este 2.8, ceea ce este mai aproape de starea “ne ajunge pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea unor lucruri de lux”.

Această diferență de opinii cu privire la bunăstarea personală arată că ei în mare parte par să fie mai satisfăcuți decât cei ce lucrează în alte sectoare. Totuși, un disconfort intern relativ la businessmani se poate observa, luând în considerație eforturile depuse și rezultatele obținute. Cu cât mai multe eforturi se depun, cu atât mai optimiste sunt așteptările. Dacă așteptările nu se confirmă, aceasta discouragează antreprenorii, și evaluarea bunăstării personale va fi mai degrabă negativă, cu toate veniturile relativ mai mari.

2.3.3 Percepția publică a corupției

Cât de acute sunt pentru Dvs. următoarele probleme? (1 - nu împiedică deloc, 2 – câte o dată împiedică, 3 - împiedică, 4 – împiedică mult, 5 - foarte mult împiedică, 6 – blochează).

Rezultatele arată că pentru gospodăriile casnice cele mai acute probleme sunt următoarele: primul loc ocupă sărăcia (media fiind 5.44), locul al doilea aparține corupției (media fiind 5.34). Pe locul al treilea se află înrăutățirea calității serviciilor de ocrotire a sănătății (5.33).

74.3 % din gospodăriile casnice au remarcat sărăcia cu nota extremă – 6, ca fiind foarte acută. În același timp 69.1% caracterizează corupția ca fiind una din cele mai acute probleme. Se observă că populația intuitiv simte legătura existentă între sărăcie și corupție.

Fig. 2.8

Gospodăriile casnice	
Factor	Media
1. Inflația	4.57
2. Înrăutățirea calității sistemului educațional	4.68
3. Înrăutățirea calității sistemului de ocrotire a sănătății	5.33
4. Instabilitatea monedei naționale	4.36
5. Criminalitatea	5.21
6. Corupția	5.34
7. Impozitele înalte	4.73
8. Instabilitatea politică	4.21
9. Oprimări din partea poliției	2.86
10. Sărăcia	5.44
11. Servicii inadecvate de comunicații	3.2
12. Birocrația	4.49
13. Schimbări dese în legislație	3.97
14. Regulile de deschidere a unui business nou	3.2

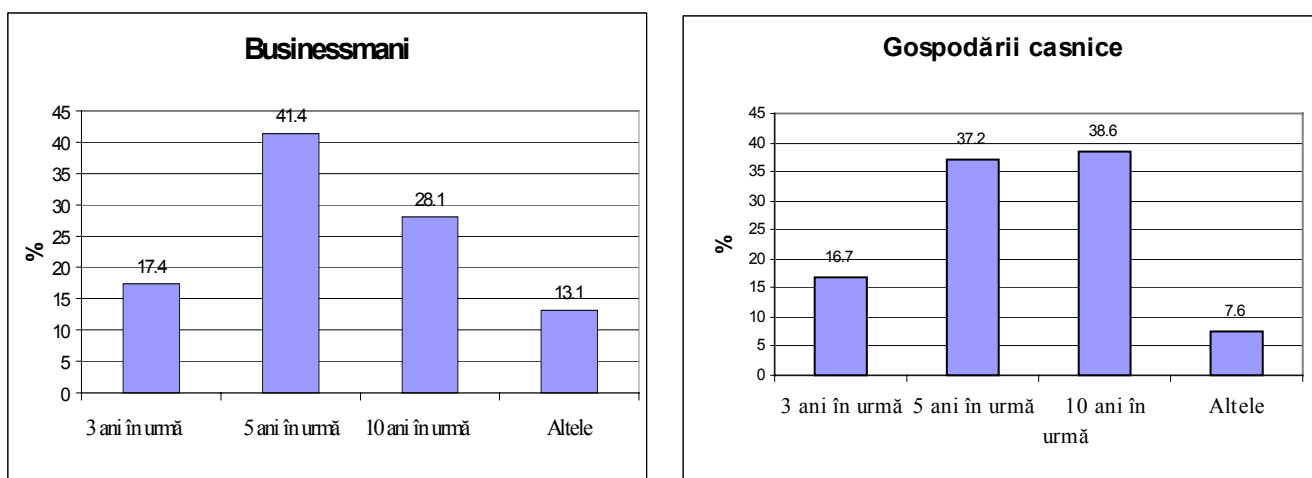
Când au fost rugați să **evalueze gravitatea problemei corupției în țară pe o scară de 6 puncte** (unde 1 înseamnă că nu este acută deloc, 2- este acută într-o oarecare măsură, 3- rar, dar îmi face probleme, 4- adesea îmi face probleme, 5- este acută, 6 – este foarte acută), respondenții au răspuns în modul următor: media pentru gospodăriile casnice este 4.97 și cea pentru businessmani este 4.84, ori puțin mai joasă.

Între gospodăriile casnice 84.3 % evaluează problema ca fiind cea care “creează probleme adesea” sau “foarte acută”. Aproape 82.3 % din businessmani au aceeași opinie. Datele sondajului de opinie a funcționarilor publici arată că 96.3 % din funcționarii publici de asemenea au această opinie.

Când corupția a crescut până la un nivel periculos pentru societate?

Aici opiniile diferă. Între businessmani partea cea mai mare (38.5 %) consideră că, corupția a atins proporții periculoase pentru societate 10 ani în urmă, deci, pentru ei problema este legată de tranziția la economia de piață. Majoritatea businessmanilor consideră că fenomenul corupției a crescut în special acum 5 ani. Un respondent a răspuns nu fără simț de umor: “Pot să Vă spun chiar și data exactă: 7 noiembrie, 1917...”

Fig. 2.9

Nu este surprinzător faptul că în opinia multor respondenți corupția a luat proporții deosebit de acute după desfășurarea tranziției la economia de piață. Cauza este că în anii autocrației populația a avut foarte puțin acces la informație cu privire la cazurile de corupție în proporții mari, în primul rând. În al doilea rând, de obicei corupția lua forma unor servicii reciproce, ceea

ce nu se trata drept o manifestare reală a corupției, chiar și în cazurile când se ofereau gratis fără temeii apartamente, posturi prestigioase, posibilități de studii, burse, acces la credite fără dobândă sau alte facilități, care ar putea fi evaluate foarte înalt în termeni de valoare.

2.3.4 Înțelegerea generală a noțiunii de corupție

În opinia Dvs., care din cazurile menționate mai jos pot fi numite “corupție”?

Fig. 2.10

	Businessmani (%)			Gosp.casnice (%)		
	Da	Nu	Nu știu	Da	Nu	Nu știu
1. A oferi un cadou unui medic pentru ca să acorde atenție mai mare pacientului	51.0	45.2	3.8	26.7	63.8	9.1
2. A “cointeresa” o persoană pentru a fi eliberat de la serviciul militar	72.2	17.9	9.9	69.9	19.2	10.3
3. A recurge la relații personale pentru a angaja o rudă (cunoștință) la un serviciu de stat	83.7	9.7	6.3	86.1	6.9	6.3
4. A plăti polițistului pentru ca el să nu întocmească procesul verbal	90.3	6.3	3.2	86.1	8.7	4.8
5. A se folosi de postul ocupat pentru a face un business privat	75.0	11.5	13.5	74.9	14.7	10.1
6. A comunica informație oficială persoanelor cunoscute pentru un beneficiu personal (privat)	67.7	12.1	20.2	65.0	19.2	15.4
7. A accepta o sumă de bani pentru a reduce suma impozitelor	91.5	3.8	4.6	93.7	2.6	3.0
8. A acorda o sumă pentru clasarea dosarului penal	95.2	2.0	2.2	95.0	2.2	2.4

În general, businessmanii și gospodăriile casnice înțeleg ce înseamnă corupție, deși atitudinea lor către diferite manifestări de corupție uneori diferă. Astfel, doar 51 % din gospodăriile casnice consideră faptul de a oferi un cadou medicului pentru ca el să acorde o atenție mai bună pacientului drept manifestare a corupției. Între businessmani aceeași opinie o au doar 26.7 %. Circa 27.8% din gospodăriile casnice și 29.5 % din businessmani nu-și dau seama că a „cointeresa” o persoană pentru a fi eliberat de la serviciul militar este, de fapt, un act de corupție. Circa 25 % din numărul total al gospodăriilor casnice și 25.8 % din numărul businessmanilor nu consideră drept act de corupție abuzul de poziția oficială pentru a performa un business privat. Între gospodăriile casnice 8.4% nu consideră că acceptarea banilor de către funcționarii publici pentru diminuarea sumei impozitului este un exemplu de comportament corupt. Aceeași opinie o au 5.6 % din businessmani.

Când contactați cu instituțiile de stat, este oare mai ușor de a soluționa problemele pe “căi neoficiale”, decât pe cele oficiale ?

Fig. 2.11

	Businessmani (%)	Gosp. casnice (%)
1. Întotdeauna	15.1	11.0
2. În majoritatea cazurilor	36.5	30.3
3. Foarte des	16.5	21.0
4. Câte o dată	21.3	18.4
5. Rar de tot	6.6	11.0
6. Nici o dată	4.0	8.2

Circa 68.1% din businessmani și 62.3% din gospodăriile casnice consideră că este mai simplu de a soluționa problemele cu gospodăriile casnice prin căi “neoficiale”. Aceste date, de fapt, sugerează ideea că populația este deprinsă cu gândul că soluționarea problemelor cu funcționarii public într-un mod oficial, birocratic implică pierderi considerabile de timp, bani și sănătate. Drept rezultat circa două treimi din ei sunt predispuși, cel puțin, moral, să-și soluționeze problemele în mod neoficial.

2.3.5 Formele principale de “realții neformale”

“Căile neoficiale” de soluționare a problemelor cu funcționarii publici mai adesea iau forma de:

Fig. 2.12

	Businessmani (%)	Gosp. casnice (%)
1. Contacte	16.3	14.2
2. Cadouri	11.2	13.8
3. Bani	63.5	59.9
4. Presiuni din partea “conducerii de vârf”	5.0	6.6
5. Presiuni din partea organizațiilor criminale	1.2	0.2
6. Altele	2.8	5.4

În contrast cu economia planificată, în care corupția se bazează în cea mai mare parte pe relații neformale de tip clan, tranziția la economia de piață a adus o formă relativ nouă de relații neoficiale – mită sub formă de bani. Aproape două treimi din respondenții Moldovei consideră că forma principală de soluționare neoficială a problemelor cu funcționarii de stat este aceea de a oferi bani cash. Totuși, contactele personale nu dispar complet, ele rămân pe locul al doilea.

În această privință se observă o diferență semnificativă de opinii între respondenții din Moldova și cei din Tadjikistan⁶. În Tadjikistan cel mai frecvent “instrument adițional” este utilizarea contactelor (prieteni, rude, ori părți terțe). Aceasta reflectă pe larg tradițiile ce predomină în acea țară. Relațiile de familie și legăturile regionale s-au întărit și din ce în ce la ele se recurge tot mai frecvent. Utilizarea contactelor nu este, totuși, unicul instrument. Experiența grea de tranziție, diminuarea rapidă a veniturilor, lărgirea fenomenului de sărăcie și importanța vitală a acumulării de capital a ridicat importanța banilor pentru populație în general, și în deosebi pentru generația tânără.

Fig. 2.13

Sector	Businessmani	Gospodării casnice
Inspecțiile fiscale	3.84	3.94
Vama	4.03	4.61
Poliția	3.98	4.32
Inspecțiile sanitare și anti-incendiar	3.32	2.86
Obținerea licențelor de import / export	3.34	3.46
Acces la credite bancare	2.96	2.94
Înregistrarea proprietății	2.84	3.10
Privatizarea	3.03	3.23
Arenda proprietății de stat	3.02	3.11
Funcționarii primăriilor	3.61	3.24
Judecători	3.48	4.06
Achiziții publice	2.90	2.81
Învățământ	3.58	4.33
Medicii	4.05	4.90
Ministere și departamente	3.38	3.68
Administrația locală	3.45	3.24

2.3.6 Identificarea celor mai corupte sectoare

Cum credeți, cât de des se recurge la bani, cadouri, contacte personale pentru a soluționa problemele cu funcționarii publici? (1- nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

⁶ Corruption as Seen by the Private Sector, September 1999, Open Society Institute, Local Government and Public Initiative, Budapest

În opinia businessmanilor, cele mai corupte sectoare cu care ei se confruntă sunt ocrotirea sănătății, apoi serviciul vamal, poliția, inspectoratele fiscale, primăriile, sectorul de educație, judecata, administrația locală, ministerele și departamentele, inspecțiile sanitare și anti-incendiare.

Gospodăriile casnice consideră că cel mai corupt sector este sfera de ocrotire a sănătății. După aceasta urmează sistemul de educație, poliția, judecata, inspectoratele fiscale, ministerele și departamentele, administrația municipală și cea locală.

De sigur, acest tabel explică cât de frecvent au loc acte corupte în diferite sectoare. El nu explică faptul dacă are loc o corupție de proporții, sau acte mici („grand” sau „petty corruption”). Pentru a obține un tablou mai clar referitor la suma totală a mitelor, este necesar un sondaj mai specializat pentru diferite sectoare. .

Fig. 2.14

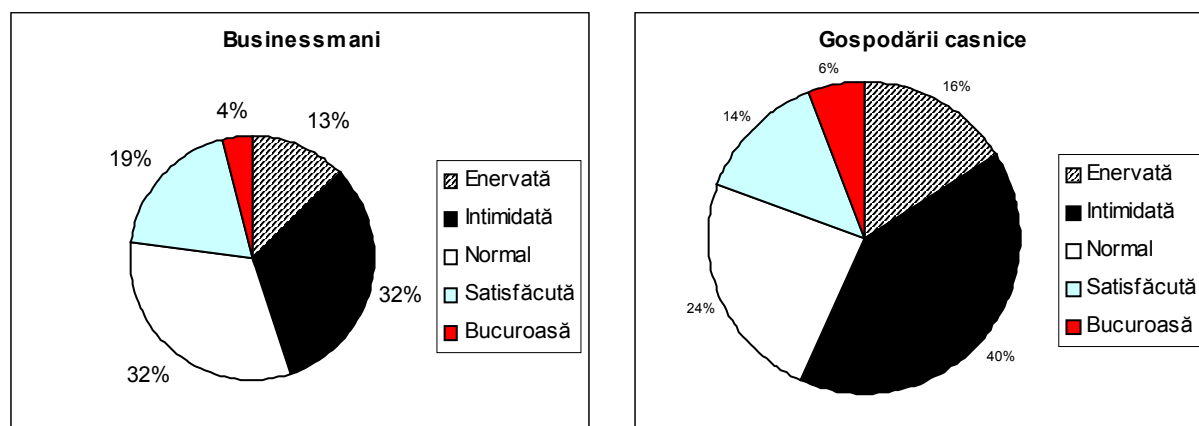
Sectorul	Punctajul mediu pe scara de 10 puncte			
	Moldova	Albania	Macedonia	Bulgaria
1. Inspectoratele fiscale	6.48	8.86	7.20	7.68
2. Vama	7.2	9.72	8.14	9.02
3. Poliția	6.92	7.06	6.72	7.30
4. Privatizarea	5.22	7.10	6.82	7.96
5. Colaboratorii primăriilor	5.71	7.34	Z	6.82
6. Judecătoria	6.28	8.78	7.02	7.68
7. Ministerele și departamentele	5.88	Z	6.84	7.24
8. Administrația locală	5.58	7.24	Z	7.02

O întrebare similară a fost pusă în sondajele desfășurate în Albania, Macedonia și Bulgaria. Unica diferență a constat în faptul că evaluarea s-a făcut pe o scară de 10 puncte, unde 1 înseamnă absența totală a corupției, iar 10 – corupție totală. Recalcularea datelor în corespundere cu această scară arată că în Republica Moldova toți indicatorii ar fi mai reduși decât în țările numite mai sus. Iar nivelul corupției în aceste țări nu pare să fie mai jos decât în Republica Moldova. Aceasta mai degrabă ar însemna un nivel mai înalt al toleranței referitor la fenomenul corupției în țara noastră.

2.3.7 Toleranța publică și predispunerea spre corupție

Imaginați - vă că cineva a oferit un cadou unui funcționar public în schimbul unui serviciu și prin aceasta și-a soluționat problema. Cum considerați că persoana care a oferit cadoul s-a simțit după aceasta?

Fig. 2.15

În ambele grupe, atât la businessmani, cât și la gospodăriile casnice, tabloul e aproximativ similar. Circa 55 % din businessmani și 44 % din gospodăriile casnice s-ar simți într-un mod neutru, sau chiar pozitiv. O întrebare similară a fost pusă într-un sondaj în Macedonia. Circa 30 % din respondenți au răspuns că s-ar simți bucuroși. Totuși, opțiunile posibile în acel chestionar nu au dat posibilitate de a-și exprima pe deplin atitudinea, pentru că din patru variante, doar una avea un ten pozitiv: bucuros, supărat, indignat, intimidat.

Vorbind despre toleranța publică față de fenomenul corupției, am putea da câteva exemple. Astfel, în timpul interviului cu codul #16, 11/4/2000, 12:30, Chiadâr-Lunga, respondentul a spus că ar accepta mita, pentru că "...așa TREBUIE".

Int. codul #19, 11/10/2000, Leova. Când respondentul a fost rugat să dea un exemplu concret, el a spus: "...Sunt foarte multe exemple, dar nu am să vă spun nimic, pentru că tot una nimic nu se va schimba..."

Int. codul #33, 11/5/2000, 10:20, Ștefan Vodă: "Aici la noi multă lume posedă mult pământ, dar nu plătesc impozite. Ei înregistrează loturile sub nume străine și așa nu plătesc impozite. Oricine cunoaște aceasta, dar nu schimbă nimic".

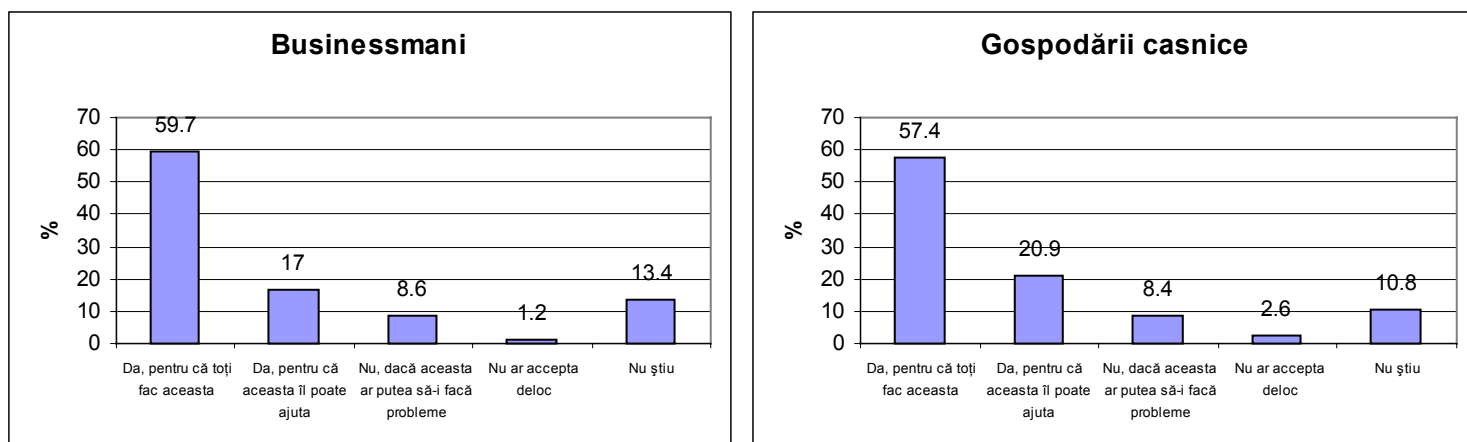
Int. codul #2, 11/27/2000, 10:40, Chișinău. "Inspectorii nu cer nimic. Aceasta este deja o deprindere, o tradiție, dacă doriți, că trebuie de plătit".

Int. codul #6, 11/8/2000, 13:30, Chișinău. "Mi s-a propus să scot o sumă mare de bani din țară într-un mod ilegal. Pentru aceasta mi s-a promis 9% din suma totală"

Imaginați - vă un funcționar public plătit foarte prost și cineva îi oferă bani sau un cadou ca să-i soluționeze problema. Cum va proceda el?

Conform opiniilor ambelor grupe, atât ale businessmanilor (76.7 %) cât și ale gospodăriilor casnice (78.3 %), funcționarul de stat cel mai probabil va accepta mita din diferite motive. Este de remarcat faptul că circa 60 % din toți respondenții explică acceptarea mitelor prin faptul că toți fac aceasta. De asemenea este de remarcat că doar 12 % din businessmani și 2.6 % din gospodăriile casnice nu ar accepta mită.

Fig. 2.16

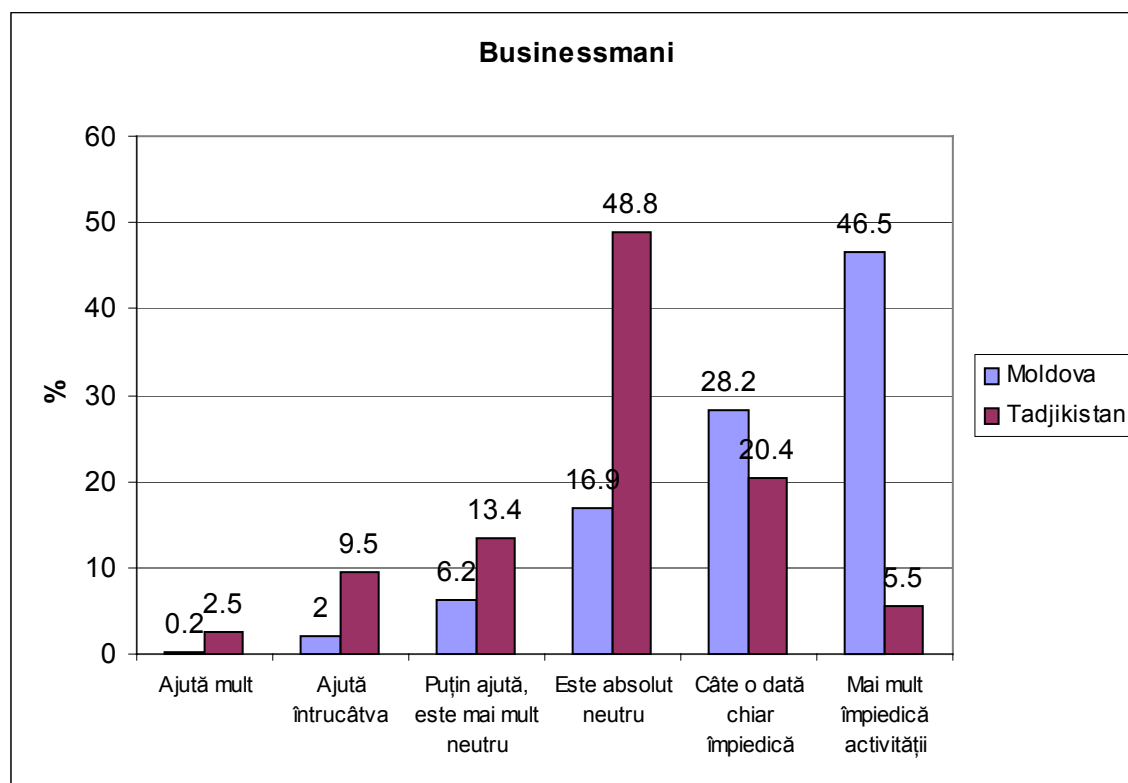
2.4 Sumarul rezultatelor chestionării businessmanilor

2.4.1 Calitatea mediului de antreprenoriat

Pentru început businessmanii au fost întrebați, care a fost sursa principală pentru desfășurarea activității lor antreprenoriale. Circa 45 % din businessmani și-au format capitalul inițial din economii proprii, 25.4% au recurs la împrumuturi de la prieteni și rude, 12.6 % au utilizat credite bancare, 5.2 % au menționat că au avut noroc de niște venituri neprevăzute (moștenire, cadou, loterie), și 11.8 % - din alte surse.

Un exemplu despre ce ar însemna “alte surse” a fost dat în interviul cu codul #51, 11/9/2000, 10:25, Chișinău: “Sursa mea a fost capacitatea mea intelectuală. De exemplu: Eu vin la o întreprindere mare de stat și îi ofer directorului serviciile firmei mele. El mă întreabă: “Bine, dar ce am să am eu din aceasta?” Atunci eu îi propun să ridicăm prețul și să împărțim diferența între noi. Așa mi-am adunat capitalul inițial”.

Fig. 2.17

După aceasta businessmanii au fost întrebați, **dacă** ei simt **că Guvernul îi susține în desfășurarea businessului**. Deși întrebarea ar putea suna provocator, ea demonstrează, într-o anumită măsură, relațiile între guvern și sectorul privat. Deci, 2.2 % din numărul total de respondenți au spus că guvernul le ajută în desfășurarea businessului, 6.2 % spun că sunt susținuți, dar de cele mai multe ori este neutru, 16.9 % - că este absolut neutru, 28.2 % - câte o dată el împiedică, și tocmai 46.5 % din respondenți au mărturisit că guvernul mai mult împiedică dezvoltarea sectorului privat. Pentru comparație, în Tadjikistan 20.4 % din businessmani consideră că guvernul lor este mai mult neutru, câte o dată împiedică, și numai 5.5 % din respondenți consideră că guvernul le împiedică dezvoltarea. În mare măsură aceasta ar putea însemna o atitudine negativă față de guvern din partea sectorului privat. Drept prim rezultat al unor astfel de relații sunt nihilismul și evaziunea fiscală.

Evaluati în ce măsură împiedică următorii factori la desfășurarea businessului în Moldova (1 - nu împiedică de loc, 2 – câte o dată împiedică, 3 - împiedică, 4 – împiedică mult, 5 - foarte mult împiedică, 6 – blochează)

Fig. 2.18

	Moldova	Tadjikistan
1. Inflația	4.20	5.06
2. Instabilitatea cursului de schimb	4.13	5.22
3. Regulile de impozitare	4.83	4.67
4. Sectorul bancar slab dezvoltat	3.31	4.34
5. Criminalitatea	4.19	4.36
6. Corupția	4.81	4.28
7. Deficitul de forțe de muncă calificată	2.79	4.07
8. Oprimări din partea poliției	3.08	4.01
9. Dificultăți în procurarea ori livrarea materiei prime și a produselor finale	2.87	3.9

10. Instabilitatea politică	3.92	4.07
11. Schimbări neprevăzute în regulamente	4.39	3.65
12. Regulile complicate de deschidere a unui business nou	3.64	3.55
13. Regulamentele pentru export/import	3.53	2.9
14. Controlul prețurilor	2.85	2.88
15. Regulamentele cu privire la valuta străină	2.73	2.87
16. Regulamentele cu privire la forța de muncă (plăți ridicate în fondul social) ⁷	3.63	2.51

O înțelegere clară a piedicilor principale pentru dezvoltarea sectorului privat este importantă pentru elaborarea unei politici eficiente de susținere. Pentru a înțelege care sunt problemele cele mai acute în dezvoltarea sectorului privat, businessmanilor li s-a propus să aleagă dintr-un set de 16 factori – obstacole potențiale. Rezultatele arată că rezultatele pentru businessmanii din Est și Vest (țările de tranziție) prioritățile sunt diferite. Astfel, în Republica Moldova primul loc aparține regulamentelor de impozitare. Media este de 4.83, ceea ce este mai aproape de semnificația „împiedică foarte mult”. Corupția este plasată pe locul doi. Media pentru corupție este 4.81, ceea ce de asemenea este mai aproape de semnificația „împiedică foarte mult”. După aceasta vine inflația (media fiind 4.2), criminalitatea (4.19), și instabilitatea cursului de schimb (4.13). Deci, la fel ca și în cazul gospodăriilor casnice, în cazul businessmanilor corupția constituie unul din cele mai serioase obstacole în Republica Moldova. De fapt, sondajul arată că regulile complicate de impozitare și ratele înalte de impozitare implică un nivel înalt al corupției.

Situația este puțin diferită în țările din Est. În Tadjikistan, de exemplu, businessmanii notează corupția ca fiind pe locul al cincilea între obstacolele din calea dezvoltării businessului privat. Primul loc aparține instabilității cursului de schimb (media fiind 5.22). După aceasta vine inflația (5.02), regulamentele de impozitare (4.67), și criminalitatea (4.36). Aici ar trebui să amintim, că forma principală a relațiilor neformale în Republica Moldova este mita în bani cash, în timp ce în Tadjikistan predomină contactele personale. Deci, în Moldova populația simte mai direct efectul de pauperizare cauzat de corupție.

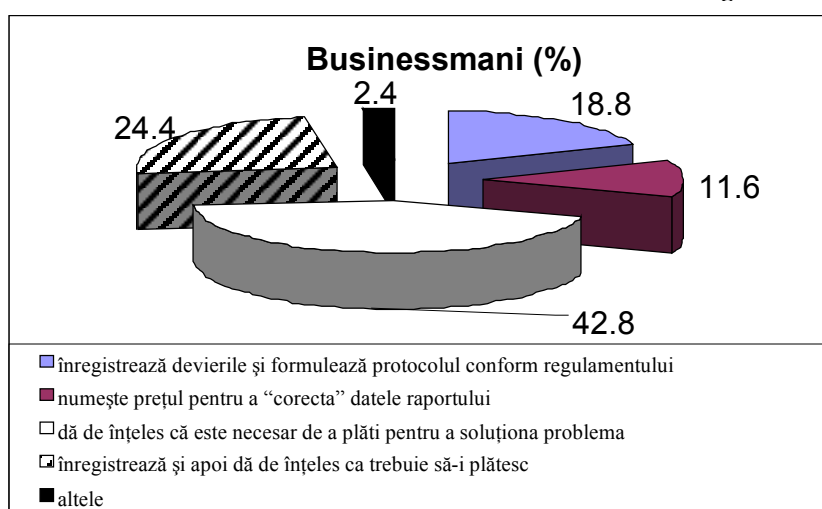
2.4.2 Cererea de mită în sectoarele fiscal și vamal

Dacă inspectorul găsește o deviere de la Codul Fiscal, de obicei el ...

Conform datelor sondajului, în 42.8 % din cazuri inspectorul dă de înțeles direct sau indirect, că este necesar de a efectua o plată neoficială pentru a rezolva problema. În 24.2 % din cazuri ei, în primul rând, înregistrează cele depistate, iar după aceasta dau de înțeles că trebuie de plătit. Numai 11.6 % numesc direct prețul pentru a “corecta” raportul. În ceea ce privește inspectorii care procedează pe deplin în conformitate cu legislația, în opinia businessmanilor din

Moldova cota acestor inspectorii este de 18.8 %, cea ce este, totuși, ceva mai mult decât în Tadjikistan (14 %). În general în Tadjikistan, dacă e să credem autorului, în 79 % din cazuri inspectorii par să opereze ca “agenți adevărați ai economiei de piață,, numind imediat prețul de “corectare” a încălcării legislației (dacă aceasta a fost depistată) și evitând pedeapsa. Deoarece în

Fig. 2.19

⁷ În această privință unul din respondenți (Codul int. #47, 11/10/2000, 16:00, Chișinău) a menționat: “Pentru mine aceasta nu constituie o problemă. În documentație eu scriu că îi plătesc 200 de lei, iar în realitate îi dau încă 1,800”.

majoritatea cazurilor prețul unui astfel de serviciu din partea inspectorului este mai jos decât amenda pe care businessmanii ar trebui să o achite statului, este evident că se va recurge la mită. Aceasta este comun pentru ambele țări.

Pe parcursul ultimelor 12 luni de care organe de control și de câte ori ați fost vizitat?

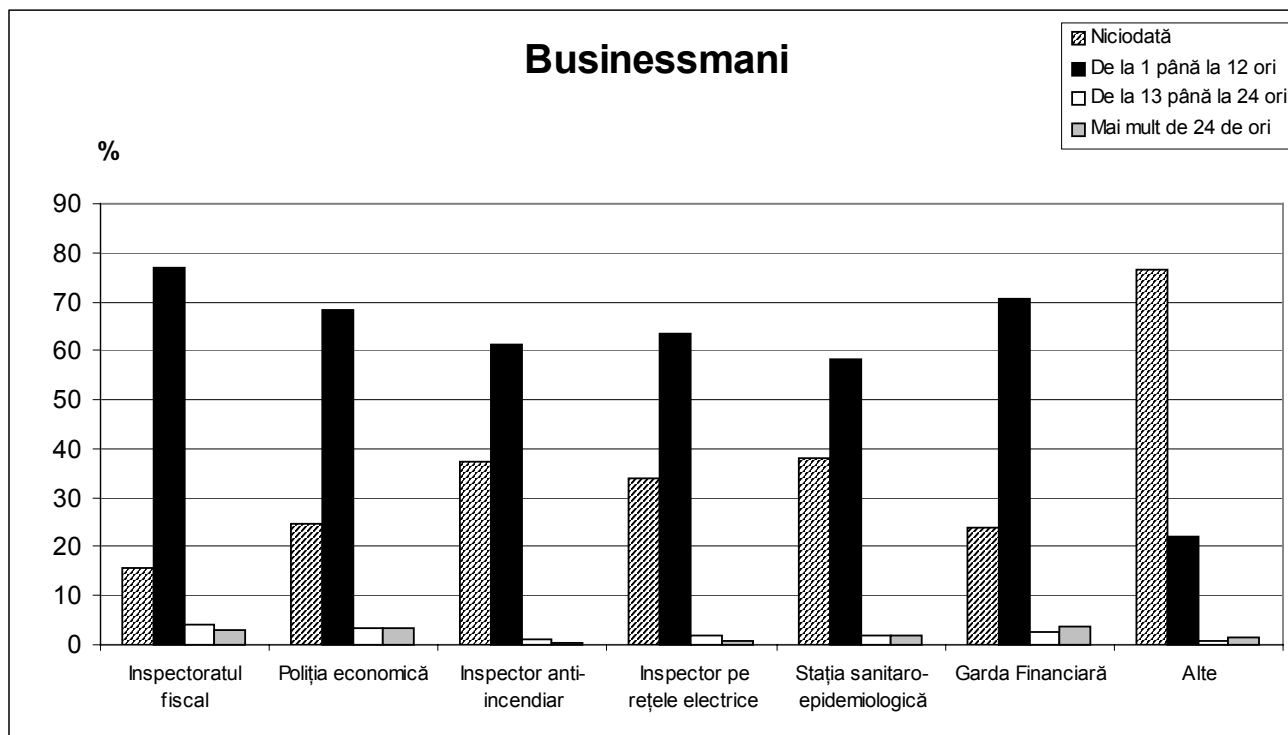
Fig. 2.20

	Media (vizite /12 luni)
1. Inspecții fiscale	6.28
2. Poliția economică	6.4
3. Inspectorul anti-incendiar	3.04
4. Inspectorul de rețele electrice	5.46
5. Stația Sanitară Antiepidemiologică	6.03
6. Garda Financiară	6.04
7. Altele	5.1

Rezultatele arată că timp de un an în mediu o întreprindere este vizitată de diferite tipuri de inspecții foarte frecvent – circa 38 ori. Nu numai că toate vizitele sunt înregistrate oficial. Aceasta nu este surprinzător. Conform evaluărilor Băncii Mondiale și ale BERD, „povara administrativă” asupra businessului din Moldova este una din cele mai înalte în țările cu economie în tranziție.

Mulți respondenți se plâng de aceasta. Astfel, în interviul cu codul #6, 11/16/2000, 11:45, Chișinău, businessmanul spune: “Toți acești inspectori pe care i-ați indicat în tabel, mă vizitează cam de 12 ori pe an. Aceasta este ca și cum ei ar veni la mine după salariu”.

Fig. 2.21

Int. codul 24, 11/6/2000, 17:30, respondentul a spus, că pe lângă 73 vizite ale organelor de control menționate deja în chestionar, el a mai avut vizite de la reprezentanții Departamentului de Standardizare - 2 ori, de la Direcția de Comerț - 3 ori, de la Pretură - 3 ori, de la Inspekția Veterinară - 1 dată, de la „Termocom” - 5 ori, de la „Apa-canal” - 12 ori.

Int.codul # 24, 11/8/2000, 9:30, Chișinău, “Polițistul mă vizitează în fiecare zi, la magazinul meu, de două ori pe zi”; Int. codul # 24, 11/9/2000, 11:55, Chișinău, ”M-au mai vizitat administrația locală de vre-o 20 de ori”.

Int. codul # 11, 11/6/2000,19:00, Chișinău, “Pe lângă 28 vizite – total al reprezentanților instituțiilor nominalizate în listă, m-au mai vizitat și de la Departmentul Protecției Muncii, Departamentul de Protecție a Mediului Ambiant, Departamentul de Standarde, până și de la Departamentul de Combatere a Corupției și Crimei Organizate”.

Int. codul # 4, 11/8/2000, 10:35, Chișinău. “Pe lângă cele 21 vizite pe care le-am indicat în tabel, am mai avut reprezentanți de la “Salubritatea”, de la “Apă-canal”, vre-o patru, și de la Departamentul de Comerț”.

Int. codul #6, 8/11/200, 11:30, Chișinău. “Eu NU AM AVUT NICI O INSPECȚIE, pentru că am legături peste tot”.

Int. codul # 6 ,11/6/2000, 16:02, Chișinău. “Adițional am fost vizitați de cineva de la Departamentul de Statistică, Departamentul Financiar, și de la Fondul Social”.

Int. codul #14, 11/11/2000, 10:35, Dondușeni. “Inspectorul fiscal mă vizitează aproape în fiecare săptămână, Garda Financiară – o dată pe săptămână, și inspecția sanitară – o dată pe săptămână”.

Int. codul #2, 11/27/2000, 10:40, Chisinau. “Inspectorul fiscal vine cam de 5 ori pe an, înainte de sărbători. Polițistul de sector vine, când îi trebuie un cadou”.

Int. codul #2, 11/13/2000, 11:30, Chișinău. “Inspectorul fiscal și poliția economică vin neautorizați aproape în fiecare zi. Inspectorul rețelelor electrice și inspecția sanitară – în fiecare lună, un om de la Garda Financiară - câte o dată vine de 3-4 ori pe săptămână”.

Int. codul #2, 11/9/2000, 15:30, Chișinău. “Noi NU AM AVUT INSPECȚII, NOI LE-AM PLĂTIT LA TOȚI”.

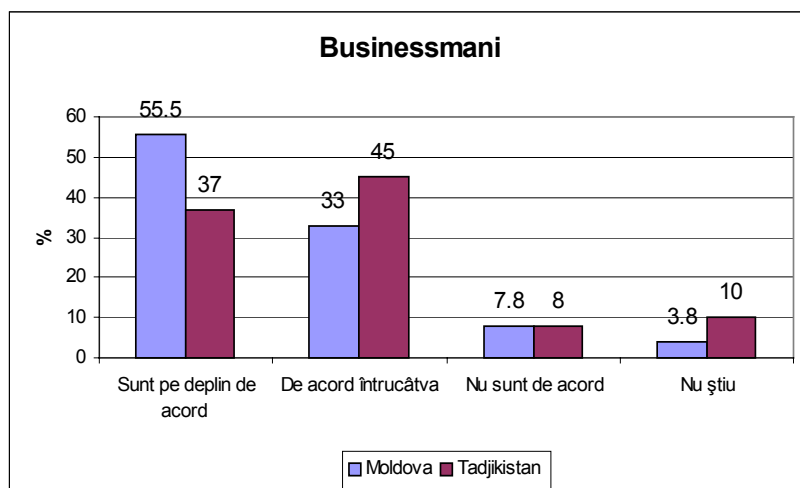
Deci, concluzia este următoarea, dacă inspectorii sunt „remunerați” de către businessmani suficient, ei nu îi plictisesc cu prezența lor prea mult. Dacă antreprenorul nu dorește să plătească, el va fi vizitat de atâtea ori, încât să fie suficient pentru a colecta o “remunerare decentă”.

2.4.3 Oferta de mită în sectoarele fiscal și vamal

Credeți că impozitele sunt așa de mari, încât majoritatea businessmanilor preferă să plătească inspectorilor fiscali sau ai departamentului vamal pentru evitarea plății întregului impozit?

Partea preponderentă a respondenților (88.5 %) recunoaște faptul că businessmanii vor preferă să evite plata întreagă a impozitelor și vor plăti mită inspectorilor. De fapt, acesta este un indicator foarte înalt. În așa mod, corupția are rădăcini foarte puternice, și nu este surprinzător faptul că ea a atins proporții atât de mari în țară. Numai 7.8 % din respondenți au spus că ar refuza să plătească mită.

Fig 2 22

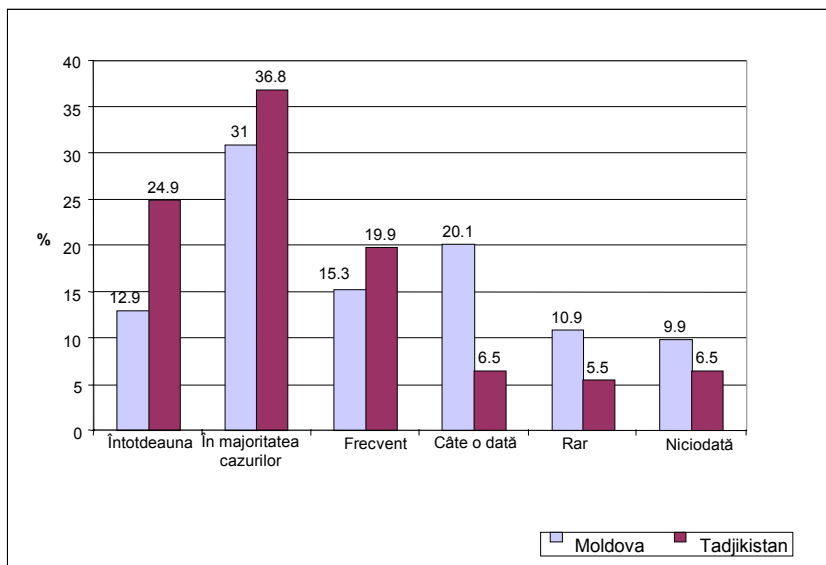

Când sunteți inspectat de reprezentanții inspectoratelor fiscale, ai văzii, cât de des Vi se dă de înțeles că este necesară o plată adițională pentru a “ușura” procesul de inspectare?

Circa 60 % din businessmani așteaptă că inspectorul le va cere mită. De fapt, aceasta înseamnă că ei deja sunt pregătiți moral să ofere mită.

În timpul interviului #2, 11/15/2000, 16:30, Chișinău respondentul a spus: “Nimeni nu-mi cere să plătesc mită. Eu înțeleg singur, că trebuie să dau, în funcție de situație și inspector”.

Fig. 2.23

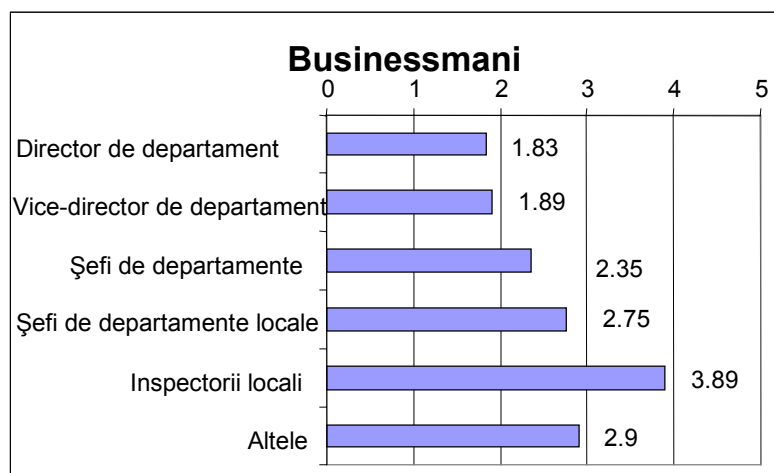
Este puțin surprinzător că în Tadjikistan, unde populația consideră că fenomenul corupției este un factor mai puțin **periculos pentru dezvoltarea sectorului privat, mai mult de 81.6 % de respondenți așteaptă ca să li se ceară mită în timpul inspecției fiscale.**

Cât de des se recurge la mită, cadouri, contacte personale la diferite niveluri ale Inspectoratului Fiscal și ale Departamentului Controlului Vamal?(1 - nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte des, 6 – întotdeauna).

De fapt, se observă o structură în piramidă a corupției. Cu cât mai jos este nivelul, cu atât mai des acest nivel acceptă mită în direct de la populație. Fiecare nivel se împarte cu nivelurile superioare. Astfel, la nivelul de directori de departamente foarte rar se acceptă mită direct de la populație (media fiind de 1.83), la nivelul de vice-director aceasta are loc rar (1.89). Șefii oficiilor regionale și șefii oficiilor locale sunt notați în mediu cu termenul „câte o dată”. Inspectorii locali sunt cei care acceptă mite cel mai frecvent (media fiind 3.89, ceea ce înseamnă că ei acceptă mite frecvent). Unul din respondenți (int. codul #03, 11/8/2000, 15:00, Chișinău) a comentat evaluarea făcută de el în felul următor: “Personalul acestor instituții este foarte incompetent, ei trebuie să plătească mită la rândul lor, ca să-și mențină locul de lucru”. Un alt caz: Int. codul #47, 11/16/2000, 10:40, Chișinău. “Ei trebuie să accepte mită pentru a împărți banii cu patronii lor”.

Deși aceste cifre nu spun nimic despre metoda de distribuție a volumului total al mitelor între toate nivelurile instituțiilor. Pe parcursul interviului cod #47, 11/16/2000, 10:40, Chișinău respondentul a menționat: “Pentru 10 mii de lei nimeni nici nu va discuta cu tine la nivelul de director de departament. Trebuie să cunoști pe cineva la un nivel mai jos”.

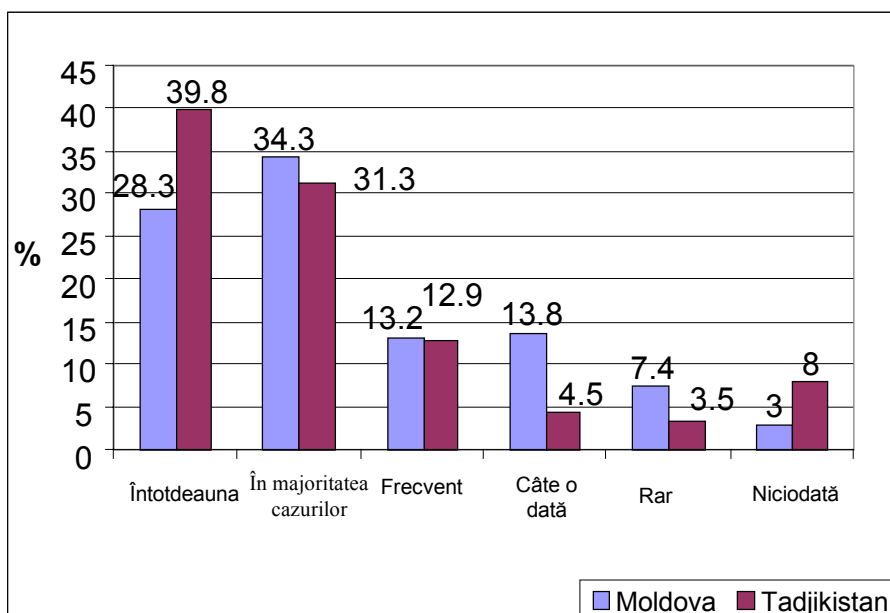
Fig. 2.24

Dacă businessmanul refuză să plătească mită inspectorului, va fi oare și mai complicat de a desfășura activitatea lui în continuare? (1-întotdeauna, 2-în majoritatea cazurilor, 3-foarte des, 4-câte o dată, 5- rar, 6- nici o dată).

Fig. 2.25

Mai mult de trei pătrimi din respondenți așteaptă să aibă probleme după refuzul de a plăti mită. Scopul acestei întrebări nu este atât de a evalua efectele posibile ale refuzului de a se comporta într-un mod corupt, cât de a evalua așteptările respondenților, și, deci, comportamentul lor mai probabil în timpul inspecțiilor. Deci, rezultatele arată că respondenții cel mai probabil vor oferi mită.

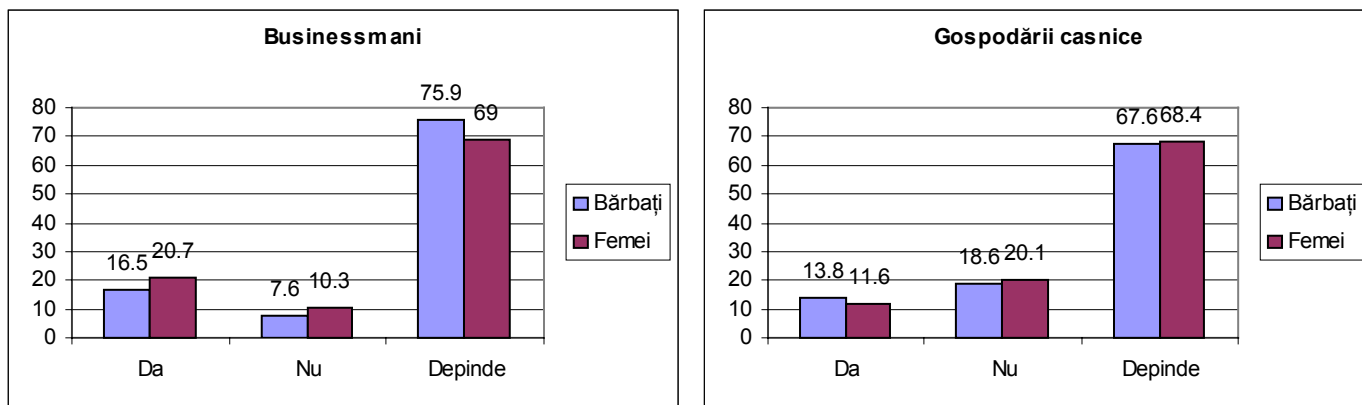
Dacă vi se va cere să plătiți mită, veți plăti-o ?

În acest caz întrebarea este destul de directă. Deci, doar 14 % din respondenți au răspuns prompt „Nu”, și 15.5 % - „Da”. Pentru majoritatea respondenților (70.5 %) răspunsul a fost “Depinde de situație...”, deși aceasta este o altă modalitatea de a spune, că dacă intervin probleme, ei vor plăti.

În timpul unui interviu (codul #47, 11/10/2000, 16:00, Chisinau) respondentul a constatat: “Dacă ei îți cer mită, aceasta este deja un semn bun. Aceasta înseamnă că tu poți negocia. Este mai bine dacă ei numesc “prețul”.

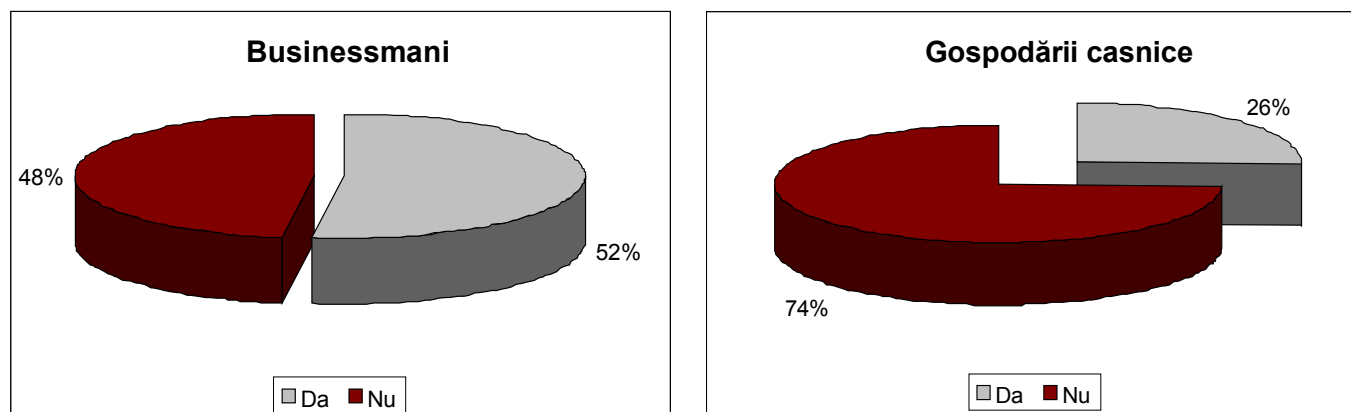
În Tadjikistan respondenții au avut de ales între doar două opțiuni: „Da” sau „Nu”. Astfel, 74.6 % de răspunsuri au fost „Da”.

Fig. 2.26

Considerați că plata mitei „ușurează viața Dvs“ ?

Fig. 2.27

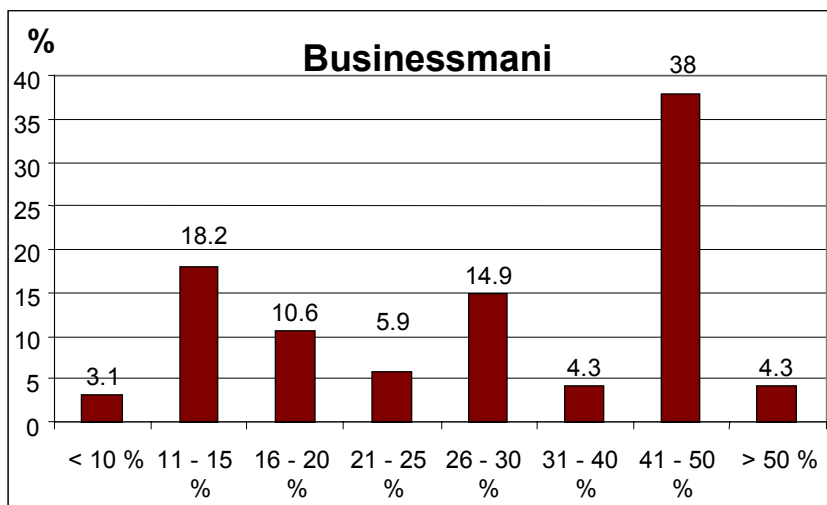

O parte de respondenți, în special cei din gospodăriile casnice, nu este optimistă cu privire la consecințele oferirii de mită. Totuși, ei preferă să ofere mită. Această opinie ar putea servi drept un punct de start pentru discuții publice referitor la întrebarea: ce așteaptă populația să „câștige” oferind vre-o dată mită.

Dacă vi se găsește o încălcare a legislației pentru care trebuie să plătiți o amendă în suma de bani X, de obicei a câta parte din această sumă este necesar de a achita direct inspectorului pentru ca problema să devină “soluționată” (% din X)?

Fig. 2.28

Media pentru toți respondenții este de 34.22 %, aceasta înseamnă că în mediu businessmanii „economisesc” circa două treimi din suma pe care trebuiau să o plătească statului. Aceasta constituie un sol foarte favorabil pentru dezvoltarea continuă a corupției. Distribuția răspunsurilor arată că în realitate evaziunea fiscală este chiar mai atractivă.

2.4.4 Dovezi de comportament corupt în agențiile de stat

Acest capitol a fost scris mai mult pe baza unei întrebări deschise pusă oamenilor de afaceri: ***“Ați putea să povestiți o istorie care vi s-a întâmplat personal în acest sens?”***

Întrebarea a fost pusă în mod tentativ, deoarece nu s-a preconizat ca intervievații să fie destul de sinceri răspunzând la atare întrebare. De fapt, a mărturisi că o persoană a plătit o mită, echivalează cu mărturisirea că a comis o crimă. Pentru un studiu economic aceasta ar însemna doar latura (aspectul) ofertei actului de corupție. Deci, majoritatea intervievaților au refuzat să răspundă la această întrebare, motivând că aceasta este o întrebare prea personală, senzitivă și intimă, sau că ei nu sunt prea siguri referitor la confidențialitatea acestei întrebări, pentru ei afacerea lor valorează foarte mult, pentru a răspunde la atare întrebări. Însă, majoritatea celor care au hotărât să fie sinceri, au verificat dacă interviul avea caracter absolut confidențial înainte a de a-și împărtăși cazurile lor concrete în fața interviuatorilor. Deci, pentru a păstra

caracterul confidențial al intervievatorului, am inclus unul din codurile intervievatorului, data, timpul și locul interviului. În anumite cazuri, în timpul interviurilor în sate mici, când respondentul ar fi putut fi identificat ușor, regiunea geografică înlocuiește denumirea localității, însă, intervievatorii erau păstrați în ordinea respectivă pentru a putea dovedi veridicitatea (realitatea) răspunsurilor.

Serviciul vamal

Frecvența vameșilor corupți pare a fi foarte mare. Vameșii acceptă atât bani în numerar cât și “mita în natură”. Mai mult ca atât, câte o dată ei preferă să aleagă singuri ce bunuri ar preferă:

Codul Int. # 16, 13/3/2000, 17:03, Sud. “Eu trebuie sa plătesc plăți suplimentare neoficiale serviciului vamal foarte des”.

Codul Int. #38, 11/17/2000, 17:00, Chișinău. “Vameșul mi-a cerut să-i dau un lănișor de aur cu cruce care m-a costat 300 USD....”.

Codul Int. #19, 11/11/2000, 11:35, Sud. Vameșul se uită puțin în mașină, numește suma care trebuie plătită ne-oficial, (d-ei) respondentul pune banii în pașaport și-i înmânează vameșului; sau de ex., vameșul se uită în geantă, alege lucrurile care-i plac cel mai mult, care sunt de regulă cele mai scumpe, și ne lasă să plecăm.

Codul Int. #5, 11/17/2000, 10:40, Chișinău. “Luând sigiliul, vameșul a înșfăcat bunurile care i-au plăcut cel mai mult și a mai cerut o dată ca să-i dau bani de un coniac”.

Codul Int. #9, 11/9/2000, 13:10, Chișinău. “Intrând pe teritoriul R.M., m-i s-a cerut să plătesc 20 de lei (ML), în caz contrar mi-ar fi spart sigiliul (de plumb). Un sigiliu nou m-ar fi costat 3 Euro”.

Codul Int. #2, 11/9/2000, 15:30, Chișinău. “Anul trecut, când importam niște echipamente, a trebuit să plătesc 300 USD la vameș, deși, oficial eu trebuia să plătesc doar jumate din suma aceasta”.

O modalitate de a impune populația să plătească mite este tergiversarea procedurii vamale. De regulă, importatorii trebuie să plătească pentru fiecare oră pe unitate de transport, astfel, tergiversând procedura de vămuire ar cauza pierderi considerabile pentru afacere, și ar forța antreprenorii să plătească mite pentru a accelera procedura.

Codul Int. #5, 11/17/2000, 10:40, Chișinău. “Trecerea vamei este tergiversată în mod artificial de fiecare dată; deci dacă te grăbești și nu vrei să pierzi câteva ore, sau uneori zile, va trebui să plătești”.

Codul Int. #51, 11/9/2000, 10:25, Chișinău. “Chiar dacă toată documentația este perfectă vameșii nici o dată nu-mi vor permite să trec pur și simplu. Ei îmi vor cere să aștept și-mi arată locul unde. Eu trebuie să aștept 10 minute, 1 oră, 2,3,4 ore, până când voi înțelege că trebuie să plătesc. Dacă îți exprimi protestul, nimerești în bucluc. După ce plătești 10, 20 sau 50 USD, uneori chiar mai mult (depinde de ce ai), îți permit să pleci foarte repede”.

Codul Int. #25, 11/11/2000, 17:15, Chișinău. “... Toată documentația a fost în ordine, dar vameșul a început sa numere manual, foarte încet, toate bunurile importate (pe unitate), astfel încât a trebuit să plătesc bani numerar pentru a “grăbi” procedura”.

Codul Int. #6, 11/9/2000, 12:40, Chișinău. “Vameșul ia bani aproape de fiecare dată, deși documentele mele sunt în ordine”.

Codul Int. #9, 11/3/2000, 13:15, Chișinău. “Vameșul cere să facem “un coridor” în autocar, ceea ce înseamnă că trebuie să facem un spațiu gol în centul autocamionului, sau să descărcăm autocamionul. Aceasta ar cere prea mult timp și eforturi, așa că mai bine le plătesc”.

Codul Int. #25, 11/4/2000, 19:00, Chișinău, Serviciul vamal: “Când importez materii prime, dacă nu vreau camionul meu să aștepte prea mult timp pentru procedurile de vămuire și să plătesc pentru timpul pierdut al mașinii, ceea ce costă foarte scump, eu trebuie să plătesc vameșului circa 100 USD”.

Unele răspunsuri certifică descurajarea oamenilor de afaceri și generează o mare doză de apatie și toleranță față de corupție din partea populației:

Codul Int. #1, 11/9/2000, 11:15, Chișinău. “Vameșul ia bani de fiecare dată, chiar dacă actele sunt în ordine; ei fac lucrul acesta doar de dragul faptului că exiști...”

Codul Int. #6, 11/16/2000, 11:450, Chișinău. “Mergeți și vedeți cum lucrează vama la frontiera Moldova-Ucraina – nici un document fără mită...”, sau Codul Int. #17, 11/4/2000, 9:30, Taraclia. “Despre vamă: fiecare știe “taxa” neoficială, deci ei pregătesc banii din timp și-i înmânează cu tăcere”.

Deși se întâmplă mai rar, câte o dată se menționează calificarea joasă a vameșului:

Codul Int. #47, 11/16/2000, 11:45, Chișinău. “Aceeși persoană evaluează costul lemnului, găinilor și parfumurilor – ei nu pot fi atât de competenți ca să evalueze corect toate importurile - aici se încep dezacordurile”.

Acceptând o mită devine “normă” de comportament, și persoana care refuză să plătească o mită se confruntă cu probleme:

Codul Int. #47, 11/10/2000, 16:00, Chișinău. “Îmi amintesc cazul când importam primul lot de marfă în Moldova. Toate actele erau absolut perfecte, eram sigur de legalitatea tranzacției mele, și am zis din principiu șoferului meu să nu plătească nimic suplimentar decât plățile oficiale. La vamă vameșii, îmbrăcați în cămăși albe, din principiu, au descărcat TOT camionul. În cele din urmă au găsit ceva ce nu corespundea regulamentelor și m-au impus să plătesc pentru aceasta. După ce am trecut procedura oficială m-au întrebat dacă nu aș fi putut plăti 150 USD și să evit toate aceste deranjuri?...”.

Câte o dată vameșii propun modalitățile lor pentru trecători (prin vamă) de a evita plata taxelor:

Codul Int. #47, 11/10/2000, 16:00, Chișinău. Doi ani în urmă interviuatului i s-a propus la vama din Cahul să nu treacă vama la terminalul din Chișinău ca persoană juridică, dar să treacă ca persoană fizică, și să “nu plătească Guvernului”.

Inspectoratele fiscale

Fenomenul stoarcerii rentei de către oficiile de audit fiscal pare a fi destul de răspândit. Pe de o parte – salariile mici, pe de altă parte – posibilitățile mari de a acumula venituri suplimentare, face mita o sursă ușoară de venit, și deseori chiar esențială. Odată ce antreprenorul poate “economisi” de la 50 până la 90% din banii pe care ar trebui să-i plătească la stat, el este interesat foarte mult în a mitui inspectorul fiscal; astfel, ca să “ușureze” procedura, ambele părți cad de acord și evită procedura de control formal.

Codul Int. #47, 11/10/2000, 16:00, Chișinău. “Eu trebuia să plătesc o amendă de circa 12.000 USD, dar inspectorul fiscal trebuia să lucreze mult ca să argumenteze acest lucru. Deci, noi am ajuns la înțelegerea ca eu să-i plătesc doar 400 USD. Inspectorul se teme să ia mită de la o persoană necunoscută. De regulă, el preferă să i se plătească mita prin intermediul unei a treia persoane, pe care el o cunoaște mai bine”.

Codul Int. #10, 11/10/2000, 15:00, Chișinău. “Inspectorul fiscal a aflat că am încălcat un regulament despre care nici nu auzisem, deci, el a cerut o mită de la mine, care echivala cu 50% mai puțin decât amenda oficială”. Același caz - Codul Int. #10, 11/9/2000, 12:45, Chișinău.

Codul Int. #6, 11/16/2000, 16:20, Chișinău. “Inspectorul fiscal, înainte de a începe controlul mi-a propus să stabilem o amendă în valoare de 100000 lei, deoarece el presupunea că în realitate amenda ar fi fost mult mai mare. Logica este următoare: inspectorul fiscal stabilește conștient plata mai mică fără efectuarea controlului, iar eu îi plătesc pentru aceasta”.

Codul Int. #47, 11/7/2000, 15:46, Chișinău. “Da, eu am plătit mite, începând cu 1000 USD (inspectorului fiscal, 1500 USD vameșului) și până la 10000 USD (unui director adjunct la o întreprindere)”.

Este remarcabilă și ospitalitatea inspectorilor fiscali: Codul Int. #31, 11/11/2000, 12:50, Sud. “Inspectorul fiscal a venit la mine în oficiu și mi-a cerut o sticlă de coniac scump, o cutie de ciocolate și salam, deoarece aștepta sa-i vină niște oaspeți importanți din Chișinău”.

Poliția

Oricare ar fi responsabilitățile diverselor ramuri ale poliției, acceptarea mitelor pare a fi un mod obișnuit de activitate în toate cazurile:

Codul Int. #25, 11/4/2000, 10:05, “Poliția rutieră găsește greșeală la numărul mașinii, oprește mașina, înșfăcă cât poate duce și ne lasă să plecăm...”

Codul Int. #19, 11/10/2000, 12:50, Leova: “Polițistul a băut alcool în sumă de 70 de lei din contul amenzilor care se cuveneau”, sau în cazul Int. #19, 11/10/2000, 10:30, Leova: “Polițistul poate să bea ceva din băuturi alcoolice și pleacă fără să plătească ceva”.

Calitatea joasă a mărfurilor, cu termenul de păstrare expirat, pare a nu însemna un impediment pentru a fi vândute pe piață, dacă faci plata cuvenită. Codul Int. #03, 11/7/2000, 11:00, Chișinău. Poliția economică m-a amendat cu 360 lei pentru 3 sticle de “Frigușor” și 6 sticle de “Lemonadă” cu termenul expirat. Deci, eu le-am plătit o mită de 70 de lei și am continuat să lucrez”.

Câte o dată corupția în rândurile ofițerilor de poliție este motivată de salarii mici. Însă, deseori mitele ating proporții foarte mari, astfel încât în condițiile când sunt șanse de a fi pedepsit de lege sunt minime, nu este clar cât de mari ar trebui să fie salariile pentru a descuraja corupția. Codul Int. #51, 11/9/2000, 10:25, Chișinău. “Da, eu am plătit mite. A trebuit să plătesc 9000 USD poliției economice, și, plătindu-le direct 2000 USD problema a fost rezolvată”.

Garda Financiară

Metodele Gărzii Financiare se mai manifestă și prin surprinderea oamenilor de afaceri - prin intrarea neașteptată în oficiu, și intimidându-i încep a storce mite: Codul Int. #6, 11/8/2000, 18:40, Chișinău. “Garda Financiară, fără a prezenta actele de identitate, s-au năpustit brutal în oficiul nostru amenințându-ne cu arma, forțându-ne să stăm cu fețele la perete, au făcut percheziție în lucrurile noastre personale, inclusiv în geantă și buzunare. Se pare că nu au găsit ce căutau și au plecat fără să-și ceară scuze cel puțin”.

Codul Int. #47, 11/10/2000, Chișinău. “Garda Financiară cu tot cu arme, s-au năpustit în magazinul nostru și au început să întoarcă toate lucrurile pe dos. Comportamentul lor față de mine era de parcă aș fi fost un criminal. M-au speriat până la moarte. Directorul magazinului era în deplasare de serviciu, și eu m-am simțit absolut neprotejat(ă). Ei mi-au spus că trebuia să le plătesc circa 18000 lei și, dacă nu doresc să fie închis magazinul, să le plătesc la ambii câte 400 USD. Eu am plătit 800 USD. După aia ei au mai scris un raport și a trebuit să mai plătesc oficial 4500 lei”. Când a fost întrebată de ce nu a instalat o cameră ascunsă ca să dovedească că inspectorii au stors bani, businessmanul a spus: “La ce bun? Dacă aș dovedi că mi-au stors bani ei vor veni iar și iar, dar unul din ei chiar mi-a lăsat numărul lui de telefon mobil și mi-au spus să le telefoniez în caz dacă altcineva va veni să mă inspecteze”.

Codul Int. #04, 11/8/2000, 11:00, Chișinău. “Când te ciocnești cu Garda Financiară sau Poliția Economică, dacă faci totul oficial, plătești 100%, dacă le dai o mită ne-oficială, te descurci cu 15-20%”.

Administrația publică locală

Deși am așteptat ca businessmanii să-și amintească cazuri concrete care li s-a întâmplat, legate de acte de corupție în serviciile vamale și fiscale, câțiva din ei au preferat să ne dea câteva exemple despre alte genuri de inspecții, precum și despre administrația publică locală.

Administrația publică locală preferă cadouri, dar totodată nu evită să accepte și mite. Deci, Codul Int. #6, 11/8/2000, 11:30, Chișinău. “Eu am dat o plită de gaz unui funcționar public, și acesta mi-a redus plata pentru rentă”, sau în Codul Int. #6, 11/8/2000, 12:40, Chișinău. “Pentru a lua în arendă o cameră într-o instituție de stat, am dat angajatului Primăriei un aspirator de praf”.

Codul Int. #03, 11/7/2000, 15:50, Chișinău. “Pentru a-mi extinde autorizația pentru afacerea mea, Șeful Departamentului Socio-Economic mi-a cerut “sa plătesc” lui direct 2600 lei”.

Codul Int. #51, 11/7/2000, 13:20, “Pentru a menține “bune” relații cu primăria, câte o dată când mă cheamă și spun că ei au construit o vilă, eu trebuie să le trimit câte vre-o două mașini de ciment, câteva lespezi pentru tavan sau alte lucruri...”.

Codul Int. #26, 11/7/2000, 14:20, Chișinău. “Da, a trebuit să plătesc suplimentar pentru totul: pentru locul magazinului meu, pentru deschiderea businessului meu, pentru gardul din jurul magazinului iarăși, practic pentru tot...”.

Inspecțiile sanitare

Codul Int. #25, 11/11/2000, 10:30, Chișinău: “De prima dată au spus că certificatul de calitate este greșit, era o copie a acestuia și eu trebuia să arăt originalul; după aia au spus că clorul era în soluție și trebuia să fie în stare praf, apoi au spus că presiunea apei în robinete era prea mică, de parcă ar fi depins de mine. Când le-am plătit mita, totul de la sine devenise în ordine”.

Codul Int. #26, 11/5/2000, 9:30, Chișinău. “Când vine inspecția sanitară, ei găsesc ceva greșit, orice doresc ei, noi trebuie să le plătim în orice caz. De regulă nu ne spun direct să le plătim, ei doar nu pleacă atâta timp până când nu le plătești”.

Codul Int. #26, 11/6/2000, 9:25, Chișinău. “...Inspecția sanitară, Inspectoratul Fiscal, Inspectoratul Ecologic – toate sunt plătite, astfel ele ne lasă în pace pentru 7-8 luni, după aia vin din nou”.

Codul Int. #2, 1/27/2000, Chișinău. “Inspectorul Sanitar mi-a propus să semnez contract cu colaboratorii lui. Eu am refuzat; trebuia să le plătesc un salariu. Acuma aștept probleme inevitabile”.

Alte inspecții

Codul Int. #45, 11/7/2000, 14:20, Chișinău. “În timpul inspecției marfa mea a fost sechestrată. Am plătit inspectorului o mită și mi-am luat marfa înapoi”.

Codul Int. # 6, 11/6/2000, 9:35, Chișinău. “Toți reprezentanții instituțiilor de audit de stat indicați în întrebarea 19 mă vizitează de regulă și iau masa din contul “amenzilor viitoare”.

Codul Int. #03, 11/6/2000, 14:00, Chișinău. Directorul barului spune că este stors de bani de către oficialitățile publice sub pretextul că e ajun de sărbătoare, de ex., Ziua Internațională a Protecției Copiilor, Ziua Serviciului Anti-incendiar, Ziua Poliției, etc., și acesta trebuie să plătească sume între 50 – 200 lei.

Codul Int. # 12, 11/4/2000, 13:05, Nord, “Inspectorul fiscal a găsit că guma de mestecat era expirată și mi-a dat de înțeles că trebuia să-i plătesc; dacă nu - voi avea probleme. Eu i-am plătit”.

Codul Int. #31, 11/10/2000, 17:25, Sud. “Anul acesta trebuia să schimbăm mașina de casă, până la 1 august. Am reușit să cumpărăm o atare mașină doar în ultima zi înainte de termen. A trebuit să plătim o mită pentru a o înregistra repede”.

Codul Int. #26, 11/4/2000, 15:30, Chișinău. “Mașina de casă nu imprima suma. A trebuit să plătesc o amendă de 1800 lei. Am plătit 360 lei inspectorului fiscal și el a plecat”.

Codul Int. #6, 11/13/2000, 11:05, Chișinău. “Contabilul-șef al unei întreprinderi energetice a primit de la noi un lăntișor de aur în sumă de \$100”.

Codul Int. #16, 3/2/2000, 9:15, Chiadâr-Lunga: “A trebuit să plătesc pentru certificatul de calitate circa 1200-1300 lei. Am plătit direct funcționarului public 1000 de lei, deci am economisit 200-300 de lei”. Astfel ambele părți au rămas satisfăcute.

Codul Int. #2, 11/13/2000, 10:20, Chișinău. “Când au găsit unele neregularități în activitatea noastră, ne-au “rugat” să plătim pentru o proteză pentru un fost combatant din Afganistan. Noi am plătit. Nu știu dacă băiatul a mai primit banii sau nu”.

Curtea de Conturi

De fapt, nu așteptam careva dezvăluiri despre Curtea de Conturi, deoarece această instituție se ocupă de controlul organizațiilor de stat. Însă doi respondenți au menționat următoarele:

Codul Int. #47, 11/16/2000, 13:10, Chișinău. “Un angajat al Curții de Conturi a venit la mine în oficiu, s-a prezentat și a spus că are salariu mic, că are nevoie de un serviciu suplimentar și vrea ca eu sa-l angajez la lucru. De fapt el vroia ca eu sa-i plătesc regulat un salariu. I-am spus ca nu avem locuri vacante, si că îl voi suna când voi avea locuri vacante. El a spus că vroia să semneze un contract cu mine. I-am spus că nu semnez contract nici cu angajații mei. El a spus că știe

mulți din angajații altor agenții de control, dându-mi de înțeles că dacă refuz aş putea avea probleme. Acesta este un act de șantaj din partea statului”.

Codul Int. #6, 11/13/2000, 11:05, Chișinău. “Un reprezentant al Curții de Conturi a primit o mită de 100 USD pentru o operație de achitări reciproce”.

Sistemul judiciar

Codul Int. #47, 11/7/2000, 13:20, Chișinău. “Eu trebuia să rambursez 35000 \$ de la clientul meu prin judecată. Pentru a câștiga procesul, a trebuit să promit judecătorului 5000 \$ (circa 15%) din sumă. Astfel am câștigat. Dacă încercam să rezolv problema aceasta (rambursarea banilor) cu structurile criminale, ar fi trebuit să plătesc 50% din suma totală”.

Codul Int. #47, 11/7/2000, 13:20, Chișinău. “Am exportat în Vladivostok (Orientul Îndepărtat în Rusia) două cargouri de marfă în valoare de \$75000. Acestea au trecut toate vămile cu succes, dar pe neașteptate au fost arestate în Vladivostok sub motivul că erau ceva neclarități în documentație. I-am trimis prin poștă toate documentele suplimentare de care era nevoie, dar nu a mers. Atunci a trebuit să zbor personal la Vladivostok. Acolo am înțeles că funcționarul public care aborda cazul meu era în legături strânse cu structurile criminale, deoarece mi-a arătat criminalii care stăteau după ușa oficiului său și mi-a oferit să “rezolv problema” prin intermediul lor (pentru mine aceasta echivala cel puțin 50%), sau cadavrul meu ar fi astupat sistemul lor de canalizare. În realitate funcționarul public a folosit cuvinte MULT MAI URÂTE. Deci, eu am pierdut 75000 USD”.

Codul Int. #47, 11/10/2000, 16:00, Chișinău. “Eu vă povestesc o istorie reală, despre un caz când judecătorul și anchetatorul unui și același caz erau rude foarte apropiate. Judecătorul a primit o mită pentru cazul acesta de la una din părți și a promis să câștige cazul. Anchetatorul a primit altă mită de la cealaltă din părți și iarăși a promis să ajute. După ce au aflat că trebuiau să apere interese diferite, au spus că vor rezolva problema în mod imparțial, luând ambele mite”.

Contacte

Pentru oamenii care obișnuiesc să rezolve problemele prin contacte cu funcționarii publici (Întrebarea 12) corupția pare a fi o problemă mai mică (Întrebarea 8).

Codul Int. # 29, 11/10/2000, 14:00, Nord. Soția inspectorului de poliție are un magazin de produse alimentare. După părerea d-ei, problemele cu oficialitățile publice se rezolvă, de regulă, pe baza contactelor personale; de asemenea, nu există corupție nici într-un domeniu indicat în Întrebarea 13, cu excepția inspecțiilor fiscale și Inspectoratului Sanitar.

Codul Int. #6, 11/9/2000, 13:40, Chișinău. “Eu am destul de bune relații cu toți inspectorii, dar aceasta mă costă o mulțime de cadouri”.

Răketul

Dacă la începutul perioadei de tranziție răketul era o problemă mare pentru antreprenori, atunci în prezent antreprenorii spun că la răket s-a mai adăugat și șantajul din structurile de stat. O persoană, care are relații strânse cu lumea interlopă, a evaluat că cel puțin 1/5 din plățile totale le face organizațiilor criminale, iar restul plăților se duc neoficial funcționarilor publici. Însă, unii respondenți s-au lamentat că aceștia se apropiau pentru a lua bani în scopuri de răket.

Codul Int. #23, 11/5/2000, 9:00, Nord, “Un grup de străini au cerut să le plătesc bani fără nici un temei”.

Codul Int. #23, 11/5/2000, 21:00. Când a fost întrebat de câte ori a fost vizitat de diverse inspectorate, el a mai menționat 5 vizite de către răketeri.

Codul Int. #23, 11/11/2000, 13:20, Nord, „O persoană fost condamnată a cerut bani pentru a-mi proteja businessul”. Int. Codul #28, 11/4/2000, 15:00, Ungheni „Criminalii mă deranjează de asemenea...”

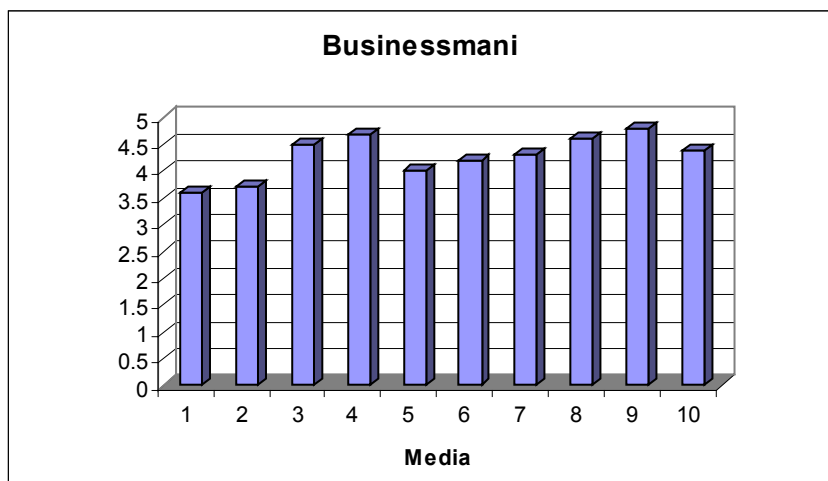
Deci, concluzia acestui capitol este că, chiar dacă respondenții au tendința de a exagera lucrurile, oricum, este clar, că fenomenul corupției prezintă un impediment serios pentru dezvoltarea legitimă a businessului. Chiar dacă businessmanii aleg calea ilegală de a dezvolta acest business,

lucrurile se schimbă repede, și atât partea cererii cât și cea a ofertei mitelor sunt interesate în acest fenomen. Dimensiunea mitelor depășește de multe ori salariul oficial al inspectorilor fiscali sau vamali. Deci, o atare măsură de combatere a corupției, cum ar fi o simplă majorare a salariilor fără consolidarea legislației va fi destul de inefficientă.

2.4.5 Cauzele corupției în sectorul fiscal și vamal

În ce măsură sunt următorii factori cauze ale corupției în serviciul vamal și inspectoratul fiscal? (1 - deloc nu este cauză, 2 – puțin, 3- nu prea, 4- cam așa, 5- în mare măsură, 6 - exact)

Fig. 2.29

1	Inspectorii sunt prea lacomi
2	Criza valorilor etice în perioada de tranziție
3	Statul nu-i plătește la nivelul cuvenit
4	Legile sunt scrise așa de neclar că este mai simplu să-l plătești pe funcționar ca să scapi de probleme
5	Aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani
6	Inspectorii au prea multă discreție (libertate)
7	Controlul asupra inspectorilor este prea slab
8	Puterea judiciară este inefficientă
9	Funcționarii publici doresc să câștige "bani ușori"
10	Lipsește controlul administrativ

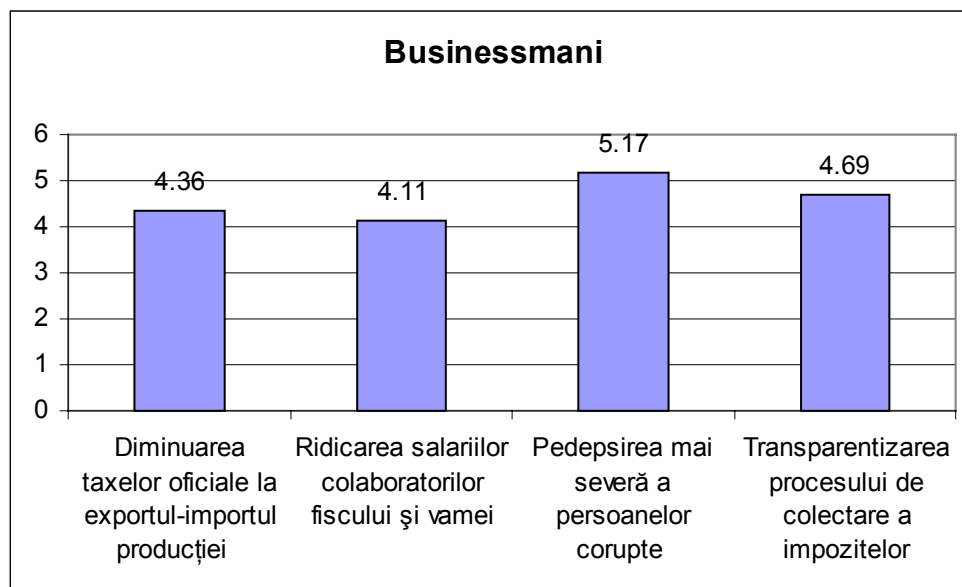
Respondenții poziționează cauzele corupției în sectorul fiscal și al vamei în modul următor: Legile sunt scrise așa de neclar încât este mai simplu să-l plătești pe funcționar ca să scapi de probleme (media fiind 4.8), funcționarii publici doresc să câștige "bani ușori" (4.7), puterea judiciară este inefficientă (4.6), Statul nu-i plătește la nivelul cuvenit (4.5). Într-un fel, partea pozitivă a acestor răspunsuri este că populația nu consideră că fenomenul corupției este o tradiție, o cultură în această țară (4.0). Aceasta înseamnă că, în principiu, situația poate să fie schimbată.

2.4.6 Măsuri de combatere a corupției în sistemul fiscal și vamal

În opinia Dvs. Cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției în rândurile inspectorilor fiscali și vamali ? (1 – inefficientă, 6 – foarte eficientă)

Fig. 2.30

Conform opiniei publice, cea mai eficientă cale de a combate corupția în țară este cea de a pedepsi mai sever persoanele corupte (media fiind 5.17 din 6 maximum). După aceasta urmează transparența procesului de colectare a impozitelor (4.69). Este remarcabil faptul că o asemenea măsură, ca majorarea salariilor în aceste sectoare,

conform opiniei publice, ar avea un efect mic. Posibil, populația își dă seama că ridicarea salariilor, nefiind urmată de supremația legii nu va ajuta la curmarea acestui fenomen în societate.

O parte de respondenți au sugerat o serie de măsuri adiționale. Le putem citi mai jos.

Int. #24, 11/7/2000, 11:20, Chișinău: “De a pedepsi persoanele corupte în public”;

Int. # 24, 11/7/2000, 11:20, Chișinău: “A deduce o cotă anumită din amendă în folosul inspectorului pentru a ridica cointeresarea lui”;

Int. codul #6, 11/8/2000, 1:30, Chișinău. “Este necesar să se schimbe o generație întreagă”;

Int. codul # 6, 11/8/2000, 9:50, Chișinău “Este necesară pedeapsa cu moartea cu executare în public”;

Int. codul #7, 11/10/2000, 11:00, Chișinău “Un sistem judiciar mai eficient și independent”;

Int. codul #7, 11/7/2000, 11:05, Chișinău. “Este necesar un control independent extern al lucrului inspectorilor”;

Int. codul #9, 11/12/2000, 11:35, Chișinău. “Ne trebuie să stabilim un sistem, în care toți oamenii sunt egali în fața legii”;

Int. codul #9, 11/10/2000, 17:00, Chișinău. “Ne trebuie o Lege despre protecția victimelor violenței din partea funcționarilor de stat”;

Int. codul #2, 11/27/2000, 11:20, Chișinău. “Introduceți schimbări în sistemul fiscal, diminuați plățile în fondul social de la 31 până la 6%, de exemplu.”

Deci, observăm că populația cere tot mai mult pedeapsă pentru o comportare coruptă, și insistă asupra executărilor publice. Aceasta poate servi drept un semnal puternic pentru organele statale, precum că dacă nu se iau măsuri legale în combaterea corupției, societatea este sub pericolul de a începe răfuiele violente într-un mod spontan ilegal, posibil, ajungând și la execuții.

Vorbind despre cauzele răspândirii corupției în sectorul public, mulți respondenți menționează că se tem să declare cazuri de corupție. Astfel, respondentul din interviul #6, 11/14/2000, 20:45, Chișinău) ne-a spus că inspectorul fiscal a cerut de la el o mită ca să nu raporteze încălcarea legislației de către primul. Poliția economică i-a propus să marcheze banii, astfel ca ei să poată demonstra acceptarea de mită de către inspector. Respondentul a refuzat, temându-se de răzbunare.

O altă opinie care ne arată că populația se teme să declare cazurile de corupție pentru că se simte neprotejată: Int. cod #47, 11/10/2000, 16:00, Chișinău. “Una din cauzele răspândirii largi a corupției este interesul corporativ al inspectorilor. Eu pot să-l pun după gratii destul de repede, dar colegii lui vor face totul ce depinde de ei ca să distrugă businessul meu. Nu pot declara când mi se cere mită. Nu sunt protejat de nimeni”.

Ultima opinie, pe care am dori să o prezentăm, se pare că este constatarea unei persoane complet disperate: Int. codul #03, 11/8/2000, 15:00, Chișinău. “Am așa o impresie, că toate legile în această țară sunt scrise în așa mod ca s-o distrugă...”

2.4.7 Concluziile de la chestionarea businessmanilor

Principalele concluzii de la chestionarea businessmanilor privind corupția în sistemul fiscalului și al vamei sunt următoarele:

1. Conform opiniei majorității covârșitoare a antreprenorilor, corupția este unul din obstacolele cele mai periculoase pentru dezvoltarea sectorului privat în Republica Moldova;
2. Corupția în serviciile vamei și al fiscalului este cauzată în mare parte de doi factori. Pe de o parte, salariile mici împing funcționarii publici să caute venituri adiționale, pe de altă parte, posibilitatea de a câștiga “bani ușori” și un risc mic de a fi pedepsit pentru acceptarea de mită, o fac foarte atractivă.
3. Există un nivel înalt al toleranței publice față de corupție. Aceasta micșorează eficiența măsurilor de combatere a corupției.

4. Legislația fiscală nu este cunoscută pe larg, chiar și de către antreprenori. Funcționarii publici pot uneori să beneficieze de aceasta și amăgesc businessmanii pentru a extrage plăți suplimentare. Asemenea fapte au loc mai frecvent în cazul întreprinderilor mici.
5. Pentru a “ușura” inspecțiile ulterioare, businessmanii încearcă să “construiască relații bune” cu inspectorii, oferindu-le bani, cadouri și servicii.
6. Uneori inspectorii ajută antreprenorii să întocmească rapoartele pentru a diminua volumul tranzacțiilor, ceea ce din nou implică împărțirea sumei impozitelor ce trebuia să revină bugetului de stat.
7. Din moment ce inspectorul găsește o încălcare a legislației, de regulă, este suficient să plătească în mediu o treime din această sumă direct inspectorului pentru ca el să nu raporteze cazul. Aceasta face mita foarte atractivă pentru ambele părți: businessmani și funcționari publici. Partea care pierde în această înțelegere este statul și păturile vulnerabile ale societății.
8. Spre deosebire de funcționarii publici din țările asiatice, cei din Moldova, de regulă, nu cer mită direct de la businessmani până la începerea inspectării. Totuși, inspectorii folosesc toate posibilitățile ca să le dea businessmanilor de înțeles că amenda va fi mare și ei trebuie să întreprindă anumite măsuri pentru a o diminua.
9. Conform evidenței noastre, în mediu fiecare businessman este vizitat de diferite tipuri de inspecții atât oficiale, cât și neoficiale mai mult de 30 ori pe an. Dacă businessmanul plătește mita din timp, atunci poate să nu fie inspectat deloc.
10. Businessmanii nu sunt predipuși să declare cazurile când sunt extorcați prin mită de către oficialități publice, pentru că se simt neprotejați de legislație.
11. Se așteaptă că refuzul de a plăti mită va complica desfășurarea businessului. Aceasta îi face pe businessmani mai preduspuși să ofere mită.
12. Foarte frecvent mita este mai mare de un număr de ori decât salariul oficial al inspectorilor. În rezultat o dublare simplă a salariului poate fi o cale inefficientă de combatere a corupției în sectorul vamal și fiscal.
13. Nu există reguli clare (la fel ca și un mecanism pentru impunerea lor), care le-ar interzice inspectorilor să fie simultan angajați de către întreprinderile de sub controlul lor.
14. Așa numitul sistem de “piramidă a corupției”, de asemenea, pare să funcționeze bine în sistemul vamei și al fiscoi. Pozițiile în aceste domenii sunt considerate ca cele mai profitabile din punct de vedere al generării veniturilor neoficiale. Mulți doresc să plătească pentru a obține acest serviciu. Plățile se efectuează nu numai când se ia decizia de angajare la lucru, dar și după aceasta într-o formă regulată.
15. Totuși, nu toate pozițiile în fisc sunt numaidecât cumpărate. Destul de frecvent factori sociali influențează asemenea deciziile de angajare la serviciu. Angajarea prietenilor, rudelor, etc. este răspândită pe larg.
16. Cele mai corupte sectoare în Republica Moldova se consideră de către populație cel al ocrotirii sănătății, vama și poliția. Aceasta ar putea să însemne că sectoarele naminalizate sunt pur și simplu cele mai expuse corupției.
17. Căile cele mai eficiente de combatere a corupției în fisc și serviciul vamal se consideră cele administrative și juridice, de pedepsire severă a comportamentului corupt. Destul de frecvent respondenții cer pedepsirea publică a persoanelor în cauză.
18. Corupția în sectorul vamal poate fi limitată numai promovând o reformă consecventă în acest sector. Ea trebuie să includă următoarele măsuri:
 - Stabilirea urgentă a unui hotar temporar cu procedurile formale vamale pe malul râului Nistru;
 - Examinarea posibilității de a transfera serviciul vamal în sectorul privat;
 - Construirea clădirilor serviciului vamal, modernizarea serviciilor;

- Minimizarea gradului de discreție în luarea deciziilor de către funcționarii publici;
- Aplicarea sistemului de competiție la angajarea în serviciu în acest sistem;
- Antrenarea personalului vamal (tehnici de expertiză, responsabilități, clasificarea tarifelor, utilizarea computerelor, detectarea drogurilor);
- Majorarea nivelului de cointerese a colaboratorilor vamei în performanțe bune prin oferirea unei cote fixe din bunurile confiscate.
- Stabilirea unui sistem modern informațional la vamă;
- Ducerea de investigații pentru confruntarea informației cu inspectoratele fiscale;
- Utilizarea razelor Roentgen la serviciul vamal;
- Executarea unor aleatorii adiționale (5% din total) al documentării și bunurilor de către grupe speciale după trecerea procedurilor vamale
- Introducerea principiului rotației cadrelor și re-locării aleatorii a personalului;
- Sistemul unui audit extern trebuie să fie complimentat cu o unitate internă cu scop special de investigare a cazurilor de încălcare a regulamentelor⁸.

2.5 Sumarul rezultatelor chestionării gospodăriilor casnice

Utilizarea banilor, cadourilor, etc. în sectorul ocrotirii sănătății și al de educație publică este supusă unor discuții. Adesea se afirmă că utilizarea banilor în sectorul serviciilor sociale în general este o reflecție a necesității privatizării acestui sector (ori a unei comercializări parțiale). Deoarece statul nu mai este în stare să subsideze aceste două sectoare, ele trebuie să se autofinanseze. Acceptarea banilor dă posibilitatea instituțiilor medicale și de educație să supraviețuiască în absența suportului din partea statului. Deoarece în majoritatea cazurilor aceste forme de plată nu sunt prevăzute de legislație, ele pot fi considerate drept cazuri de manifestare a corupției. Posibil, o soluție a acestei probleme ar fi legalizarea activităților comerciale în acest sector, și parțial aceasta este deja efectuată. În timp ce nivelul mediu al salariilor în Moldova este foarte jos, salariile profesorilor și medicilor sunt de șase ori mai mici decât cele din sectorul financiar, ultimii având cele mai înalte salarii. Deci, putem doar presupune că în majoritatea cazurilor corupția în sectoarele ocrotirii sănătății și cel educațional are loc datorită necesității de a supraviețui, în timp ce corupția la vamă și inspectoratele fiscale este cauzată mai mult de posibilitatea de a câștiga bani rapizi. Totuși, ar trebui să fim precauți și să nu facem concluzii despre o natură ne-negativă a corupției în sectoarele ocrotirii sănătății și a celui de educație. Corupția în aceste sectoare este o forță care distruge națiunea cel mai puternic. Corupția în sectorul ocrotirii sănătății cauzează diminuarea calității serviciilor medicale și, deci, a sănătății națiunii. Corupția în sectorul educațional cauzează un declin rapid al potențialului intelectual al țării. Dacă ținem cont de faptul că principala resursă a Republicii Moldova este forța sa de muncă, corupția, de fapt, înseamnă o distrugere a unui popor și a unei țări.

2.5.1 Extinderea corupției în sectorul educațional

Deși gradul de alfabetizare în Republica Moldova este destul de înalt (96.4 %), iar numărul universităților private în țară crește continuu, declinul economic și insuficiența de surse financiare exercită o presiune asupra dezvoltării acestui sector.

Se cunoaște faptul că, calitatea educației depinde direct de competitivitatea salariilor în acest sistem. Lucrătorii sistemului educațional prezintă una din cele mai prost plătite categorii sociale. În 1999 salariul mediu lunar în acest sector a fost 190 lei (18 dolari SUA). Aceasta a fost

⁸ Strategies to Combat Corruption in Ecuador, Custom Service, National Association of Business Owners, 1999

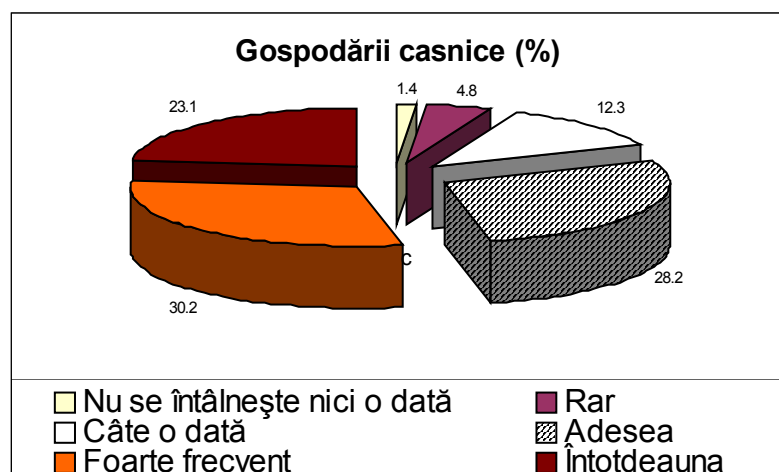
suficient pentru a acoperi circa 50 % din coșul de consum. După cum se menționează în Evaluarea Generală a Republicii Moldova (PNUD-Moldova, 2000), drept rezultat al promovării unor politici eronate, această forță de muncă intelectuală a devenit cea mai desavantajată. Pe parcursul anilor 1995 – 1999 circa 20710 de profesori au lăsat activitatea lor în căutare de noi surse de supraviețuire. Absolvenții facultăților pedagogice nu doresc să se încadreze în lucru în acest sistem. În 1998 pentru 2.8 mii de absolvenți ai universităților pedagogice au fost oferite doar 2 mii de posturi de lucru, din care au fost acceptate numai 31 %; în 1999, corespunzător la 1537 de specialiști tineri li s-a oferit lucru, din ei doar 23 % l-au acceptat.

Drept o consecință directă a acestei situații este extinderea fenomenului corupției în sistemul educațional.

Cât de răspândită este corupția în sistemul educațional? (1 – lipsește, 2- foarte rar se întâmplă, 3- câte o dată, 4 – se întâmplă des, 5 – foarte des, 6- practic întotdeauna)

Circa 81.5 % din gospodăriile casnice consideră că, corupția în sistemul educational are loc întotdeauna, foarte frecvent, sau, cel puțin, adesea. Acest rezultat este confirmat de rezultatele la întrebarea referitoare la cele mai acute probleme pentru respondenți. După cum ne-am amintit, pe primul loc a fost sărăcia, pe locul doi – corupția, și pe cel de-al treilea – înrăutățirea calității serviciilor ocrotirii sănătății.

Fig. 2.31

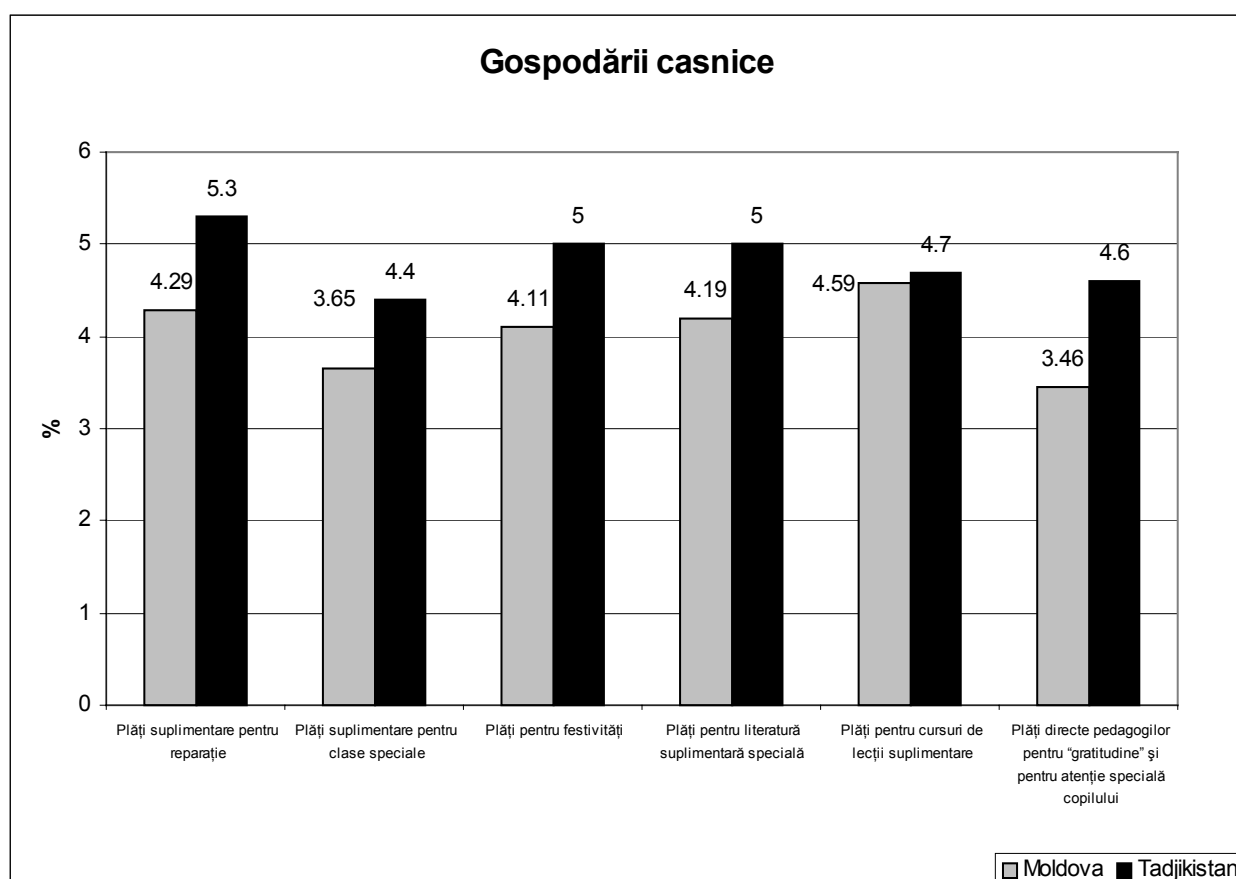

În opinia Dvs., cheltuielile adiționale în sistemul educațional public mai adesea iau forma de...

Confrundându-se cu problema bugetelor restrânse, multe gimnazii și licee au început să ceară plăți adiționale de la elevi pentru diferite tipuri de servicii, astfel cum sunt clase specializate, clase cu un număr redus de elevi, diferite ceremonii, precum și pentru reparația clădirii. Deși aceste plăți nu se considerau legale, ele încă nu afectau într-un mod negativ calitatea predării. Mai târziu situația s-a schimbat în așa mod, că părinții trebuiau să plătească deja orice tip de servicii. În unele școli părinților, pur și simplu li se spune că salariile sunt așa de mici, încât, dacă părinții doresc ca profesorii să continue să-ți exercite funcțiile, ei trebuie să plătească regulat o sumă de bani. Aceasta este o formă mai puțin dăunătoare a corupției. Alte metode de “cointerese” a profesorilor în exercitarea funcțiilor sale care are un impact direct negativ asupra calității procesului educațional sunt mitele directe la învățători. Aceasta se face pentru a fi sigur că profesorul acordă atenție suficientă unui anumit copil și de obicei rezultă în reducerea timpului acordat altor copii. Mita deasemenea poate fi acordată pentru a stabili relații bune cu învățătorul, și aceasta rezultă în faptul că copii încep să studieze mai puțin intensiv, deoarece așteaptă în orice caz note mai bune. Mita poate fi oferită pur și simplu pentru a asigura note bune, ceea ce deteriorează complet sistemul educațional.

Rezultatele sondajului nostru arată că în sistemul educațional din Moldova populația plătește în cea mai mare parte pentru lecții suplimentare (media fiind de 4.59 din maximum 6). După aceasta vin plățile adiționale pentru reparația clădirilor (4.29), precum și plățile pentru literatură suplimentară recomandată (4.11). rezultatele arată că plățile directe învățătorilor sau directorilor pentru a-și exprima “recunoștința”, ori pentru a stabili relații bune cu profesorii se consideră ca fiind mai rare. Totuși în întreaga listă de plăți suplimentare doar două ar putea să fie considerate drept corupție: plățile pentru așa numetele “lecții suplimentare” (de obicei lecțiile suplimentare sunt plățile de câteva ori mai bine decât cele obișnuite, sau câte o dată aceasta este un simplu pretext de a plăti o mită), precum și plățile directe profesorilor sau directorilor pentru a-și exprima recunoștința, sau a stabili relații bune. După cum putem observa în desen, mediile pentru fiecare tip de plăți este mai înalt decât cel din Tadjikistan. Diferența constă în faptul că în Tadjikistan maximum plăților revine la reparația clădirilor, festivități sau literatură suplimentară, fapte care nu ar trebui considerate drept mită.

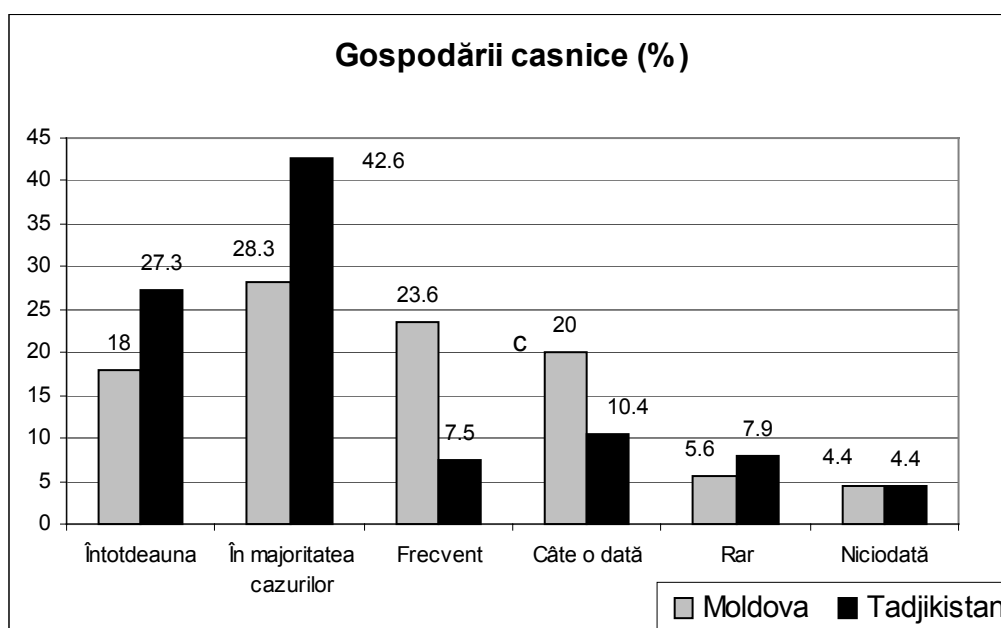
Fig. 2.32

Considerați că refuzul de a efectua aceste “plăți suplimentare” va avea un impact negativ asupra notelor copilului ?

Circa 70 % din respondenți consideră că refuzul de a plăti va avea un efect negativ asupra notelor copilului. O așteptare de desfășurare a evenimentelor în așa mod, necătând la faptul dacă este dreaptă sau nu, va crește dorința de a oferi mită

Fig. 2.33

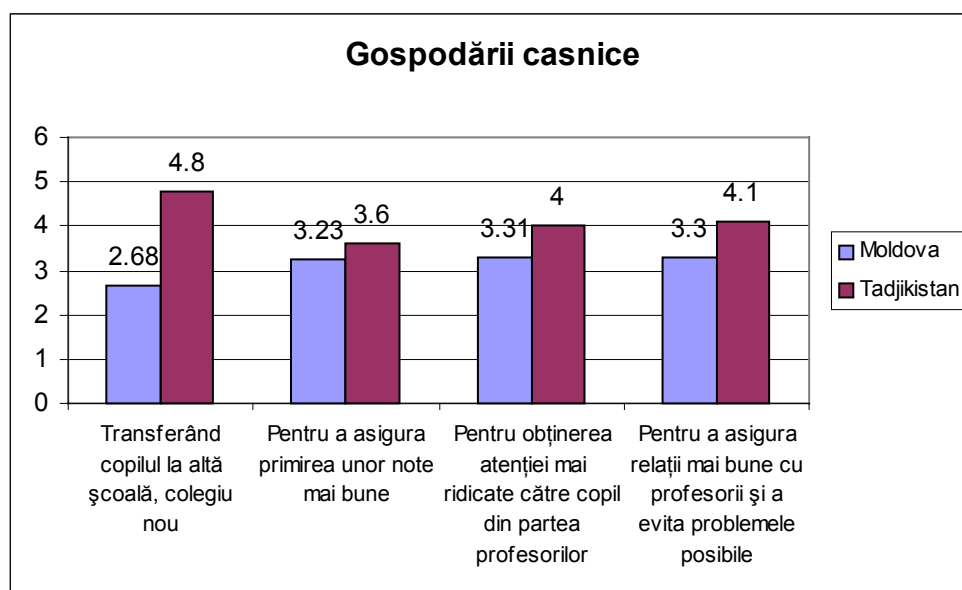

în viitor și va extinde fenomenul corupției în sistemul educației publice. În cazul Tadjikistanului această opinie o au aproximativ aceiași parte a respondenților.

În cazurile indicate mai jos cât de des este necesar de a efectua plăți speciale? (1- nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

Printre întreaga varietate de mite oferite în sistemul educațional cota predominantă o au mitele pentru a stabili relații bune cu profesorii (media fiind 3.3). Părinții preferă să prevină problemele posibile și să stabilească relații bune cu profesorii. După aceasta părinții plătesc pentru a asigura copilului atenție specială din partea profesorului (3.31), și numai după aceasta ei plătesc pentru a asigura note bune, indiferent de cunoștințele obținute.

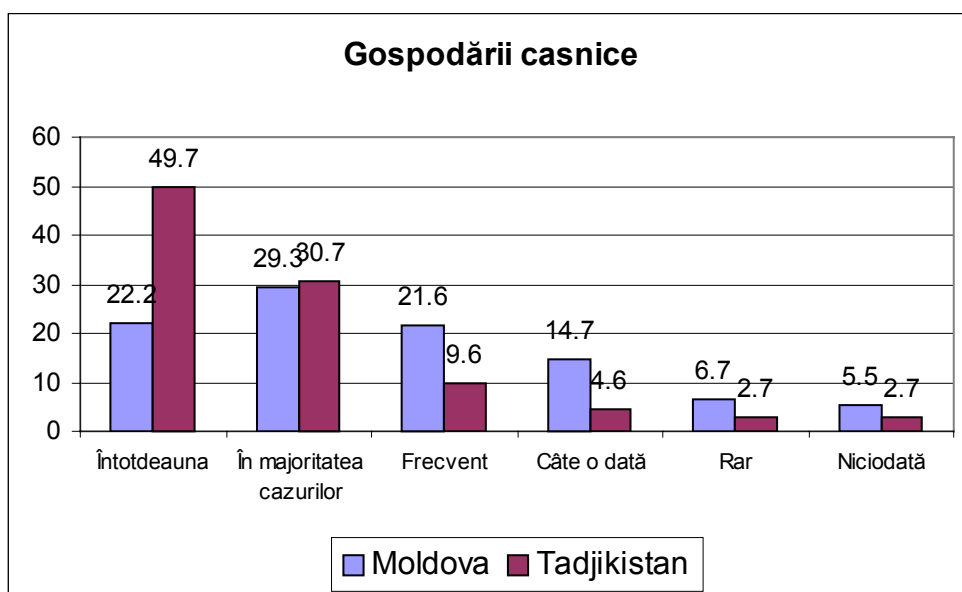
Fig. 2.34

Cât de des se recurge la mită, cadouri, contacte si servicii reciproce la întrarea într-o instituție superioară?

Circa 73.1 % din corespondenți consideră că la întrarea în universități sau alte instituții de învățământ superior se recurge întotdeauna, foarte frecvent, sau cel puțin, frecvent. Mitele, cadourile, și contactele personale în universitățile publice are loc atât la întrarea în instituții, cât și pe parcursul studiilor. Adesea “prețul” pentru anumite servicii este bine cunoscut pentru ambele părți, studenți și profesori. Pagină web din Internet cunoscută larg între studenți <http://www.student.md> arată un număr larg de mărturii ale studenților despre mituire în sistemul de educație. Ea include chiar și unele “tarife” pentru examene în unele instituții. Este remarcabil faptul că acest preț variază de la 50 dolari SUA până la 500. Este suficient de a compara aceste date cu salariul mediu lunar oficial, care este de circa 20 dolari SUA pentru a face o concluzie cât de atractivă este acceptarea mitei în acest sector.

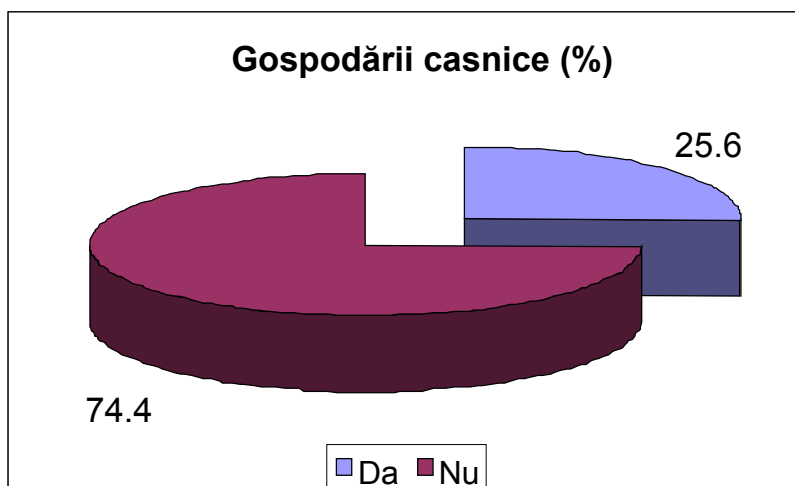
Fig. 2.35

Ați avut oare cazuri când ați fost nevoit să oferiți bani, cadouri sau contacte personale pentru a rezolva probleme în instituțiile superioare?

Întrebarea sună foarte direct, deaceia este dificil de a aștepta un grad înalt de sinceritate din partea respondenților, totuși, o pătrime din ei recunoaște că ei au oferit mită, ori au recurs la contacte personale pentru a-și rezolva problemele în sistemul de educație superioară.

Fig. 2.36

2.5.2 Extensiunea corupției în sectorul ocrotirii sănătății

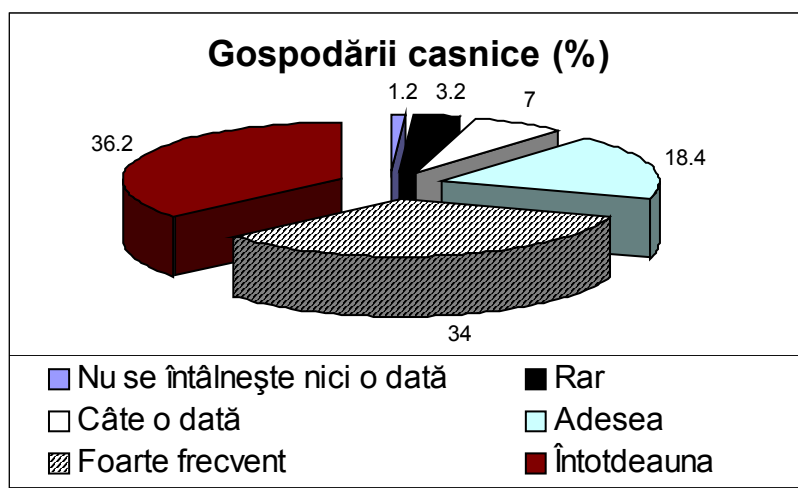
Deși pe parcursul perioadei de tranziție s-a înregistrat un anumit progres în reforma sistemului de ocrotire a sănătății, declinul economic și reducerea continuă a bugetelor în acest sistem au restrâns dezvoltarea lui. Astfel⁹, bugetul sistemului de ocrotire a sănătății a fost redus în anul 1999 în termeni reali cu circa 40 % în comparație cu cel din anul 1998. Aceasta a pus în pericol reușita unor măsuri, recent prevăzute și a condus la tergiversarea introducerii sistemului de asigurare a sănătății, a sistemului de casierie la spitale și policlinici probabil, în scopul de a menține sistemul curent.

Comparând dimensiunile salariilor în sectorul de ocrotire a sănătății cu nivelul salariului mediu din economie, putem constata că salariul din acest sistem a fost considerabil mai mic în ultimii ani. Salariul mediu în sectorul ocrotirii sănătății în anul 1999 a fost de 190 lei (18 dolari SUA) și acoperea doar 29 % din coșul de consum, pe când cel mediu în economie a fost de 303 lei.

O povară mare a costurilor pentru ocrotirea sănătății cade asupra pacienților. Ca și toate țările din spațiul fostei Uniuni Sovietice, Moldova are o istorie lungă a plăților neformale pentru servicii medicale. Aceste plăți existau pe lângă sursele oficiale și este dificil de a estima suma lor exactă. Un studiu recent al UNICEF a estimat că pacienții cheltuie suplimentar pentru ocrotirea sănătății aproximativ 6.21 % din întregul volum al cheltuielilor din sistemul de ocrotire a sănătății. Deși serviciile primare oficial se oferă gratis, conform sondajului dat, în cazul a circa două treimi din vizite se recurge la diverse forme de plăți.

În același timp, resursele disponibile nu se utilizează rațional. Sistemul este orientat mai mult spre internatură. Pe parcursul ultimilor ani 88 % din fonduri au fost utilizate pentru sistemul de internatură, și doar 12 % în sectorul primar. Numărul spitalelor, precum și durata aflării în spital sunt printre cele mai mari în reguinea europeană. Dintre consecințe mai grave ale acestui sistem ineficient de ocrotire a sănătății iese în relief extensiunea corupției între angajații săi.

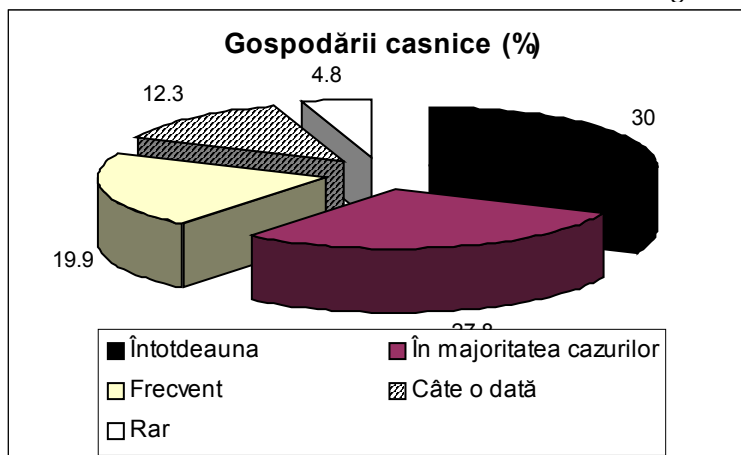
Fig. 2.37

Cât de răspândită este corupția în sistemul ocrotirii sănătății? (1- nu se întâlnește nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

Fig. 2.38

Sistemul de ocrotire a sănătății în Moldova poate fi caracterizat printr-o supra ofertă de forță de muncă. În mediu la un medic revin circa 40 pacienți potențiali, ceea ce este un indicator destul de înalt. Se pare că aceasta însă nu are un efect de competiție asupra dezvoltării sistemului în cauză. Aproape 88.6 % din respondenți consideră că corupția în sectorul ocrotirii sănătății are loc întotdeauna, foarte frecvent, sau pur și simplu, frecvent.

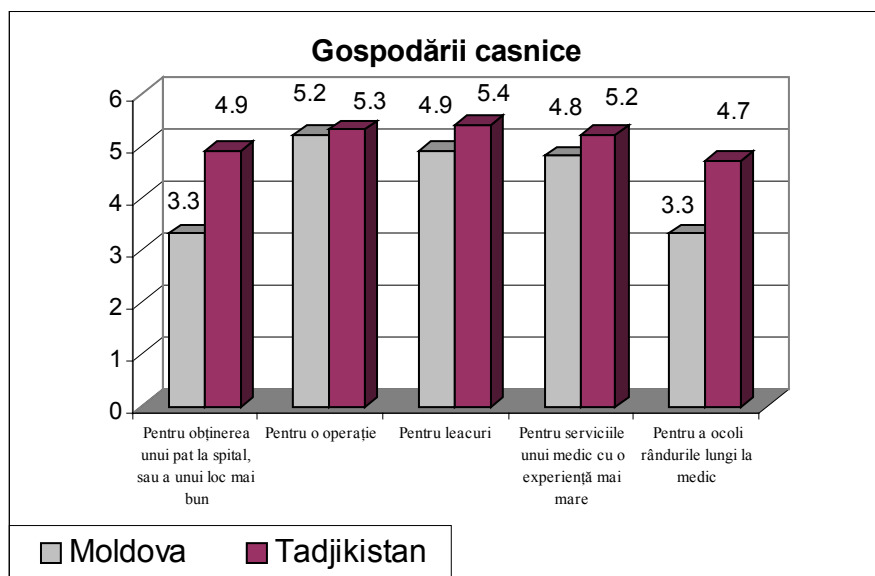
⁹ Republic of Moldova, Common Country Assessment, United Nations, 2000

Cât de des se întâmplă să fiți nevoit să plătiți pentru serviciile medicale care ar trebui să fie oferite gratis?

Circa 77.7 % din respondenți se așteaptă la faptul că de la ei se vor cere plăți suplimentare (întotdeauna, foarte frecvent, sau frecvent) pentru un serviciu care ar trebui acordat pe gratis. Aceasta nu înseamnă numai că li se vor cere bani, ci mai degrabă că ei așteaptă așa ceva, și, deci, sunt moral pregătiți pentru a plăti. Ideea că “fiecare face aceasta”, ca și în cazul businessmanilor, se completează cu gândul “sănătatea mea depinde de aceasta”.

Evaluați cât de des se întâmplă să se ofere mită, cadouri sau alte servicii în următoarele cazuri (1- nici o dată, 6 - întotdeauna):

Conform rezultatelor, majoritatea populației plătește pentru intervenții chirurgicale (media fiind 5.2, ceea ce înseamnă o stare intermediară între “foarte frecvent” și “întotdeauna”. Al doilea tip de servicii, în care se recurge frecvent la mită, cadiuri și contacte personale, este cazul când pacienții solicită medicamente la spital (media fiind – 4.9), și când cer să fie tratați de medici cu o experiență mai bogată(4.8).

Putem observa că situația în Tadjikistan este puțin diferită, și gravitatea problemei corupției în acest sector se consideră drept o problemă mai mare.

În opinia Dvs., care sunt cauzele corupției în sistemul de ocrotire a sănătății și învățământ?
(1 - de loc nu este cauză, 2 – puțin, 3- nu prea, 4- cam așa, 5- în mare măsură, 6 - exact)

Cauzele principale ale corupției în sistemul de ocrotire a sănătății sunt sărăcia și salariile mici. Media pentru acest răspuns este 5.54, ceea ce înseamnă o stare intermediară între “în mare măsură” și “exact”.

Dacă ne întoarcem la aceeași întrebare pentru sectorul vamal și fisc,

ne amintim că cele mai importante cauze acolo au fost următoarele: 1. Regulele sunt într-atât de încurcate, încât este mai ușor de a plăti funcționarilor publici pentru a rezolva problemele; 2. Funcționarii publici doresc să câștige bani mai ușor; 3. Sistemul judiciar este inefficient. Deci, putem observa că referitor la cauzele corupției opinia publică în diferite sectoare diferă. Aceasta pare să fie logic. Contrar serviciului vamal și fiscal, obținerea studiilor în medicină necesită cel puțin 8 ani de studii și ani de practică. Un salariu substanțial mai mic în sectoarele de ocrotire a sănătății, precum și în cel educațional, la fel ca și flexibilitatea redusă a forței de muncă în sfera

Fig. 2.40

	Ocrotirea sănătății	Educația
Ei sunt prea lacomi	3,21	3,53
Statul nu-i plătește la nivelul cuvenit	5,54	5,53
Criza valorilor etice în sistemul public	3,68	3,75
Aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani	3,92	4,08
Nepotismul, legăturile de clan	4,05	4,06
Funcționarii publici au o discreție prea mare	4,05	4,14
Controlul asupra funcționarilor publici este prea slab	4,59	4,69

ocrotirii sănătății, impune unei părți considerabile de angajați ai acestor sectoare să accepte acțiuni corupte.

În opinia Dvs., cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției în sistemul ocrotirii sănătății? (1 – neeficientă, 6 – foarte eficientă)

Fig. 2.41

Mărirea suportului din partea statului	5,23
Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	5,08
Înasprirea controlului asupra lucrătorilor sistemului de ocrotire a sănătății	4,76
Ameliorarea sistemului (controlul utilizării ajutorului umanitar)	5,06
Desfășurarea unei campanii anti-corupție în școli și la universități (lecții despre luarea unei atitudini civice cu privire la corupție)	4,00

Pe primul loc între măsurile cele mai eficiente de combatere a corupției în acest sistem se află suportul financiar din partea statului (media fiind – 5.23) și pedepsirea mai promptă a persoanelor corupte (5.08).

Este semnificativ faptul că înțelegând problema finanțării sectorului sănătății, populația vede că lipsa de transparență a sistemului managementului de distribuție a ajutorului umanitar servește drept un sol benefic pentru dezvoltarea corupției în acest sistem.

Drept a treia metodă de combatere a corupției în sfera ocrotirii sănătății se consideră ameliorarea sistemului de control a distribuției ajutorului umanitar. Trebuie de menționat faptul că înregistrarea și distribuirea ajutorului umanitar este în Republica Moldova un proces absolut netransparent. Reprezentanții instituțiilor care acordă ajutorare umanitare se plâng de faptul că oficialitățile din Moldova, de obicei, le mulțumesc pentru ajutorul acordat, le fac o fotografie și nu lasă posibilități de a supraveghea distribuirea bunurilor. Câte o dată containerele cu bunuri dispar peste noapte și nimeni nu este în stare să explice unde sunt. Din când în când mass-media oferă unele informații de ordin general referitor la costul total al ajutorului umanitar sosit în țară, deși aceste date nu pot nici de cum fi utilizate pentru a fi controlate de către societatea civilă. Guvernul de asemenea nu pare a fi interesat prea mult în controlul tranzacțiilor cu ajutor umanitar. O informație foarte limitată poate fi găsită în rapoartele Curții de Conturi.

Posibil organizațiile donatoare ar putea promova anumite principii de transparență cerând recipienților de a publica prin intermediul mass-media direcțiile concrete de distribuire a ajutorului umanitar, indicând nu pur și simplu costul acestui ajutor, ci și specificând conținutul exact al ajutorului, și indicând volumele fizice, astfel ca persoanele sau organizațiile interesate să poată controla modalitatea în care ajutorul a fost distribuit. Următorul pas în combaterea corupției în sfera distribuirii ajutoarelor umanitare ar putea fi stabilirea unui proiect PNUD (sau, cel puțin, susținerea unor ONG independente), care ar monitoriza eficiența distribuirii ajutorului umanitar. Ar fi posibil ca în unele cazuri recipienții de ajutor umanitar să performeze anumite tipuri de lucrări în schimbul acestui ajutor cum ar fi curățirea spațiului în jurul caselor recipienților, sădirea copacilor, vopsirea scaunelor în parcuri publice, îngrijirea bolnavilor, etc.

Cât de eficiente ar fi în opinia Dvs. următoarele măsuri de reducere a corupției în sistemul educațional?

Fig. 2.42

Mărirea suportului din partea statului	5,34
Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	5,06
Transparența admisiei și a examenelor în sistemul educațional	4,94
Înasprirea controlului asupra lucrătorilor sistemului educațional	4,73
Ameliorarea sistemului (introducerea sistemului computerizat de examinare, precizarea faptului care plăți sunt legale și care – nu)	4,84
Desfășurarea unei campanii anti-corupție în școli și la universități	4,11

În opinia publică primele două măsuri de combatere a corupției în sistemul educațional nu diferă de cele din sistemul ocrotirii sănătății . A treia măsură se consideră transparența în administrarea admiterii în instituțiile de învățământ.

Un prim pas spre transparența sistemului de învățământ superior în Republica Moldova ar putea servi maximizarea utilizării testelor la computer în locul examenelor sau explicarea clară înainte de începerea examenului care ar fi costul fiecărei întrebări din test. Aceasta se poate de realizat, cel puțin în cazul examenelor pentru disciplinele xacte.

În principiu, este necesară o reformă totală a sistemului educațional. Problema principală a sistemului educațional public este finanțarea lui. Ceea reduce calitatea studiilor în țară. Cu toate acestea chiar și resursele disponibile sunt utilizate într-un mod foarte inefficient și neflexibil. Astfel, multe localități, în special din zona rurală, suferă de depopulare; clasele sunt foarte mici (un profesor la circa 10 copii). Programul de studii este foarte rigid și prescrie exact ce teme și când trebuie predate. Aceasta nu permite formarea unor clase mai numeroase, nici modificarea proporției “profesor/elev” și astfel, de a oferi salarii mai mari .

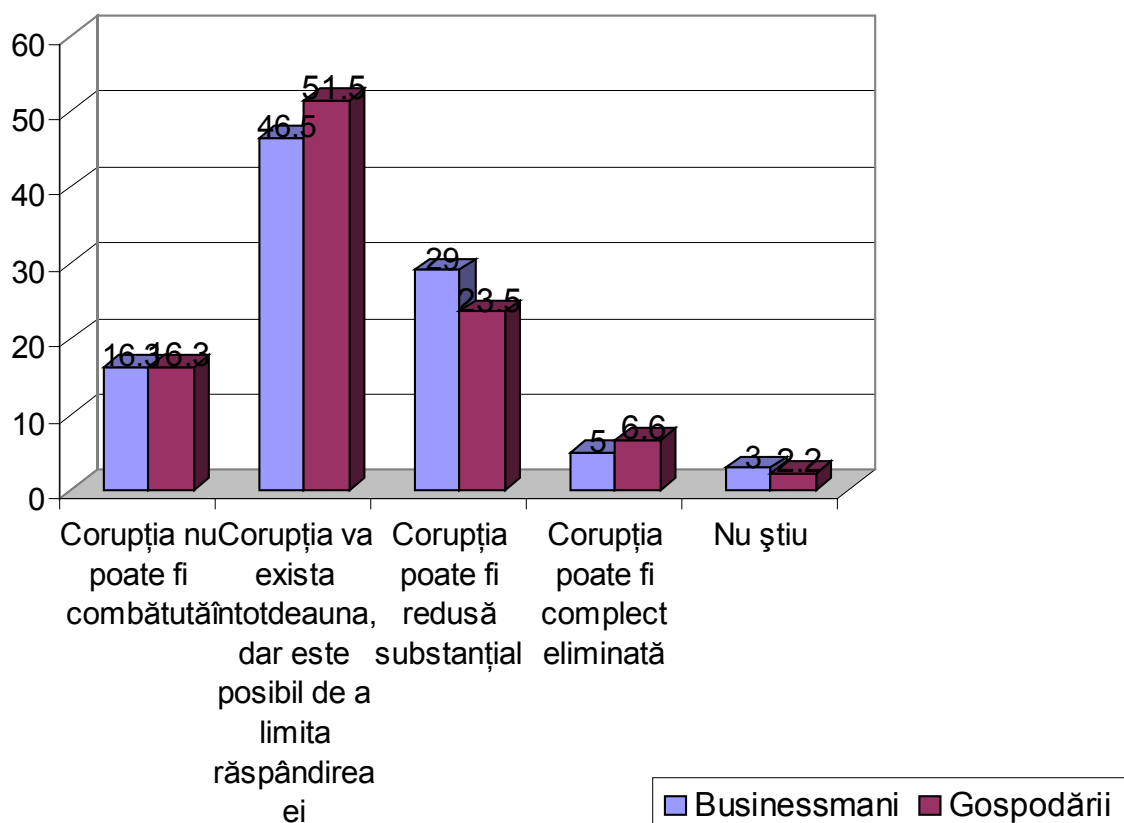
O altă direcție a reformei sistemului educațional în Republica Moldova este simplificarea programelor. Neavând posibilitatea de a oferi salarii decente, colaboratorii sistemului educațional măresc numărul de ore citite, prin aceasta soluționând parțial problema salariilor scăzute. Aceasta se referă în special la nivelul universitar. Astfel, lista disciplinelor obligatorii predate simultan în licee în timpul unui semestru variază între 15 și 20. La universități studenții studiază simultan 10-15 obiecte. Pentru comparație, în sistemul universitar din SUA pe parcursul unui semestru studenții studiază simultan doar 3 – 5 obiecte. Aceasta dă posibilitatea de a înțelege materia destul de profund și de a susține examenele cu succes. În Moldova, pentru a fi promovat la un curs superior, studentul trebuie să susțină 10 sau chiar mai multe examene și circa 20-30 teste. În mediu într-o săptămână el are de audiat circa 40 de ore, iar după aceasta studiază individual. Este clar, că un asemenea sistem de educație stresează studenții și în rezultat soluția mai convenabilă de a obține note pozitive, va fi cea de a copia sau de a oferi mită profesorilor.

Un alt factor ce cauzează corupția în sistemul educațional al Republicii Moldova, la fel ca și în alte țări din CSI, este lipsa posibilității de a alege profesorul. De fapt, studenții sunt “legați” rigid de un număr de profesori anumiți și dacă relațiile între profesor și student nu sunt bune sau studentul cunoaște faptul, că un profesor anumit cere mită pentru teste sau examene, note bune sau atenție specială, acesta nu are posibilitatea de a se transfera la alt profesor, la fel nu-și poate primite deteriorarea relațiilor cu profesorul dat. Lipsește un sistem confidențial de evaluare a calității lucrului profesorilor de către studenți destul de răspândit în sistemul educațional al țărilor dezvoltate. Stabilirea unui sistem educațional flexibil ar putea oferi posibilități de soluționare aproape automată a unei părți considerabile a problemei corupției în acest sector.

2.5.3 Așteptări referitoare la posibilitatea combaterii corupției

Cu care din următoarele propoziții sunteți de acord mai mult?

Fig. 2.43

Putem observa că opinia publică cu privire la posibilitatea combaterii corupției în situația concret creată în Republica Moldova este destul de rațională și nu absolut pesimistă. Astfel, 34 % din respondenți consideră că corupția poate fi eradicată complet sau redusă substanțial. Majoritatea populației consideră că corupția va fi prezentă întotdeauna în Moldova, dar poate fi redusă până la un nivel anumit și doar 16.3 % sunt pesimiști, spunând că gradul de răspândire a corupției este într-atât de înalt, încât nu mai poate fi controlat de către stat. Deci, problema majoră pentru viitorul apropiat este de a unifica și susține acele 80,5 % din întreaga populație, care nu este încă complet dezamăgită de situația reală și de a promova o campanie anti-corupție de către părțile sănătoase ale societății, care ar explica importanța societății civile în mișcarea contra corupției.

2.5.4 Concluzii privind chestionarea gospodăriilor casnice

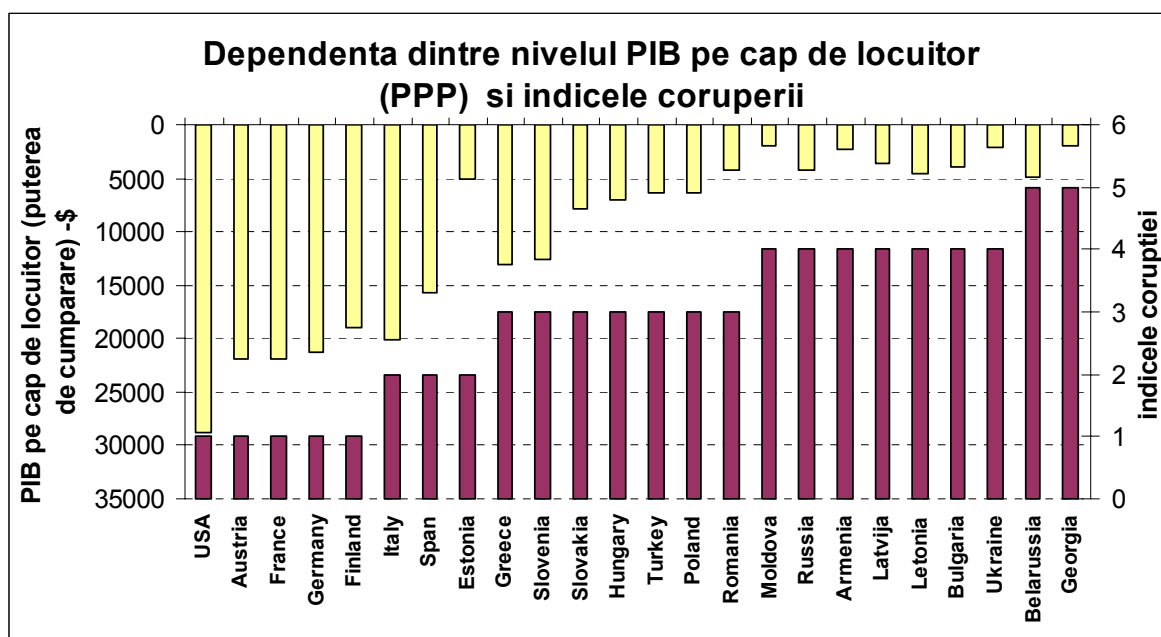
Concluziile studiului opiniei publice în gospodăriile casnice cu privire la corupția în sistemele de ocrotire a sănătății și educațional sunt următoarele:

1. În opinia publică, sistemul de stat al ocrotirii sănătății și cel al învățământului se consideră ca fiind cele mai corupte sectoare în Republica Moldova.
2. Deși amploarea acestui fenomen, fiind evaluată în mijloace bănești, este mai mică decât cea din sistemul controlului vamal sau fiscal, consecințele sale sociale și umane pot fi chiar mai periculoase.
3. Cauzele principale ale corupției în aceste două sectoare sunt salariile mici în sectorul public și nivelul scăzut al controlului administrativ.
4. Majoritatea populației consideră că refuzul de a oferi mită în sectorul de ocrotire a sănătății sau cel al învățământului va înrăutăți situația concretă a respondenților și de aceea acest fenomen va continua să se extindă în viitor.

5. În pofida faptului că fenomenul corupției a căpătat amploare în aceste două sectoare, o parte considerabilă a populației încă mai este optimistă referitor la posibilitatea de a combate fenomenul în cauză în sectoarele date. Un rol important în combaterea corupției aparține societății civice. Promovarea promptă a unei campanii de “zero toleranță corupției” între studenți, reprezentanții sectorului privat, în organizațiile de femei, congregațiile religioase, syndicate, armată, etc. constituie una din direcțiile cele mai importante ale mișcării anti-corupție. Combaterea corupției poate fi aleasă în calitate de idee națională, ce ar putea unifica, întări și direcționa toate forțele interne într-o implicare echilibrată a structurilor statului, societății civice și sectorului privat în soluționarea problemei date.
6. O campanie anti-corupție poate avea succes în sectorul de ocrotire a sănătății și cel al învățământului doar dacă se promovează reforma radicală în aceste sectoare. Această reformă presupune în cea mai mare parte pași concreți pentru lărgirea sectorului privat, transparența activităților și optimizarea utilizării resurselor disponibile.

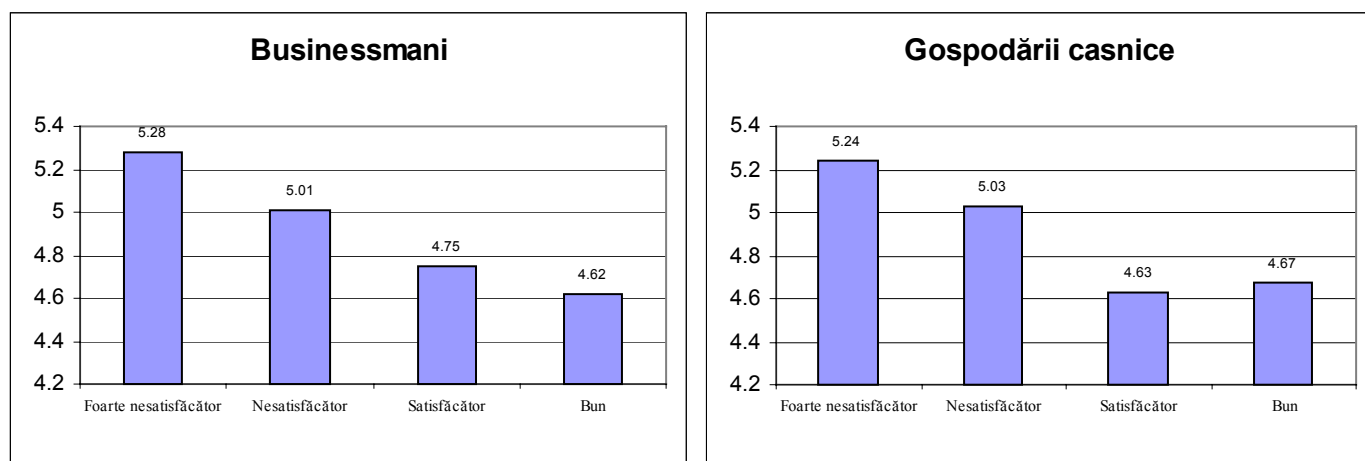
2.6 Corupția și sărăcia

Se consideră că există o conexiune între nivelul corupției și sărăciei în țară, cel puțin pentru anumite grupuri de țări. Corupția crează inechitatea, competiția neloială, administrația proastă a bunurilor publice, un declin al eficienței economice. Un șir de studii economice demonstrează aceasta. Gupta, Davoodi și Alonso-Terme¹⁰ demonstrează empiric existența unei corelații strânse între nivelul corupției și gradul de inechitate în țară.

¹⁰ Gupta, Sanjeev, Hamid Davoodi, and Rosa Alonso-Terme, 1998, “Does Corruption Affect Income Inequity and Poverty?”, IMF Working Paper

Fig. 2.45

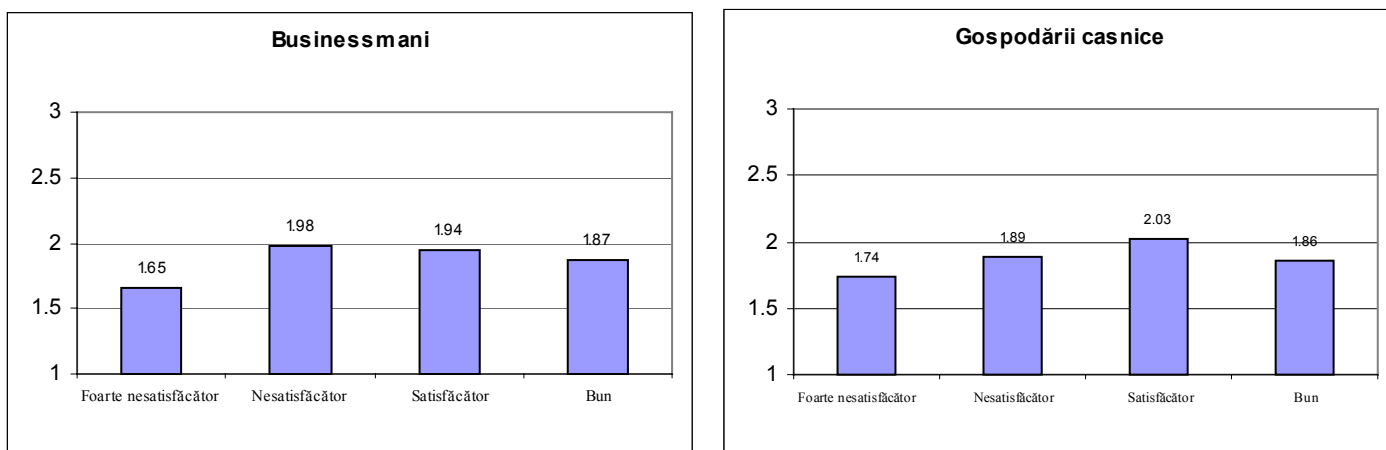
O simplă diagramă care include simultan PIB pe cap de locuitor și indicele corupție evaluat de Transparency International sugerează ideea, precum că există o corelație inversă între nivelul de corupție și bunăstarea țării. Eradicarea sărăciei în țările în tranziție se consideră de către Banca Mondială și PNUD drept problemă prioritară a începutului mileniului trei.

Corupția și sărăcia nu sunt doar două părți ale aceleiași monede, mai degrabă corupția este cauza sărăciei în țările de tranziție. Deaceia reducerea sărăciei fără de a întreprinde careva pași concreți pentru combaterea corupției ar fi o încercare de a combate consecința, dar nu cauza. Combaterea corupției înseamnă, în primul rând, a ajuta păturile vulnerabile ale populației.

Rezultatele sondajului sociologic arată că corupția are un impact mai semnificativ asupra straturilor sărace ale populației. Astfel, respondenții au fost grupați în patru categorii reieșind din faptul cum au evaluat standardele lor de viață: cei ce consideră că nivelul lor de viață este mult mai scăzut față de unul acceptabil, cei cu un nivel inacceptabil, un nivel acceptabil, și un nivel relativ înalt al nivelului de viață. În fiecare din aceste grupe au fost seletate răspunsurile referitor la evaluarea problemei corupției în țară pe o scară de șase niveluri (unde 1 înseamnă că problema corupției nu este acută pentru respondent, 2- este acută doar într-o careva măsură, 3- rar, dar creează probleme, 4 – creează probleme frecvent, 5 – este acută, 6 – este foarte acută).

După cum se poate observa pe desen, acei cu un nivel de viață mai înalt evaluează problema corupției ca aceea care le creează probleme frecvent (media fiind de 4.62 pentru businessmani și 4.67 pentru gospodării casnice). Cei care-și evaluează nivelul de viață ca unul fiind absolut inaccesibil consideră că corupția este o problemă foarte acută (media pentru businessmani fiind 5.28 și pentru gospodării casnice – 5.24).

Fig. 2.46

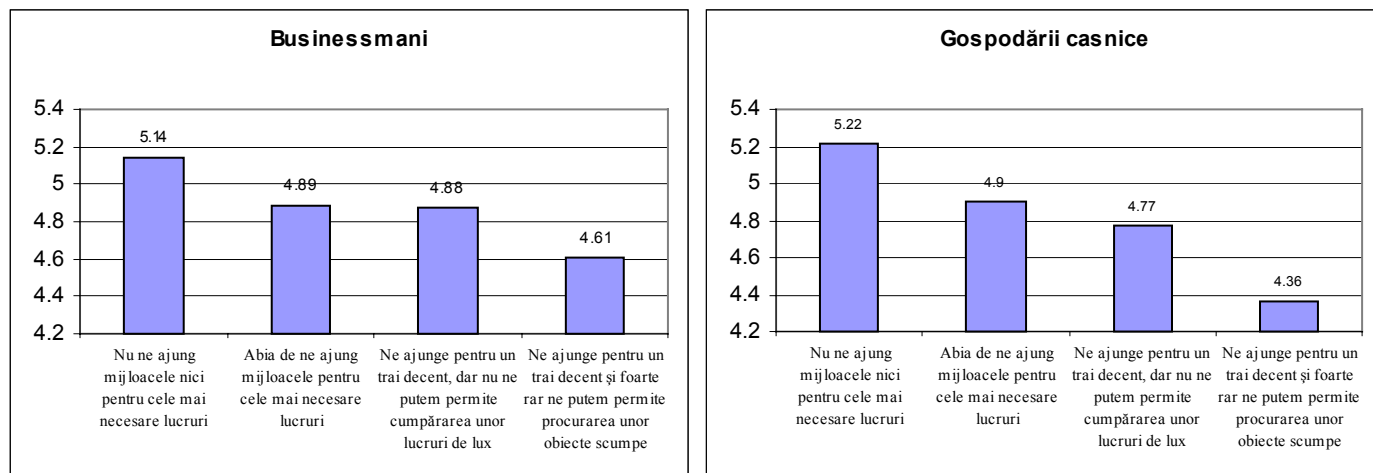

Când au fost întrebați cum s-ar simți o persoană car oferă mită (unde 1 înseamnă enervat, 2 - intimidat (înjosit), 3 – mediu, 4 – satisfăcut, 5- bucuros), răspunsul mediu al celor cu un nivel de trai absolut inacceptabil a fost “înjosit” (media pentru businessmani a fost 1.65, cea pentru

gospodăriile casnice – 1.87). Cei cu o calitate a vieții relativ bună s-ar simți într-o astfel de situație umiliți.

Pentru a ne convinge că rezultatele obținute nu au fost întâmplătoare, toți respondenții au fost grupați în patru categorii în dependență de poziția socială în următorul mod: primul grup a inclus acei respondenți, care consideră că venitul lor nu este suficient nici pentru cele mai necesare lucruri. Al doilea grup include respondenții ai căror venituri este suficient doar pentru cele mai necesare lucruri. Grupul trei este format din respondenții, ai căror venituri sunt suficiente pentru un nivel de viață decil, dar ei nu-și pot permite procurarea obiectelor de lux. Grupul patru poate să-și permită obiecte de lux, dar cu dificultăți.

Fig. 2.47

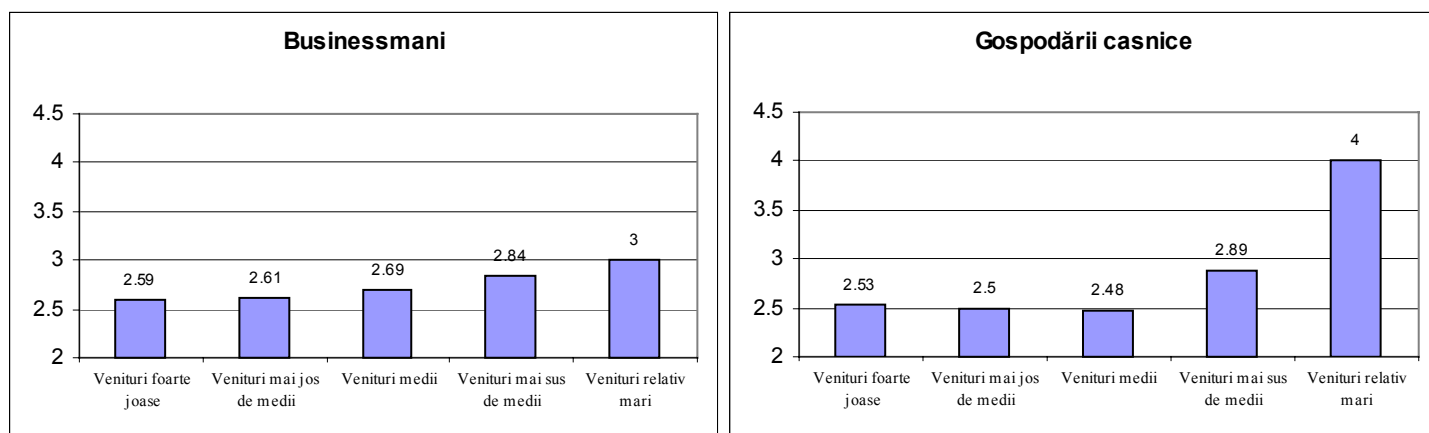

Rezultatele arată că cu cât mai joasă este poziția socială a respondentului, cu atât mai mare problemă creează corupția pentru acest strat.

După aceasta respondenții au fost grupați în cinci categorii conform evaluării veniturilor familiilor sale în modul următor: grupul 1 include respondenții cu venituri foarte mici. Grupul 2 – pe cei cu venituri mai joase de medii. Grupul al treilea este creat din respondenții cu venituri medii. Grupul al patrulea – cei cu venituri mai mari decât medii, grupul cinci – cu venituri relativ înalte.

Când a fost întrebați același lucru, cum s-ar simți o persoană care oferă mită, cei cu venituri foarte mici au menționat că s-ar simți umiliți (media pentru businessmani – 2.56, iar cea pentru gospodării casnice – 2.53). Cei cu venituri relativ înalte s-ar simți relativ satisfăcuți (media pentru businessmani este 3, pentru gospodării casnice – 4).

Fig. 2.48

Gruparea respondenților după venituri demonstrează faptul că fenomenul corupției creează mai multe probleme stratului vulnerabil al societății. Ea poate fi explicată ușor. Când o persoană cu venituri mici oferă o mită, aceasta afectează direct consumul său de bunuri și servicii strict necesare, așa cum sunt hrana și plățile pentru servicii elementare. Când mita este oferită de către

o persoană cu un nivel de venituri relativ înalt, aceasta de obicei afectează doar economiile sale, sau, cel puțin, consumul de obiecte de lux, și nu afectează prea puternic calitatea vieții sale.

2.6 Genderul și corupția

Studiile genderului în țările de tranziție au devenit pe parcursul ultimilor ani destul de populare. În economia planificată, într-un sistem izolat aproape complet de orice tip de competiție, a fost relativ simplu de a declara, cel puțin formal, un careva nivel de egalitate a genderelor. Scopul principal al studiilor și proiectelor pe problemele genderului în acel timp a fost de a demonstra faptul că statul a întreprins careva măsuri pentru a obține o proporție anumită a femeilor și bărbaților în fiecare secțiune a vieții politice, economice și sociale.

Totuși, egalitatea genurilor este o problemă mai complicată, delicată și sensibilă. În opinia noastră, ea nu poate fi descrisă mai bine decât în “Gender Mainstreaming: cadrul conceptual, metodologie și prezentare a experiențelor cele mai reușite”¹¹. În viziunea autorilor, genderul este un design social al sexurilor biologice, determinat de scopuri și concepții; funcțiile și rolurile atribuite femeilor și bărbaților în societate și viața privată. Genderul nu este doar o definiție construită din punct de vedere social al femeii și bărbatului; el este o definiție a relațiilor dintre sexe. Egalitatea genderelor este o definiție specifică de cultură a feminității și masculității.

Fig. 2.49

	Indicele corupției*	Femei în Parlament (%)
Federația Rusă	2.4	5.7
Moldova	2.6	8.7
Ucraina	2.6	7.8
România	3.3	5.6
Estonia	3.5	17.8
Polonia	4.2	12.7
Peru	4.5	10.8
Italia	4.7	4.2
Germania	8	33.6
Norvegia	8.9	36.4
Canada	9.2	22.7
Noua Zelandă	9.4	29.2
Suedia	9.4	42.7
Finlanda	9.8	36.5
Danemarca	10	37.4
Sursa: Raportul de Dezvoltare Umană, PNUD, 2000; Indicele percepției corupției, Transparency International		
* nota 10 înseamnă absența absolută a corupției și 1 - corupția totală		

Egalitatea genurilor înseamnă acceptarea și valorificarea diferenței dintre femei și bărbat și diversitatea rolurilor pe care îl joacă în societate. Genderul include dreptul de a fi diferit. El este o problemă a utilizării competențelor, aptitudinilor și talentelor fiecărui cetățean, a implicării ambilor, atât a femeilor, cât și a bărbaților în crearea societății, soluționarea problemelor și pregătirea pentru viitor.

Deci, dacă într-adevăr există o diferență pe bază de gender a talentelor, aptitudinilor, atitudinilor și comportării, această diferență trebuie folosită optimal în așa mod, încât din aceasta să câștige întreaga societate. În acest capitol vom examina dacă există vre-o diferență de gender în atitudinea față de fenomenul corupției.

La momentul actual există un număr impunător de publicații care se referă la diferența dintre atitudini ale bărbaților și femeilor față de diferite evenimente politice, economice, sociale și morale. Probabil, cea mai influențată din punct de vedere politic diferențiere observată a fost cea a voturilor în alegerile prezidențiale în SUA. Se consideră că femeile i-au susținut pe

¹¹ Gender Mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices, Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS), Strasbourg, May 1998.

candidații democrați mai mult decât bărbații începând cu alegerile prezidențiale din 1980¹².

Conform lui R. Michael Alvarez și Edward J. McCaffery¹³ există o diferențiere clar observată a atitudinilor față de politica fiscală. Se pare că bărbații sunt mai predispuși să susțină reducerea impozitelor sau rambursarea datoriilor statului. Fiind întrebați despre direcțiile de reducere a impozitelor, femeile se pronunță mai mult pentru reducerea impozitării serviciilor legate de îngrijirea copiilor, pe când bărbații sunt mai mult în favoarea acumulării de capital prin reducerea impozitelor.

Un studiu al centrului de Reforme Instituționale și Sectorul Informal al Universității din Maryland University efectuat în comun cu Banca Mondială arată că se observă clar o tendință că femeile sunt mai puțin corupte decât bărbații. În țările cu o pondere mai înaltă a femeilor la nivelul de vârf în structurile de stat și în Parlament sunt de regulă mai puțin corupte. Drept o explicație a acestui fenomen este faptul că standardele etice ale femeilor sunt mai înalte decât a bărbaților. Femeile, având instinctul de auto-protejare și protejare a copiilor săi, ocolire a riscului pentru sine, copii, familie, societate. Această experiență a fost acumulată pe parcursul a milioane de ani. Printre aceste riscuri care se ocolesc, este și riscul de a fi condamnat. Anume

predispunerea mai mică față de corupție a fost numită drept cauza lărgirii considerabile a numărului de femei în poliția Mexicului de nord.

Georgia a avut de asemenea o experiență interesantă în privința genderului și corupției. Asociația Americană de Avocați a petrecut un training pentru avocații și procurorii georgieni. Pe parcursul trainingului cursanții au avut de susținut un număr de teste, inclusiv cele legate de corupție.

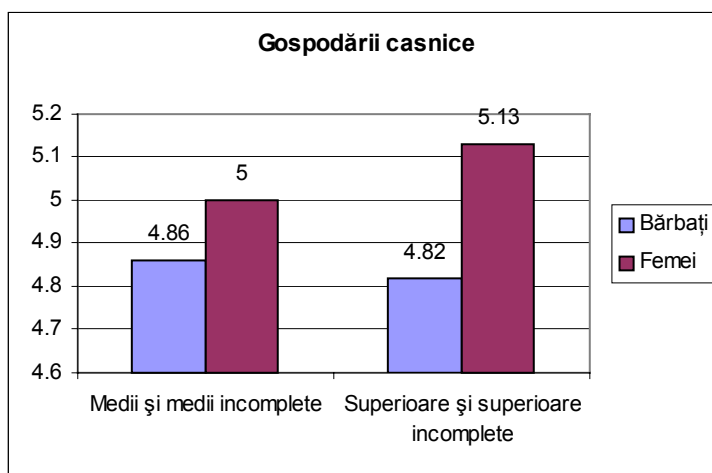
Circa 80 % dintre cei examinați n-au susținut testele. Printre cei care totuși s-au susținut majoritatea au fost femei.

Luând în considerație cele menționate mai sus, noi dorim să verificăm dacă există o careva diferențiere de gen în atitudinea față de corupție în Republica Moldova. Rezultatele noastre arată că, în cazul când respondenții sunt întrebați cât de acută este problema corupției în Republica Moldova, media pentru femei este 5.02, iar pentru bărbați – 4.9. Profilul respondenților a variat nu numai în dependență de gen, dar și de educație sau vârstă. Deaceea pentru a fi siguri că răspunsul nu a fost datorat nivelului de studii, putem menționa că în ambele grupe, atât în cea cu studii medii și medii speciale, cât și în cea cu studii superioare, femeile au o atitudine mai negativă decât bărbații față de corupție.

Media pentru femei cu studii medii a fost 5, pe când cea a bărbaților – 4.86. Media pentru femeile cu studii superioare a fost 5.13, iar cea a bărbaților - 4.82. Deci, rezultatele noastre nu sunt în contradicție cu studiile similare din alte țări.

Un alt exemplu: fiind întrebați cum s-ar simți o persoană care oferă o mită, (unde 1 înseamnă enervată, 2 – intimidată, 3 – mediu, 4 – satisfăcută, 5 -bucuroasă), 53 % din femeile care reprezintă gospodăriile casnice și 59.4 % din femeile din business au spus că s-ar simți într-o astfel de situație enervate sau umilite, pe când acest indicator la bărbați ar fi mai jos: doar 40.7 % din businessmani și 52.6 % din reprezentanții gospodăriilor casnice ar avea emoții negative.

Fig. 2.50

¹² Chaney, Carol Kennedy, 1998. Vote Choice in Senate elections: The Impact of Campaigns and candidate Gender, 1988-1992. Riverside: University of California and Chaney, Carol Kennedy, R. Michael Alvarez, and Jonatan Nagler. 1998. "Explaining the Gender Gap in Presidential Elections, 1980 – 1992. "Political Research Quarterly" 51 (2).

¹³ R. Michael Alvarez, and Edward J. McCaffery, "Is there a Gender Gap in Fiscal Political Preferences", 2000. University of Southern California Law School, Los Angeles.

Când au fost întrebați dacă un funcționar public prost plătit ar accepta mită, femeile, iarăși, sunt mai puțin predispuse de a accepta mită. Astfel, 78.4 % din bărbați – businessmani și 80.4 % din bărbați, reprezentanți ai gospodăriilor casnice ar accepta mita sub diferite pretexte. Între femei doar 73.7 % din businessmani și 76.8 % din reprezentante ai gospodăriilor casnice s-ar comporta la fel.

Deci, putem clar observa, că femeile, în general, evaluează problema corupției ca fiind una mai gravă pentru societate, ele par a fi mai puțin predispuse să accepte mită și atitudinea lor față de mituire pare să fie mai negativă.

Posibil, un caz separat prezintă femeile în business. Până nu demult întâietatea aparținea bărbaților. În ultimul deceniu femeile apar tot mai frecvent în calitate de oameni de afaceri, personalități distincte, cu spirit de inițiativă, energice. Deși ponderea femeilor în rândurile oamenilor de afaceri și printre conducătorii de întreprinderi este destul de joasă – 5%, ea este în continuă creștere. Circa 2% din femei-manageri conduc întreprinderi mari, 10% - întreprinderi medii, 40% - întreprinderi mici, și restul – 48% - întreprinderi micro.

Conform datelor conferinței “Business-ul mic – calea spre progres” (Aprilie, 1999) organizate de Parlamentul Republicii Moldova, în medie, din 5 firme conduse de bărbați supraviețuiește una, pe când din aceleași 5 firme conduse de femei supraviețuiesc deja 3. Este interesant faptul că mai “supraviețuitoare” comparativ cu restul companiilor sunt acelea, în care a doua persoană de conducere este femeie. Acest fenomen a fost explicat prin intuiția înăscută a femeilor, cunoașterea pieței interne, aversiunea față de risc, aplicarea unor metode de management flexibil, uman, un nivel mai înalt de studii (38% din femei în vârstă de 20-40 ani au studii superioare și medii speciale, contra 30% din bărbați de aceeași vârstă. În medie pe țară, femeile cheltuie de circa patru ori mai mult timp pentru perfecționarea profesională.

Există un număr de obstacole, inclusive de un caracter psihologic pentru participarea femeilor în business. Tot așa cum 20-30 ani în urmă exista un prejudiciu cu privire la femeile la volan, acum se tratează femeile în business. O femeie antreprenor este impusă să demonstreze continuu că se află la locul ei.

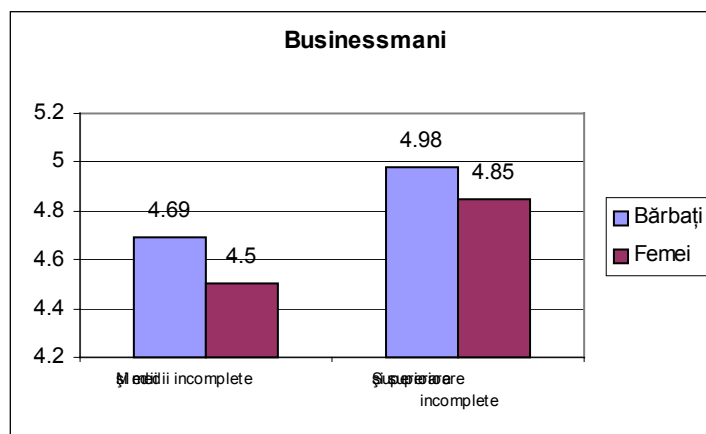
În pofida diferenței dintre sferele de activitate antreprenorială ale bărbaților și femeilor, în procesul desfășurării afacerilor ambele genuri se confruntă cu aceleași *dificultăți*: insuficiența mijloacelor financiare, impozitele mari și numeroase, dificultăți în obținerea creditelor, problema securității și protecției personale și a bunurilor, etc.

Trebuie însă menționat faptul că și punctul de pornire a activității antreprenoriale pentru femei este mai dezavantajat. Bărbații au câștigat mai mult de pe urma privatizării pe bonuri datorită vechimii în muncă. Femeile au mai puține economii. Numărul de femei care au conturi de depuneri în bănci este de 2 ori mai mic decât al bărbaților. În rândul antreprenorilor care au obținut credite, femeile alcătuiesc doar 20%. Până în prezent ponderea femeilor în numărul total al antreprenorilor este sub 10%.

Posibil. Într-o careva măsură, aceasta este cauza că atitudinea femeilor businessmane către corupție diferă de cea a femeilor în gospodării casnice. Posibil că acceptând activitatea antreprenorială, ele trebuie să accepte “reguli de joc” mai dificile. Într-o măsură oarecare businessul schimbă și natura femeilor. Datele noastre arată că femeile antreprenoare evaluează problema corupției ca fiind una mai mică decât indică bărbații. Media pentru femeile din business este aproximativ egală cu media pentru bărbații din gospodăriile casnice.

Deci, lozinca “Dați guvernul femeilor și business-ul - bărbaților” poate avea un careva sens.

Fig. 2.51

3. Propuneri cu privire la combatere a corupției

3.1. Încercări de combatere a corupției la nivel național

De la declararea independenței, guvernul Republicii Moldova a adoptat un șir de legi (decrete) destinate combaterii corupției și crimei organizate: *Legea cu privire la securitatea statului și Legea cu privire la funcționarii publici* (1995). În 1996 Parlamentul a adoptat *Hotărârea cu privire la combaterea corupției și protecționismului*, și Guvernul a adoptat *Hotărârea cu privire la intensificarea combaterii corupției, protecționismului și a crimei organizate*. În anul 1997 Președintele Republicii Moldova a semnat *Decretul Cu privire la crearea Departamentului pentru combaterea crimei organizate și corupției*. În Moldova, anul 1998 a fost declarat anul combaterii corupției. În 1998, Guvernul a adoptat Programul de combatere a corupției, crimei organizate și protecționismului. Însă, implementarea practică a hotărârilor instituționale rămâne a fi limitată. Cauza principală al acestui fapt este pasivitatea societății civile. Este dificil de a aștepta un mare activism în combaterea corupției din partea Guvernului, dacă nu va exista o cerere reală de combatere a corupției din partea cetățenilor statului.

Societatea civilă în republică este foarte slabă și pre-matură. Gradul de maturitate a societății civile depinde de o serie de factori obiectivi și subiectivi: realizarea unor tradiții democratice, cultură, educație, psihologie, demnitate națională, condiții sociale și politice. Există o multitudine de cazuri când abuzul de putere este tratat ca o “normă” culturală. Este destul de ne-realistic de a aștepta un grad înalt de conștiință din partea organelor puterii într-o societate care a fost supusă represiilor politice și de altă natură. Aceasta este o caracteristică a statelor autocratice, în care ierarhia birocratică a normelor a existat de mult timp, de rând cu prevalarea relațiilor verticale a dominării-subordonării. În țările unde pe parcursul multor ani, statul puternic a dominat o economie slabă, și societatea civilă a dat dovadă de participare anemică în viața politică, unde a dominat autoritatea unui singur partid sau cult, și corupția a fost o formă de supraviețuire, unde identitatea etnică și religioasă a societății a fost distrusă, corupția prevalează mult mai ușor asupra rezistenței slabe a societății civile nou-profilate. Formarea unei societăți civile integrale este un proces nou și absolut necesar. Având în vedere ca țările în tranziție trebuie să meargă printr-o variantă “condensată” a democratizării, asistența din exterior este de o importanță vitală. În acest context un rol deosebit au a-l juca organizațiile ne-guvernamentale (ONG-urile), în deosebi când acestea sunt antrenate în re-organizarea straturilor sociale inferioare. Pentru aceasta, ONG-urile trebuie să fie totalmente independente de structurile de stat, deși în practică aceasta nu se întâmplă întotdeauna.

O eventuală îmbunătățire a calității guvernării nu poate fi realizată fără reducerea fenomenului corupției. Acest efort poate avea rezultate pozitive doar prin promovarea transparenței, responsabilității și supremației legii. *Guvernul trebuie să elaboreze un program anti-corupție pe care populația l-ar putea monitoriza.*

Obiectivele principale ale combaterii corupției sunt: asigurarea unei dezvoltări democratice echitabile a societății, corectitudinii politice, îmbunătățirii procesului economic și creșterii bunăstării economice.

Mișcarea anti-corupție este importantă, în deosebi, dacă s-ar implementa în context cu următoarele dimensiuni:

- *Umanitară*, deoarece corupția înăbușă și distorsionează dezvoltarea;
- *Democratice*, deoarece corupția constituie o barieră a constituirii democrației;
- *Etice*, deoarece corupția împiedică dezvoltarea integrității societății;
- *Practice*, deoarece corupția contribuie la distorsionarea relațiilor de piață și privează societatea de beneficiile ei potențiale.

În anul 1999 Guvernul Republicii Moldova a adoptat Programul de combatere a corupției, crimei organizate și protecționismului, și implementarea acestui program trebuie să fie prima prioritate a guvernului. În afară de aceasta, există o multitudine de măsuri care ar putea fi întreprinse pentru a consolida activitățile anti-corupție ale guvernului. Aceste măsuri vor fi puse în discuție în acest capitol.

Direcțiile principale ale implementării politicii anti-corupție în Republica Moldova includ studierea fenomenului corupției și particularitățile acestuia în sistemul judiciar și reforma

legislativă ale Republicii Moldova, optimizarea gestionării sectorului public, îmbunătățirea sistemului auditului de stat, măsurilor de îmbunătățire a transparenței vieții politice, crearea unui sector privat viabil, consolidarea relațiilor cu societatea civilă, colaborarea cu alte instituții.

3.2. Reforma sistemului judiciar și cea legislativă prevede crearea unui sistem judiciar independent, ajustarea sistemului legislativ la standardele internaționale și aplicarea legii. Aceasta preconizează următoarele măsuri (acțiuni):

3.2.1. Măsură: *Acordarea clauzei de crimă prin lege a oricăror acțiuni de acordare, oferire sau promitere, precum și primire sau solicitare a mitelor.*

Raționament: În țările din tranziție există o tradiție de a considera persoanele care acordă mite drept inocente.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.2. Măsură. *Adoptarea unui nou Cod Civil, Cod Penal, Procedurii Penale și Codului de Procedură Penală.*

Raționament: Codurile respective în vigoare au fost adoptate prin anii 1960 și nu corespund orânduirii sociale actuale. Rezultatele pozitive ale implementării acestor măsuri se preconizează a fi tangibile în termen scurt, după ce codurile respective vor fi adoptate.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.3. Măsură. *Introducerea unui sistem de avocatură de stat.*

Raționament: O mare parte a populației nici nu încearcă să-și apere drepturile doar deoarece persoanele nu-și pot permite să plătească serviciile unui avocat/jurist particular.

Rezultatele pozitive preconizate ale acestei măsuri vor fi tangibile în termen mediu, deoarece gradul de încredere a populației în sistemul judiciar este foarte redus. Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.4. Măsură: *Subordonarea Funcției Procuraturii Generale Ministerului Justiției, ca organ executiv.*

Raționament: De facto, una din cauzele majore ale corupției din Moldova este lipsa supremației legislației. Din anul 2000, potrivit hotărârii Parlamentului, organul principal de executare a legii în țară – Procuratura Generală – nu are dreptul de a controla implementarea legislației și Ministerul Justiției nu și-a asumat această responsabilitate.

Executori potențiali: Procuratura Generală, Ministerul Justiției.

3.2.5. Măsură: *Adoptarea Legii cu privire la spălarea banilor și elaborarea mecanismului implementării acesteia.* Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.6. Măsură: *Elaborarea proiectului și adoptarea legii cu privire la lobbyism.*

Raționament: Legea respectivă va reglementa activitățile de lobbyism și exercitarea controlului asupra acesteia.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.7. Măsură: *Elaborarea unui mecanism de declarare a veniturilor și proprietății persoanelor cu funcții publice și a rudelor acestora în cazul desemnării și eliberării acestora din funcțiile deținute.*

Raționament: Actualmente, veniturile și cheltuielile/valorile materiale din posesia persoanelor cu funcții publice nu sunt evaluate. Într-o țară cu un grad înalt de răspândire a nepotismului, este important ca această procedură să cuprindă și rudele apropiate ale acestora. Drept un exemplu elocvent ar servi legea similară adoptată în Republica Georgia. Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.8. Măsură: *O implementare mai intensivă a Legii cu privire la faliment; revizuirea eficacității acestei legi.*

Raționament: Există puține dovezi că această lege ar funcționa cu adevărat eficient.

Executori potențiali: Curtea de Justiție, Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.9. Măsură: *Elaborarea unui mecanism de implementare și control asupra aplicării Legii cu privire la achizițiile de stat. Sporirea transparenței achizițiilor publice, inclusiv tenderele deschise în Internet. Crearea unui sistem informațional cu privire la achizițiile publice.*

Raționament: Legea a fost elaborată și, totuși, în circa 70 la sută din achizițiile publice această lege nu se respectă. Rezultatele pozitive se preconizează a fi simțite în termen scurt, după ce legea va începe să funcționeze.

Executori potențiali: Ministerul Justiției și Parlamentul.

3.2.10. Măsură: *Elaborarea și adoptarea Legii cu privire la legitimitatea veniturilor cetățenilor.*

Raționament: Această lege ar cere ca persoanelor suspectate de comiterea infracțiunilor serioase să li se ceară să dovedească legalitatea veniturilor și proprietății sale. Rudele apropiate și membrii familiei suspectului, precum și alți cetățeni în relații apropiate cu persoana respectivă, la fel ar trebui să dovedească legitimitatea proprietății și venitului lor. O lege similară a fost adoptată în Lituania¹⁴.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.11. Măsură: *Elaborarea unui sistem de facilitare și accelerare a sechestrării și repatrierii bunurilor supuse sechestrului, asociate cu acte de corupție la nivel internațional.*

Raționament: Deși o anumită persoană este acuzată de activități de corupție, este dificil de a urmări tranzacțiile și bunurile sale din afara țării. În acest context, este necesară asistența din partea organizațiilor internaționale.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.12. Măsură: *Elaborarea unui mecanism care ar proteja cetățenii, care cu buna credință, ar denunța acțiunile de corupție oficială.*

Raționament: Populația nu denunță cazurile de corupție și crimă din cauza fricii de persecuție ulterioară.

Executori potențiali: Ministerul Afacerilor Interne, Consiliul de Securitate, Ministerul Justiției și Parlamentul.

3.2.13. Măsură: *Elaborarea unui mecanism ce ar asigura ca persoanele oficiale să declare actele de corupție, precum și protecția securității, vieții și poziției profesionale a persoanelor care fac atare pas, inclusiv protecția identității acestora prin lege, în măsura posibilității.*

Raționament: Acelaș ca și în punctul 3.2.12.

Executori potențiali: Ministerul Afacerilor Interne, Consiliul de Securitate, Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.2.14. Măsură: *Crearea unui Centru de Analiză Judiciară de Stat, care ar efectua expertiza judiciară a legilor și amendamentelor propuse pentru adoptare, îmbunătățirea sistemului legislativ, înlăturarea contradicțiilor și ambiguităților care contribuie la intensificarea multiplelor interpretări ale legislației și regulamentelor, ar duce la conformitatea legislației Moldovei cu standardele internaționale, și ar coordona și diviza responsabilitățile între Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Curtea Supremă de Apel, Serviciul de Securitate și Informații și Procuratura Republicii.*

Raționament: În prezent există multe confuzii în privința competenței acestor instituții guvernamentale. De fapt, dosarele penale deseori dispar în timpul când sunt transferate de la o instituție la alta. Nu există o instituție concretă responsabilă de aceste fapte.

Executori potențiali: Procuratura Generală, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Curtea Supremă, Serviciul de Securitate, Parlamentul.

3.3. Reforma sectorului public include de-politizarea, optimizarea și transparența avansată a acestui sector.

¹⁴ Lituania – Activități anti-corupție, Specialiujų Tyrimų Tarnyba, 1999.

3.3.1. Măsură: *Reducerea personalului sectorului public, depolitizarea guvernului, prin introducerea unui sistem obligatoriu de promovare profesională pe bază de performanță și competitivitate. Locurile vacante și, probabil, salariile trebuie anunțate în mas-media.*

Raționament: Într-o țară unde nepotismul și patronajul sunt rampante, sau posturile din guvern sunt comercializate, implicit sau explicit, funcționarii publici vor fi tot mai puțin competenți și vor avea motivație mai mică, deoarece succesul depinde doar de avantajele obținute în baza legăturilor sau mituirii șefilor superiori în loc să fie pe bază de merit, și vor fi foarte vulnerabili față de corupție.

Executori potențiali: Toate agențiile de stat.

3.3.2. Măsură: *Eliminarea conflictului de interese prin adoptarea și implementarea Codului Etic al funcționarilor publici, care ar include reguli cu privire la conflictul de interese și cerințele cu privire la dezvăluirea cu regularitate a intereselor financiare, bunurilor materiale, pasivelor/obligațiilor, cadourilor și altor tranzacții;*

Codul va trebui să fie orientat pentru diverse tipuri de funcționari publici: poliția, vama, lucrătorii procuraturii și judecătorești, educație și ocrotirea sănătății, angajații municipali, sistemul fiduciar, personalul care gestionează achizițiile publice, etc. De asemenea, ar fi mult mai eficient, dacă oficialitățile publice ar semna codul etic în timpul semnării contractului de angajare la serviciu.

Raționament: În prezent, există un cod similar, dar această are un caracter superficial și de regulă nu este considerat drept document demn de punere în aplicare.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul, cu participarea reprezentanților societății civile (dezbaterilor publice).

3.3.3. Măsură: *Adoptarea unei decizii în baza căreia s-ar interzice transferurile după angajarea în structurile de stat în organizațiile comerciale, care anterior au fost sub controlul funcționarului de stat respectiv.*

Raționament: Această măsură ar evita pregătirea “scaunelor calde” în sectorul privat din timpul angajării în sectorul public.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.3.4. Măsură: *Instruirea și acordarea serviciilor de consultanță oficialităților pentru a asigura buna înțelegere a responsabilităților acestora și a regulilor etice ce guvernează activitățile lor precum și profesionalismul și competența acestora.*

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul.

3.3.5. Măsură: *Introducerea în practică a perioadei de probă după angajarea inițială.*

Raționament: Aceasta ar putea fi o măsură efectivă într-un sistem de angajare ne-meritocratică a oficialităților publice.

Executori potențiali: Toate structurile de stat.

3.3.6. Măsură: *Asigurarea transparenței tuturor sectoarelor vieții publice prin publicarea bugetelor detaliate a tuturor instituțiilor de stat.*

Raționament: În prezent, bugetele majorității covârșitoare a instituțiilor de stat sunt “închise” pentru public. Este imposibil de a obține această informație chiar și de către structurile de cercetări de stat. Această măsură este foarte relevantă în deosebi la nivelul administrației publice locale.

Executori potențiali: Toate structurile de stat, începând cu administrația publică locală și terminând cu Parlamentul și Cancelaria de Stat.

3.3.7. Măsură: *Introducerea practicii monitorizării independente a procedurilor de privatizare a obiectelor de importanță strategică.*

Raționament: Datele Curții de Conturi dovedesc despre necesitatea acestei măsuri. De asemenea, este important de a accepta reprezentanții de la Curtea de Conturi, ONG-uri specializate și mas-media.

Executori potențiali: Departamentul Privatizării, Curtea de Conturi, Ministerul Economiei și Reformelor, Ministerul Finanțelor, alte instituții de stat.

3.3.8. Măsură: *Aplicarea altor metode decât vizitarea personală pentru rezolvarea problemelor la funcționarii de stat (de exemplu, fie prin poștă, inclusiv poșta electronică), pentru a impersonaliza procesul.*

Raționament: Atare procedură ar separa persoana care depune o cerere de factorul de decizie, precum și impune factorul de decizie să dea un răspuns explicit, precum și motivul în caz de refuz, într-o perioadă de timp fixă.

Executori potențiali: Toate structurile de stat, în deosebi administrația publică locală.

3.3.9. Măsură: *Crearea Departamentelor de Relații Publice la Ministere, instruirea angajaților cu privire la cazurile de brutalitate și alte încălcări ale drepturilor omului.*

Raționament: În prezent, este bine cunoscută practica când cetățenii trebuie să stea în rânduri mari pentru a obține permisiunea de a intra în edificiile administrației de stat, după care sunt impuși să umble de la un oficiu la altul în mod brutal, și nu este nimeni care ar putea să acorde răspunsuri explicite în cazurile când apar probleme care se cer rezolvate. Această manifestare are loc până la starea, când unii ar plăti “cu plăcere” pentru a depăși atare dificultăți.

Executori potențiali: Toate ministerele, Cancelaria de Stat.

3.3.10. Măsură: *Introducerea practicii obligatorii de dezvăluire a informației integrale cu privire la serviciile acordate de oricare departament sau oficiu. În caz de necesitate, să se prezinte lista TUTUROR documentelor necesare, astfel încât persoana să fie informată ÎNAINTE de a veni în cabinetul funcționarului de stat.*

Raționament: Faptul că nimeni din persoanele care depun cereri cu privire la serviciile care pot fi acordate de funcționarii publici nu cunosc exact ce fel de documente trebuie prezentate, este folosită de funcționarii publici în scopul beneficiilor proprii. În esență, acesta este un monopol asupra informației.

Executori potențiali: Toate Ministerele, Departamentele, administrația publică locală.

3.3.11. Măsură: *Renunțarea la instituția fondurilor extra-bugetare (ne-bugetare).*

Raționament: Aceasta instituție este una din cele care favorizează corupția cel mai mult, în toate țările în tranziție.

Executor potențial: Ministerul Finanțelor.

3.3.12. Măsură: *Definitivarea reformei contabilității.*

Raționament: Această măsură este destinată pentru a spori gradul de transparență a sistemului de contabilitate.

Executor potențial: Ministerul Finanțelor.

3.3.13. Măsură: *Elaborarea mecanismelor de susținere a persoanelor publice în cazul când există dovezi că au fost acuzați incorect sau ne-justificat.*

Raționament: Evident, vor avea loc cazuri de acuzații neîntemeiate de corupție.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Parlamentul.

3.3.14. Măsură: *Stimularea activității colaboratorilor Ministerului Afacerilor Interne, Departamentului de Combatere a Corupției și Crimei Organizate prin adoptarea unei hotărâri cu privire la transferarea în bugetele acestor instituții a unei anumite cote procentuale din bunurile confiscate dezvăluite din tranzacții ilicite.*

Raționament: Insuficiența de resurse financiare în structurile de executare a legii diminuează calitatea activității lor. Rezultatele pozitive preconizate: această măsură pare să aibă efect preconizat doar în combinație cu executarea legislației vis-à-vis de colaboratorii ministerelor de forță.

Executori potențiali: Ministerul Justiției și Parlamentul.

3.3.15. Măsură: *Organizarea seminarelor cu privire la investigarea persecutării și sancționării noilor genuri de crime economice (de ex., în sfera utilizării cartelelor de credit, plăților electronice, etc.).*

Raționament: Legislația Republicii Moldova, precum și specialiștii nu sunt pregătiți de loc pentru timpul când sistemul plăților electronice va fi larg răspândit în țară.

Executori potențiali: Procuratura Generală, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Curtea Supremă, Serviciul de Informații și Securitate.

3.3.16. *Inspectarea tuturor pașapoartelor diplomatice eliberate.*

Raționament: Numărul pașapoartelor diplomatice eliberate depășește numărul corpului diplomatic de câteva ori. Există multiple cazuri de abuz.

Executori potențiali: Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Vamal, Serviciul de Informare și Securitate.

3.3.17. Măsură: *Avansarea acoperirii, frecvenței și publicării în termen a statisticii economice.*

Raționament: Aceasta ar fi o măsură de asigurare a transparenței. Departamentul de Stat de Statistică și Analize Sociologice nu are resurse de a publica Anuarul Statistic Anual, ca să-l vândă la prețuri de 80-100 lei. Deci ei îl vând la un preț neoficial de 600 lei (contra bani numerar).

Statistica producerii și consumului de resurse energetice sunt confuze, care de regulă sunt reflectate în tone de carburanți convenționali, fără a indica echivalentul energetic, și astfel, nu este posibilă verificarea validității acestora.

Executorul potențial: Departamentul de Stat de Statistică și Analize Sociologice.

3.3.18. *Căutarea furnizorilor-alternativă de gaz natural, apelarea la ajutorul organizațiilor internaționale.*

Raționament: Monopolul necontrolat din sectorul energetic este cauza formării unor datorii de stat enorme. Aceasta permite exercitarea controlului și asupra situației politice în țară.

Executori potențiali: Președintele țării, Prim-ministrul, Ministerul Economiei și Reformelor, reprezentanții Departamentului Resurse Energetice.

3.3.19. Acțiuni: *Adoptarea unei hotărâri, care ar permite reprezentanților societății civice (ONG-urilor specializate) și mas-media să monitorizeze distribuirea ajutoarelor internaționale.*

Executor potențial: Cancelaria de Stat.

3.3.20. Măsură: *Elaborarea cursurilor speciale de combatere a corupției pentru Academia de Poliție, precum și instituțiile responsabile pentru combaterea corupției.*

Raționament: În prezent, studenții Academiei de Poliție nu au un curs eficient de acest gen, ceea ce înseamnă că ei nu sunt pregătiți de atare gen de activitate.

Executori potențiali: Ministerul Afacerilor Externe, Serviciul de Informație și Securitate, Ministerul Educației.

3.3.21. Măsură: *Îmbunătățirea sistemului de monitorizare a distribuirii ajutoarelor umanitare. Adoptarea unui sistem de înregistrare, distribuire și utilizare a ajutoarelor umanitare prin avansarea accesibilității organelor de presă și societății civice la informația cu privire la toate tranzacțiile de acest gen. Crearea unui proiect al PNUD (sau cel puțin o ONG independentă), care ar monitoriza eficiența distribuirii ajutoarelor umanitare. Promovarea principiilor distribuirii ajutoarelor umanitare pe bază de merit, antrenarea maselor largi în acest lucru, la nivel municipal sau în periferii.*

3.3.22. Măsură: *Reforma sistemului educațional. Promovarea valorilor transparenței în sistemul admiterii la învățământul universitar, substituirea examenelor orale prin testele bazate pe computer, acolo unde este posibil; explicarea clară a ceea care va fi prețul exact al fiecărei întrebări înainte de a începe testul. Avansarea flexibilității sistemului educațional prin acordarea posibilității studenților de a alege profesorul și cursurile, precum și petrecerea*

cursurilor în grupe mai mari; revizuirea numărului obligatoriu de cursuri și raționalizarea acestora; trecerea la un sistem de evaluare confidențială a calității predării cursurilor.
Executor potențial: Ministerul Educației și Științei.

3.4. Ameliorarea procedurilor controlului de stat este orientată spre optimizarea și sporirea transparenței sistemului. Aceasta include următoarele măsuri:

3.4.1. Măsură: *Transferarea Departamentului de Combatere a Corupției și Crimei Organizate din subordinea Ministerului Afacerilor Interne în subordinea Parlamentului.*

Raționament: Departamentul de Combatere a Corupției și Crimei Organizate nu poate contracara corupția în guvernul Republicii Moldova fiind în subordonarea lui.

Executori potențiali: Ministerul Justiției și Parlamentul.

3.4.2. Măsură: *Consolidarea Curții de Conturi prin:*

- *atribuirea autorității de aplicare a sancțiunilor;*
- *introducerea unui sistem de monitorizare a achizițiilor de stat de către reprezentanții Curții de Conturi;*

Raționament: Colaboratorii Curții de Conturi nu pot deschide dosare penale asupra faptelor de corupție depistate.

Executori potențiali: Ministerul Justiției și Parlamentul, Curtea de Conturi.

3.4.3. Măsură: *Simplificarea regulamentelor cu privire la reducerea controlului de stat și frecvenței controalelor, sistematizarea lucrului efectuat de diverse agenții de audit, stabilirea unei unități de înregistrare a numărului de controale la una și aceeași întreprindere.*

Raționament: Sondajele de opinie argumentează că numărul de controale din partea diversilor inspectori este surprinzător de mare. Acest fapt permite stoarcerea mitelor din rândul antreprenorilor, și se cere a fi reglementat.

Executori potențiali: Ministerul Justiției și Parlamentul.

3.4.4. Măsură: *Publicarea informației clare cu privire la controale, drepturile și obligațiunile agenților de control (audit), precum și a agenților fiscale.*

Raționament: Aceasta ar fi o măsură de a face activitatea inspectorilor mai transparentă.

Executor potențial: Ministerul Finanțelor.

3.4.5. Măsură: *Îmbunătățirea nivelului calificării personalului de audit și control.*

Raționament: Rapoartele Inspectoratului Fiscal Principal arată că o parte din colaboratori nu au studii adecvate (foste surori medicale, etc.).

Executor potențial: Ministerul Finanțelor.

3.4.6. Măsură: *Îmbunătățirea bazei de date și monitorizarea procesului activităților de afaceri ce țin de import/export, precum și distribuirea informației între administrația fiscală și vamală.*

Raționament: Aceasta va permite controlarea informației cu privire la activitatea întreprinderilor.

Executori potențiali: Ministerul Finanțelor, Departamentul Vamal.

3.4.7. Măsură: *Elaborarea propunerilor de distribuire mai imparțială a poverii fiscale între regiunile țării.*

Raționament: Probabil, una din cauzele răspândirii evaziunii fiscale este lipsa cointeresării din partea autorităților locale în combaterea ei. Plățile în buget din partea județelor depind de nivelul de activitate economică. Cheltuielile bugetare depind în primul rând de numărul și vârsta populației. În rezultat, raportul “cheltuieli bugetare/plăți în buget” variază considerabil de la o localitate la alta (de la 0.5 la 2.5). Pe de o parte, posibilitatea de a acoperi necesitățile locale cu finanțe din bugetul de stat nu stimulează administrația locală de a maximiza colectările fiscale. Pe de altă parte, perceperea de către autoritățile locale a faptului, că o parte mare a colectărilor fiscale din teritoriu se cheltuie pentru alte regiuni/județe, creează o anumită indiferență față de colectările fiscale și facilitează alte genuri de acorduri între autoritățile publice locale și contribuabili.

Executor potențial: Ministerul Finanțelor.

3.4.8. Măsură: *Elaborarea propunerilor cu privire la consolidarea sistemului supravegherii sistemului bancar, inclusiv, controlul asupra activității BNM.*

Raționament: Lipsa unei supravegheri adecvate asupra BNM este evidentă – un bun exemplu de lipsă de atare control este cazul băncii “Guinea” – când deponenților nu li s-au întors banii, procedura de faliment (sechestrare a averii) a început abia un an după ce banca “Guinea” a stopat rambursarea banilor deponenților.

Executori potențiali: Parlamentul, Banca Națională.

3.4.9. Măsură: *Reforma vamală. Stabilirea unui sistem vamal temporar cu toate procedurile formale de-a lungul râului Nistru. Examinarea posibilității introducerii temporare a armatei în serviciile vamale; examinarea posibilității de a transfera serviciul vamal în sectorul privat; construirea edificiilor serviciului vamal, modernizarea serviciului; diminuarea discreției în luarea hotărârilor; aplicarea unui sistem de concurs în angajarea colaboratorilor, instruirea vameșilor (tehnicienilor de expertiză, responsabilităților, clasificarea tarifelor, utilizarea computerului); avansarea fluxului de personal în cadrul departamentului de control vamal; ridicarea interesului colaboratorilor în performanța adecvată prin acordarea, drept stimulent, a unei părți procentuale din valoarea bunurilor sechestrate. Crearea unui sistem informațional adecvat; efectuarea unei verificări de date cu inspectoratele fiscale; utilizarea serviciului vamal cu raze Roentgen; efectuarea suplimentară a inspecțiilor-surpriză (5% din total) a documentelor și bunurilor de către grupuri speciale după trecerea acestora prin vamă. Introducerea principiilor rotației personalului și alocarea sporadică a examinărilor în rândul vameșilor și, în anumite circumstanțe, relocarea temporară a personalului. Sistemul auditului extern ar trebui completat cu o unitate internă, care ar avea funcția specială de a investiga cazurile de exercitare incorectă a funcțiilor¹⁵.*

Raționament: Dată fiind frecvența cazurilor de corupție în acest sector, ar putea aduce cea mai mare contribuție în bugetul de stat, combaterea corupției în serviciile vamale este de o importanță primordială pentru economia țării.

Executori potențiali: Ministerul Justiției, Parlamentul, Serviciul Vamal.

3.4.10. Măsură: *Organizațiile Internaționale donatoare ar trebui să lanseze audite-surpriză selective asupra achizițiilor de către unele proiecte din unele țări, pentru a identifica slăbiciunile în supravegherea sistemului de achiziționare.*

Raționament: vezi Raționamentul din paragraful 1.9. Executori potențiali: Organizațiile donatoare.

3.5. Transparența vieții politice

3.5.1. Măsură: *Introducerea practicii responsabilității activității parlamentare în fața publicului (de ex. publicarea unui număr de absențe a membrilor Parlamentului, obligațiunile acestora, etc.). Publicarea rezultatelor votării pentru cele mai importante proiecte de lege, etc.*

Raționament: acest fapt ar mobiliza activitatea membrilor Parlamentului și intensifica responsabilitatea lor în fața alegătorilor.

Executor potențial: Parlamentul.

3.5.2. Măsură: *Renunțarea la sistemul de imunitate parlamentară a membrilor Parlamentului în cazul când sunt acuzați de încălcarea legii.*

Raționament: Potrivit opiniei colaboratorilor Ministerului Afacerilor Interne, unii membri ai actualului Parlament s-au balotat pentru funcțiile în Parlament deoarece în caz contrar Ministerul Afacerilor Interne ar deschide dosar penal pe numele lor.

Executori potențiali: Parlamentul Republicii Moldova, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura Generală.

¹⁵ Strategii de Combatere a Corupției în Ecuador, Serviciul Vamal, Asociația Națională a Proprietarilor de Întreprinderi, 1999.

3.5.3. Măsură: *Publicarea obligatorie în "Monitorul oficial" a surselor contribuțiilor financiare ale partidelor politice.*

Raționament: acest fapt ar putea clarifica ale cui interese susține un partid sau altul.

Executori potențiali: Parlamentul, mas-media.

3.5.4. Măsură: *Aplicarea procedurii cu privire la declararea veniturilor și proprietății membrilor Parlamentului și rudelor apropiate ale acestora.*

Raționament: Acelaș ca și în paragraful 1.7.

Executori potențiali: Ministerul Finanțelor, Parlamentul.

3.6. Crearea unui sector privat viabil

3.6.1. Măsură: *Introducerea unei rate a impozitelor pentru persoanele fizice fixe de circa 10-12%.*

Raționament: Sistemul de rate fiscale progresive nu funcționează într-o economie unde evaziunile fiscale sunt răspândite pe larg. Un sistem și o legislație cu privire la o rată fiscală fixă, în complex cu un sistem de control adecvat, ar ajuta cultivarea unei noi culturi fiscale, astfel încât în decurs de 4-5 ani, ar deveni posibilă diferențierea în careva măsură a ratelor fiscale pentru diverse straturi ale populației.

Executor potențial: Ministerul Finanțelor.

3.6.2. Măsură: *Avansarea competiției în economie.*

Raționament: De facto, Republica Moldova are un monopol al sistemului în sectorul energetic, și monopsonie practică (un singur cumpărător) al produsului acestuia – Rusia, și cei mai apropiați vecini din fosta URSS. Organizațiile Internaționale ar putea juca rolul unui mediator și ajuta Moldova să găsească un furnizor-alternativă de resurse energetice, sau chiar mai bine, să găsească un cumpărător al bunurilor din Moldova în lumea a treia, pentru care prețurile mici ar fi de mai mare importanță decât calitatea. Organizațiile internaționale de asemenea pot ajuta prin procurarea mărfurilor moldovenești (preponderent produse agricole), la prețuri rezonabil de mici, și expedierea lor ca ajutor umanitar în țările unde problema foamei este acută. Această măsură ar putea avea efect triplu: (i) ar ajuta producătorilor din Moldova fără a împovăra țara cu datorii; (ii) ar ajuta populației din țările afectate de foame în lumea a treia (de ex., în unele țări din Africa); (iii) ar ajuta Moldovei să rupă cercul vicios al procurării energiei la prețuri foarte înalte, vinderea producției la prețuri foarte mici și creșterea continuă a datoriilor.

Executori potențiali: Organizațiile internaționale.

3.6.3. Măsură: *Aplicarea asistenței experților internaționali la monitorizarea privatizării întreprinderilor din industriile tutunăritului și vinificației.*

Raționament: Chiar dacă membrii Parlamentului au votat deja pentru privatizarea întreprinderilor din aceste două sectoare, există dubii referitor la modalitatea procesului de privatizare.

Executori potențiali: Departamentul privatizării, experți internaționali.

3.6.4. Măsură: *Crearea asociațiilor de business care ar proteja drepturile producătorilor.*

Raționament: Această măsură este predestinată pentru avansarea sensului de societate civilă, crearea legăturilor orizontale în economie. Până acum, economia și societatea sunt bazate pe legături preponderent verticale. Această măsură va ajuta la crearea unui dialog între guvern și sectorul privat.

Executori potențiali: Ministerul Economiei și Reformelor, asociațiile de business, ONG-urile.

3.6.5. Măsură: *Examinarea posibilității de reducere a mărfurilor licențiate, sporirea transparenței procesului de acordare (eliberare) sau refuz pentru la licențe și certificate.*

Introducerea unui sistem obligatoriu de explicare în scris a REFUZULUI de eliberare a licenței de către factorii de decizie.

Raționament: Transparență în eliberarea licențelor.

Executori potențiali: Ministerul Finanțelor, Ministerul Economiei și Reformelor.

3.7. Cercetarea științifică a fenomenului

3.7.1. Măsură: *Susținerea din partea statului în efectuarea cercetărilor asupra corupției. Susținerea inițiativei de creare a unei organizații anti-corupție ne-statale, autorizată cu dreptul de a monitoriza implementarea măsurilor anti-corupție din țară.*

Raționament: o cercetare de înaltă calitate va ajuta la convingerea societății civile cu privire la pericolul corupției, și va ajuta la îmbunătățirea calității programelor anti-corupție. Deci, programele anti-corupție nu vor fi doar de natură ad-hoc.

Executor potențial: Cancelaria de Stat, Guvernul, Parlamentul.

3.7.2. Măsură: *Studierea fenomenului corupției, genezei acesteia, formelor de bază, specificului țării, investigarea legăturilor posibile dintre corupție și economia subterană. Efectuarea sondajelor de opinie care ar permite evaluarea gradului de extindere al acestui fenomen din punctul de vedere al cererii și ofertei.*

Executor potențial: o ONG specializată (de ex. Transparency International, Moldova), sau un proiect susținut de PNUD și BM. Exemple de acest gen de ONG-uri pot fi găsite pretutindeni în lume.

3.8 Relațiile cu societatea civică

3.8.1. Măsură: *Sporirea accesului la informația cu privire la planurile, deciziile și activitățile organului executiv* (prezentarea obligatorie a informațiilor de acest gen pentru mas-media, populație și ONG-uri, introducerea unui sistem de sancțiuni pentru refuzul de a prezenta atare informație).

Raționament: Sporirea transparenței activităților organului executiv.

Executori potențiali: toate organizațiile de stat, în special cele locale.

3.8.2. Măsură: *Susținerea creării paginilor de Internet publice, pe marginea discuțiilor cu privire la corupție.*

Raționament: acest fapt ar permite crearea unui nou gen de societate civilă.

Executori potențiali: ONG-urile, mas-media.

3.8.3. Măsură: *Formularea programelor de completare a eforturilor de educație formală pe care statul le-ar putea întreprinde prin sistemul educațional, de a promova valorile etice, care ar constitui baza luptei împotriva corupției.*

Raționament: este înalt nivelul de toleranță față de corupție. Publicul consideră că corupția și nepotismul sunt intercalate și nu pot fi reduse.

3.8.4. Măsură: *Organizarea seminarelor profesionale în susținerea jurnalismului investigativ, instruirea în domeniul jurnalismului obiectiv și etică profesionistă în relatarea reportajelor, sporirea capacității de divulgare a corupției.*

Raționament: Există un șir de publicații cu privire la corupție în mas-media, problema constă în faptul că multe din ele nu au susținere informațională suficientă, nu pot argumenta acuzațiile, sunt prea emoționale, astfel încât ușor pot fi acuzați de tratare incorectă a faptelor.

Executori potențiali: Ministerul Educației, ONG-urile, organizațiile internaționale.

3.8.5. Măsură: *Promovarea unei campanii educaționale cu privire la drepturile și obligațiunile cetățenești ale funcționarilor publici.*

Raționament: de fapt, este o măsură predestinată consolidării societății civile.

Executori potențiali: Ministerul Educației, ONG-urile.

3.8.6. Măsură: *Consolidarea capacității ONG-urilor de a ridica gradul de conștientizare a societății (edificarea autorității sociale).*

Executor potențial: toți reprezentanții societății care doresc.

3.8.7. Măsură: *Încurajarea inovațiilor de către artiștii de creație ca aceștea să folosească abilitățile pentru a transmite mesaje de conștientizare a publicului larg, cu accente deosebite asupra ridicării gradului de etică socială și împuterniciri, în deosebi în rural și în zonele rurale în depresie, de a recunoaște și acționa împotriva corupției, care este motivul principal al suferinței lor*¹⁶.

Raționament: Implicarea maselor largi în campania anti-corupție.

Executor potențial: Ministerele Culturii și Educației.

3.8.8. Măsură: *Publicarea buletinelor informaționale, rapoartelor de studii. Organizarea programelor TV, seminarelor și conferințelor dedicate subiectului combaterii corupției. Promovarea unui dialog între Guvern, sectorul privat și societatea civilă în problemele legate de combaterea corupției.*

Raționament: consolidarea societății civile și lansarea campaniei de conștientizare socială.

Executori potențiali: Toți reprezentanții societății civile.

3.9. Colaborarea cu alte instituții

3.9.1. Măsură: *O campanie de coordonare a eforturilor organizațiilor educaționale, mas-media și instituțiilor anti-corupție.*

3.9.2. Măsură: *Participarea în campaniile națională și internațională, care ar încuraja adoptarea și implementarea unor standarde înalte ale integrității și eticii în serviciile publice; Colaborarea cu instituțiile publice și de stat, cu instituții similare naționale și internaționale, prin acordarea consultațiilor specializate și antrenarea în programele de cooperare și parteneriat.*

3.9.3. Măsură: *Schimbul de experiență cu alte țări în combaterea corupției.*

3.10. Rolul organizațiilor internaționale

3.10.1. Măsură: *“Implementarea unui sistem de consultații prin care s-ar face schimb de experiență și informații cu Națiunile Unite, Consiliul Europei, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare, BM, FMI, printre altele, astfel încât să se sporească înțelegerea tuturor organizațiilor ca în timpul eforturilor anti-corupție să se evite suprapunerea eforturilor și să se evalueze perspectivele derulării unor proiecte comune”*¹⁷.

3.10.2. Măsură: *Asigurarea unei susțineri politice la nivel înalt, fără de care eforturile anti-corupție par a fi fără succes.*

3.10.3. Măsură: *“...Stabilirea unui Comitet de Coordonare, de regulă condus de ministru, și grupuri de lucru în câteva domenii cheie. Un sondaj aprofundat empiric ar putea deseori să ajute la diagnoza gradului și natura problemei și să sporească gradul de conștientizare. De ex., sondaje detaliate ale cetățenilor, firmelor private și oficialităților guvernamentale ar ajuta la cuantificarea nivelului corupției, ar determina unde este cea mai acută problemă, și prin aceasta să se ajute la definirea priorităților de activitate. Rezultatele lucrului empiric vor fi distribuite prin seminare, care ar căuta să antreneze și oficialități publice, sectorul privat și societatea civilă de a se aduna pentru elaborarea unei strategii anti-corupție și un program de acțiune de lungă durată” (aceiaș sursă).*

3.10.4. Măsură: *A lua corupția în considerație în strategiile de asistență a țării, în ceea ce privește creditele acordate țării, dialogul asupra politicilor, lucrul analitic, precum și alegerea și aprobarea proiectelor de implementare.*

¹⁶ Angajamentul de la Durban cu privire la întreprinderea acțiunilor efective împotriva corupției, Conferința a 9-a Internațională Anti-corupție, Durban, 10-15 Octombrie, 1999.

¹⁷ Susținerea în Combaterea Corupției în Toată Lumea, BM, Press Backgrounder, 1999.

Concluzii

Această lucrare reprezintă un efort de a sistematiza cercetările autorului în domeniul corupției în Moldova. Rezultatul studiului economic, precum și studiului opiniei publice dovedesc că după mijlocul anilor '90 corupția în Moldova a căpătat proporții considerabile. Corupția agravează sărăcia, diminuează drepturile omului, degradează mediul ambiant, defavorizează dezvoltarea, inclusiv dezvoltarea sectorului privat, generează conflicte, distruge încrederea în democrație, și, în cele din urmă, stopează dezvoltarea umană a țării. Corupția este sfera de redistribuire nelegitimă a puterii și averii publice.

Ca și în alte state post-dictatoriale, în Republica Moldova nu există dialog real între Guvern, societate civilă și sectorul privat asupra acestor chestiuni. Societatea acuză Guvernul de corupție și tolerează această manifestare la toate nivelurile în viața de toate zilele. Sectorul privat percepe Guvernul drept bariera numărul unu în dezvoltarea acestuia. Guvernul încearcă să întreprindă careva măsuri și nu reușește fără susținerea reală din partea societății. Deci, o campanie cu succes împotriva corupției în Moldova cere o participare integrală a trei mari componente sociale: Guvernul, comunitatea oamenilor de afaceri și societatea civică.

Domeniile principale ale combaterii corupției în Moldova sunt cele care țin de serviciul vamal, inspectoratele fiscale, achizițiile publice și sectorul energetic. Acestea sunt domeniile, care ar contribui preponderent la creșterea bugetului. Însă, combaterea corupției în domeniul ocrotirii sănătății publice și educație, va duce la îmbunătățirea stării de lucruri în dezvoltarea umană în țară.

Eforturile de combatere a corupției vor trebui să fie sistematice și vor cere un angajament de lungă durată din partea Guvernului. Principiile de bază ale Programului de Stat Anti-corupție trebuie să fie următoarele:

- Contabilizare, transparență, democrație, legitimitate și aplicarea legii, zero toleranță față de corupție.
- Elaborarea unui program care ar putea fi monitorizat de către public.
- Desemnarea dimensiunilor exacte de extindere a puterii oficiale de stat și celei sociale.
- Stabilirea unor pârgii transparente și previzibile de interacțiune între acestea.

O dată ce în țară cu un grad înalt de extindere a acestui fenomen, corupția nu poate fi deșărădăcinată totalmente, există o șansă de a limita acest fenomen prin mecanismele de control civic asupra activităților de instituții politice. Opinia publică și instituția acesteia joacă un rol foarte important de ajustare în descoperirea și abordarea practicilor de manifestare a corupției.

Guvernul Republicii Moldova a făcut câteva încercări de a combate corupția. Unul din ele a fost adoptarea Programului Guvernului de Combatere a Corupției, Crimei Organizate și Protecționismului. Însă, implementarea practică rămâne a fi limitată. Prioritatea Guvernului ar trebui să fie implementarea acestui Program, incluzând semnarea unui număr de acorduri internaționale de combatere a crimei organizate și corupției.

În afară de aceasta, în această lucrare sunt cuprinse un număr de sugestii suplimentare. Acestea include măsuri de abordare a corupției în reforma judiciară și legislativă, gestionarea reformei sectorului public, ameliorarea procedurilor de control de stat, transparența din viața politică, crearea unui sector privat viabil, de cercetări, de relații cu societatea civilă, de colaborare cu alte instituții, inclusiv organisme internaționale.

O campanie anti-corupție de succes poate fi realizată doar cu un grad înalt de lucru tehnic, predestinat pentru îmbunătățirea sistemului și, prin urmare, descurajarea mediului favorabil corupției. Multe din activitățile recomandate sunt prea costisitoare pentru Guvern, sau nu corespund capacităților tehnice ale Guvernului de a implementa reforma respectivă. Astfel, doar o asistență financiară și tehnică din partea comunității internaționale și organizațiilor donatoare ar putea asigura realizarea unui progres în reformele sugerate.

Bibliografie

1. Albanian Empirical Report, Albanian Center for Economic Research, 2000
2. Carasciuc L. The Republic of Moldova: corruption as a compelling force in the shadow economy, South East Europe review, SEER, Quarterly of the Hans-Bockler Foundation, Volume 2, Number 4, 1999
3. Chaney, Carol Kennedy, 1998. Vote Choice in Senate elections: The Impact of Campaigns and candidate Gender, 1988-1992. Riverside: University of California and Chaney, Carol Kennedy, R.
4. Corruption as Seen by the Private Sector, September 1999, Open Society Institute, Local Government and Public Initiative, Budapest
5. Corruption Indexes of Coalition 2000, January 2000, Vitosha Research
6. Corruption Indexes: Results from the Comparative Survey in Albania, Bulgaria and Macedonia, 2000
7. Gender Mainstreaming: Conceptual framework, methodology and presentation of good practices, Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS), Strasbourg, May 1998
8. Gupta, Sanjeev, Hamid Davoodi, and Rosa Alonso-Terme, 1998, "Does Corruption Affect Income Inequity and Poverty?", IMF Working Paper
9. Helping Prevent Corruption World-Wide, The World Bank, Press Backgrounder, 1999
10. Lithuania – Anticorruption Activities, Specialiuju Tyrimu Tarnyba, 1999
11. Moldova în tranziție: privire economică, N4, CISR, 1999
12. Michael Alvarez, and Jonatan nagler. 1998. "Explaining the Gender Gap in Presidential Elections, 1980 – 1992. "Political Research Quarterly" 51 (2)
13. Michael Alvarez, and Edward J. McCaffery, "Is there a Gender Gap in Fiscal Political Preferences" , 2000. University of Southern California Law School, Los Angeles
14. Macedonian Empirical Report, February, 2000
15. Programul național de combatere a corupției, crimei organizate și protecționismului, Guvernul Republicii Moldova, Noiembrie, 1999
16. Raportul Național al dezvoltării Umane, Republica Moldova, PNUD, 1998, 1999
17. Republic of Moldova, Common Country Assessment, United Nations, 2000
18. Strategies to Combat Corruption in Ecuador, Custom Service, National Association of Business Owners, 1999
19. Tokhir Mirzoev, Corruption as Seen by the Private Sector, Open Society Institute, September 1999
20. Transition Report, 1999, EBRD
21. The Durban Commitment to Effective Actions Against Corruption, 9th International Anti-Corruption Conference, Durban, 10-15 October, 1999.

Anexa 1

Metodologia de selectare a eșantionului

Eșantionul este proiectat ca unul aleator stratificat multistadial.

A fost proiectat un eșantion format din 500 gospodării casnice, din care trebuiau alese 500 persoane, distribuite proporțional în funcție de sex, medii rezidențiale, vârstă și nivel de instruire în conformitate cu datele Departamentului de Analiză Statistică și Sociologică a Republicii Moldova. Repartiția geografică a respondenților este următoarea: Chișinău – 120 (24%), Nord – 170 (34%), Centru – 110 (22%) și Sud – 100 (20%) persoane.

Al doilea eșantion a fost proiectat din 500 de firme, din care trebuiau aleși 500 de manageri. Din ei 370 (74%), au fost aleși în municipiul Chișinău, în regiunea de Nord – 50 (10%) de persoane, Centru – 40 (8%) și Sud – 100 (20%) persoane.

Localitățile rurale și urbane (cu excepția municipiilor Chișinău și Bălți) au fost alese aleator utilizând un tabel de numere aleatorii.

Gospodăriile casnice și unitățile comerciale în care au avut loc interviurile au fost selectate prin metoda rutei aleatoare cu un pas statistic. În cazul când în gospodăria casnică (familie) se aflau mai mulți membrii adulți, interviul se efectua cu persoana a cărei zi de naștere a fost cea mai recentă.

Printre businessmani în calitate de respondent se selecta persoana cu autoritatea cea mai mare (cu unele excepții minore).

Interviurile au fost efectuate de către angajații CISR. Interviurile cu gospodăriile casnice s-au efectuat cu reprezentanții gospodăriilor casnice la domiciliu, iar interviurile cu businessmanii – în oficiile lor.

Dr. în sociologie,
Profesor al Universității de Stat, Chișinău
V. Țurcan

Anexa 2

CHESTIONARUL BUSINESSMANILOR

În atenția operatorului: textul ce urmează trebuie citit respondentului.

PNUD/ Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR) cu Transparency International – Moldova realizează acest sondaj pentru a studia cauzele și gradul de răspândire a corupției în structurile statale. Rezultatele sondajului vor fi folosite pentru elaborarea propunerilor de combatere a corupției în Republica Moldova.

Coordonatorul cercetării este expertul CISR Lilia Carașciuc, tel. 23-74-02, fax, 23-71-04, e-mail: lilia@cisr.moldline.net

Vă mulțumim anticipat pentru participare, asigurându-Vă că informația pe care urmează s-o prezentați va fi utilizată strict confidențial. Numele Dvs. nu va fi indicat în documente, Vă rugăm să fiți pe cât se poate de obiectiv.

Codul individual al operatorului: _____

Data realizării interviului: _____

Locul realizării interviului _____

Timpul începerii interviului _____

Respondentul:

1. Vârsta Dvs. (Câți ani aveți) _____

2. Genul

a) Masc.

b) Fem.

3. Studiile

1. medii incomplete
2. medii
3. superioare incomplete
4. superioare
5. doctor în științe

4. Locuiți în zona urbană sau rurală ?

1. urbană

2. rurală

5. Cum evaluați nivelul Dvs. de trai în ultimul an?

1) foarte nesatisfăcător

2) nesatisfăcător

3) satisfăcător

4) bun

6. La ce grupă după veniturile populației considera-ți că aparține familia Dvs.? (indicați un singur răspuns)

1. venituri foarte joase
2. venituri mai jos de medii
3. venituri medii
4. venituri mai sus de medii
5. venituri relativ mari

7. Cum evaluați veniturile familiei Dvs.?

1. nu ne ajung mijloacele nici pentru cele mai necesare lucruri
2. abia de ne ajung mijloacele pentru cele mai necesare lucruri
3. ne ajunge pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea unor lucruri de lux
4. ne ajunge pentru un trai decent și foarte rar ne putem permite procurarea unor obiecte scumpe
5. ne permitem orice cheltuieli, nu ne limităm în nimic

8. Vă rugăm să evaluați problema corupției în țară (1 – nu este acută de loc, 2- este acută într-o oarecare măsură, 3- rar, dar îmi face probleme, 4- adesea îmi face probleme, 5- este acută, 6 – este foarte acută) _____

9. Când corupția a crescut până la un nivel periculos pentru societate?

1. 3 ani în urmă
2. 5 ani în urmă
3. 10 ani în urmă
4. altele (indicați)

10. În opinia Dvs., care din cazurile menționate mai jos pot fi numite “corupție”?

	Da	Nu	N/Ș
1. A oferi un cadou unui medic pentru ca să acorde atenție mai mare pacientului			
2. A “cointeresa” o persoană pentru a fi eliberat de la serviciul militar.			
3. A oferi bani pentru a angaja o rudă la serviciu de stat			
4. A plăti unui polițist pentru ca el să nu întocmească procesul verbal			
5. A se folosi de postul ocupat pentru a face un business privat			
6. A comunica informație oficială persoanelor cunoscute pentru un beneficiu personal (privat)			
7. A accepta o sumă de bani pentru a reduce suma impozitelor			
8. A acorda o sumă de bani pentru clasarea dosarului penal			

11. Când contactați cu instituțiile de stat, este mai ușor de a ocoli căile oficiale și de a soluționa problemele prin “căi neoficiale” ?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar de tot
6. Nici o dată

12. “Căile neoficiale” de soluționare a problemelor cu funcționarii publici cel mai frecvent iau forma de: (indicați un singur răspuns)

1. Contacte
2. Cadouri
3. Bani
4. Presiuni din partea conducerii de vârf
5. Presiuni din partea organizațiilor criminale
6. Altele

13. Cum credeți, cât de des se recurge la bani, cadouri, contacte personale pentru a soluționa problemele cu funcționarii publici? (1- nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

Sectorul	Nota
1. Inspekțiile fiscale	
2. Vama	
3. Poliția	
4. Inspekțiile sanitare și anti-incendiar	
5. Obținerea licențelor de import / export	
6. Acces la credite bancare	
7. Înregistrarea proprietății	
8. Privatizarea	
9. Arenda proprietății de stat	
10. Funcționarii primăriilor	
11. Judecători	
12. Achiziții publice	
13. Învățământ	
14. Medicii	
15. Ministere și departamente	
16. Administrația locală	

14. Imaginați - Vă că cineva a oferit un cadou la un funcționar public în schimbul unui serviciu și prin aceasta și-a soluționat problema. Cum Vă gândiți că această persoană care a oferit cadoul s-a simțit după aceasta?

1. Enervată
2. Intimidată (înjosit)
3. Normal
4. Satisfăcută
5. Bucuroasă

15. Imaginați - Vă un funcționar public plătit foarte prost și cineva îi oferă bani sau un cadou ca să-i soluționeze problema. Cum el va proceda?

1. Ar accepta, pentru că toți fac aceasta
2. Ar accepta, pentru că aceasta îl poate ajuta
3. Nu ar accepta, dacă aceasta ar putea să-i facă probleme
4. Nu ar accepta deloc
5. Nu știu

16. Care a fost sursa principală pentru începerea business-ului Dvs.?

1. Economiiile proprii
2. Creditele bancare
3. Am avut noroc de niște venituri neprevăzute (moștenire, cadou, loterie)
4. Împrumuturi de la prieteni sau rude
5. Altele (indicați)

17. Pentru desfășurarea business - ului Dvs. considerați că Guvernul...

1. ajută mult
2. ajută întrucâtva
3. puțin ajută, este mai mult neutru
4. este absolut neutru
5. câte o dată chiar împiedică
6. mai mult împiedică activității

18. Evaluați în ce măsură împiedică următorii factori la desfășurarea business - ului în Moldova (1 - nu împiedică de loc, 2 – câte o dată împiedică, 3 - împiedică, 4 – împiedică mult, 5 - foarte mult împiedică, 6 – blochează)

Factorul	Nota
1. Inflația	
2. Instabilitatea cursului de schimb	
3. Regulile de impozitare	
4. Sectorul bancar slab dezvoltat	
5. Criminalitatea	
6. Corupția	
7. Deficitul de forțe de muncă calificată	
8. Oprimări din partea poliției	
9. Dificultăți în procurarea ori livrarea materiei prime și a produselor finale	
10. Petrec prea mult timp lămurindu-mă cu tot felul de inspectori	
11. Instabilitatea politică	
12. Schimbări neprevăzute în regulamente	
13. Regulile complicate de deschidere a unui business nou	
14. Regulamentele pentru export/import	
15. Controlul prețurilor	
16. Regulamentele cu privire la valuta străină	
17. Regulamentele cu privire la forța de muncă (plați ridicate în fondul social)	

19. Spuneți, Vă rog, pe parcursul ultimilor 12 luni de care organe de control și de câte ori ați fost vizitat?

	ori/12 luni
1. Inspectoratul fiscal	
2. Poliția economică	
3. Inspector anti-incendiar	
4. Inspector pe rețele electrice	
5. Stația sanitaro-epidemiologică	
6. Garda Financiară	
7. Alte (specificați)	

20. Credeți că impozitele sunt așa de mari, încât majoritatea businessmanilor preferă să plătească inspectorilor fiscali sau ai departamentului vamal pentru evitarea plății întregului impozit?

1. Sunt pe deplin de acord
2. De acord întrucâtva
3. Nu sunt de acord
4. Nu știu

21. Dacă inspectorul găsește o deviere de la Codul Fiscal, de obicei el ...

1. înregistrează devierile și formulează protocolul conform regulamentului
2. numește prețul pentru a “corecta” datele raportului
3. dă de înțeles că este necesar de a plăti pentru a soluționa problema
4. înregistrează și apoi dă de înțeles ca trebuie să-i plătesc
5. Altele (indicați)

22. Când sunteți inspectat de reprezentanții inspectoratelor fiscale, ai vămii, cât de des Vi se dă de înțeles că este necesară o plată adițională pentru a “ușura” procesul de inspectare?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar
6. Nici o dată

23. Dacă businessmanul refuză să plătească mită inspectorului, va fi oare și mai complicat de a desfășura activitatea lui în continuare?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar
6. Nici o dată

24. Dacă Vi se va cere să plătiți mită, veți plăti-o ?

1. Da 2. Nu 3. Depinde de situație

25. Considerați că plata mitei “ușurează viața Dvs” ?

1. Da
2. Nu

26. Dacă vi se găsește o încălcare a legislației pentru care trebuie să plătiți o amendă în suma de bani X, de obicei a câta parte din această sumă este necesar de a achita direct inspectorului pentru ca întrebarea sa devină “soluționată” (% din X)? _____

27. Cât de des se recurge la mită, cadouri, contacte personale la diferite niveluri ale Inspectoratului Fiscal și ale Departamentului Vamal? (1 - nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte des, 6 – întotdeauna).

1. La nivel de director de departament	
2. La nivel de vice-director de departament	
3. La nivel de șefi de departamente	
4. La nivel de șefi de departamente locale	
5. La nivel de inspectori locali	
6. Altele	

28. Povestiți vre-un caz concret: _____

29. În ce măsură sunt următorii factori cauze ale corupției în serviciul vamal și inspectoratul fiscal ? (1 - de loc nu este cauză, 2 – puțin, 3- nu prea, 4- cam așa, 5- în mare măsură, 6 - exact)

Cauza	Nota	
	Vama	Fiscul
1. Inspectorii sunt prea lacomi		
2. Criza valorilor etice în perioada de tranziție		
3. Statul nu-i plătește la nivelul convenit		
4. Legile sunt scrise așa de neclar că este mai simplu să-l plătești pe funcționar ca să scapi de probleme		
5. Aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani		
6. Inspectorii au prea multă discreție (libertate)		
7. Controlul asupra inspectorilor este prea slab		
8. Puterea judiciară este ineficientă		
9. Funcționarii publici doresc să câștige “bani ușori”		
10. Lipsește controlul administrativ		

30. În opinia Dvs. Cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției între inspectorii fiscali și vamali? (1 – neeficientă, 6 – foarte eficientă)

Măsura	Nota
1. Diminuarea taxelor oficiale la exportul- importul producției	
2. Ridicarea salariilor colaboratorilor fiscolei și vamei	
3. Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	
4. Transparentizarea procesului de colectare a impozitelor	
5. Altele (indicați)	

31. Cu care din următoarele propoziții sunteți mai mult de acord?

În Republica Moldova ...

1. corupția nu poate fi combătută
2. Corupția va exista întotdeauna, dar este posibil de a limita răspândirea ei
3. Corupția poate fi redusă substanțial
4. Corupția poate fi complet eliminată
5. Nu știu

Timpul sfârșitului interviului _____

Vă mulțumim pentru colaborare !

Completați tabela după finisarea interviului, în lipsa respondentului

Indicați câte un răspuns la fiecare întrebare

Din partea respondentului	La nivel foarte înalt	Nivel înalt	Nivel mediu	Nivel jos
1. Colaborare				
2. Încredere față de cercetare				
3. Interes față de cercetare				
4. Înțelegerea conținutului întrebărilor				
5. Sinceritatea răspunsurilor				

Anexa 3

CHESTIONARUL GOSPODĂRIILOR CASNICE

În atenția operatorului: textul ce urmează trebuie citit respondentului.

PNUD/ Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR) cu Transparency International – Moldova realizează acest sondaj pentru a studia cauzele și gradul de răspândire a corupției în structurile statale. Rezultatele sondajului vor fi folosite pentru elaborarea propunerilor de combatere a corupției în Republica Moldova.

Coordonatorul cercetării este expertul CISR Lilia Carașciuc, tel. 23-74-02, fax. 23-71-04, e-mail: lilia@cisr.moldline.net

Va mulțumim anticipat pentru participare, asigurându-Va că informația pe care urmează s-o prezentați va fi utilizată strict confidențial. Numele Dvs. nu va fi indicat în careva documente, Vă rugăm să fiți pe cât se poate de obiectiv.

Codul individual al operatorului: _____

Data realizării interviului: _____

Locul realizării interviului _____

Timpul începerii interviului _____

Respondentul:

1. Vârsta Dvs. (Câți ani aveți) _____

2. Genul

a) Masc. b) Fem.

3. Studiile

1. medii incomplete
2. medii
3. superioare incomplete
4. superioare

4. Locuiți în zona urbană sau rurală ?

1) urbană 2) rurală

5. Cum evaluați nivelul Dvs. de trai în ultimul an ?

- 1) foarte nesatisfăcător 2) nesatisfăcător
- 3) satisfăcător 3) bun

6. Cum evaluați veniturile familiei Dvs.?

1. nu ne ajung mijloacele nici pentru cele mai necesare lucruri
2. abia de ne ajung mijloacele pentru cele mai necesare lucruri
3. ne ajunge pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea unor lucruri de lux
4. ne ajunge pentru un trai decent și câte o dată ne putem permite procurarea unor obiecte scumpe
5. ne permitem orice cheltuieli, nu ne limităm în nimic

7. La ce grupă după veniturile populației considera-ți că aparține familia Dvs.? (indicați un singur răspuns)

1. venituri foarte joase
2. venituri mai jos de medii
3. venituri medii
4. venituri mai sus de medii
5. venituri relativ mari

8. În opinia Dvs., cât de acute sunt următoarele probleme pentru Dvs.?
(1 – nu este acută de loc, 6 – este foarte acută)

Problema	Nota
1. Inflația	
2. Înrăutățirea calității sistemului educativ	
3. Înrăutățirea calității sistemului de ocrotire a sănătății	
4. Instabilitatea monedei naționale	
5. Criminalitatea	
6. Corupția	
7. Impozitele înalte	
8. Instabilitatea politică	
9. Oprimări din partea poliției	
10. Sărăcia	
11. Servicii inadecvate de comunicații	
12. Birocrația	
13. Schimbări dese în legislație	
14. Regulile de deschidere a unui business nou	

9. Vă rugăm să evaluați problema corupției în țară. (1 – nu este acută de loc, 2- este acută într-o oarecare măsură, 3- rar, dar îmi face probleme, 4- adesea îmi face probleme, 5- este acută, 6 – este foarte acută) _____

10. Când corupția a crescut până la un nivel periculos pentru societate?

- 1). 3 ani în urmă
- 2). 5 ani în urmă
- 3). 10 ani în urmă
- 4). altele (indicați)

11. În opinia Dvs., care din cazurile menționate mai jos pot fi numite “corupție”?

	Da	Nu	NȘ
1. A oferi un cadou unui medic pentru ca să acorde atenție mai mare pacientului			
2. A “cointeresa” o persoană pentru a fi eliberat de la serviciul militar.			
3. A recurge la relații personale pentru a angaja o rudă (cunoștință) la un serviciu de stat			
4. A plăti polițistului pentru ca el să nu întocmească procesul verbal			
5. A se folosi de postul ocupat pentru a face un business privat			
6. A comunica informație oficială persoanelor cunoscute pentru un beneficiu personal			
7. A accepta o sumă de bani pentru a reduce suma impozitelor			
8. A acorda o sumă pentru clasarea dosarului penal			

12. Când contactați cu instituțiile de stat, este oare mai ușor de a soluționa problemele prin “căi neoficiale” decât cele oficiale ?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar de tot
6. Nici o dată

13. “Căile neoficiale” de soluționare a problemelor cu funcționarii publici mai adesea iau forma de: (indicați un singur răspuns)

1. Contacte
2. Cadouri
3. Bani
4. Presiuni din partea “conducerii de vârf”
5. Presiuni din partea organizațiilor criminale
6. Altele (specificați)

14. Cum credeți, cât de des se recurge la bani, cadouri, contacte personale pentru a soluționa problemele cu funcționarii publici? (1 - niciodată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

Sectorul	Nota
1. Inspecțiile fiscale	
2. Vama	
3. Poliția	
4. Inspecțiile sanitare și anti-incendiar	
5. Obținerea licențelor de import / export	
6. Acces la credite bancare	
7. Înregistrarea proprietății	
8. Privatizarea	
9. Arenda proprietății de stat	
10. Funcționarii primăriilor	
11. Judecătorii	
12. Achiziții publice	
13. Învățământ	
14. Medicii	
15. Ministere și departamente	
16. Administrație locală	

15. Imaginați-Vă că cineva a oferit un cadou unui funcționar public în schimbul unui serviciu și prin aceasta și-a soluționat problema. Cum Vă gândiți că această persoană (care a oferit cadoul) s-a simțit după aceasta?

1. Enervat
2. Intimidat (înjosit)
3. Normal
4. Satisfăcut
5. Bucuros

16. Imaginați-Vă un funcționar public plătit foarte prost și cineva îi oferă bani sau un cadou ca să-și soluționeze problema. Cum va proceda el?

1. Va accepta, pentru că toți fac aceasta
2. Va accepta, pentru că aceasta ar putea să-l ajute
3. Nu va accepta în cazul dacă aceasta i-ar face probleme
4. Nu va accepta deloc
5. Nu știu

17. Dacă Vi se va cere să plătiți mită, veți plăti-o?

- 1) Da 2) Nu 3) Depinde de situație

18. Considerați că plata mitei “ușurează viața Dvs”?

- 1) Da 2) Nu

19. Cât de răspândită este corupția în sistemul educațional? (1 – lipsește, 2- foarte rar se întâmplă, 3- câte o dată, 4 – se întâmplă des, 5 – foarte des, 6- practic întotdeauna) _____

20. În opinia Dvs., cheltuielile adiționale în sistemul educațional public mai adesea iau forma de (1 - nici o dată, 6 – întotdeauna):

1. Plăți suplimentare pentru reparație	
2. Plăți suplimentare pentru clase speciale	
3. Plăți pentru festivități	
4. Plăți pentru literatură suplimentară specială	
5. Plăți pentru cursuri de lecții suplimentare	
6. Plăți directe pedagogilor pentru “gratitudine” și pentru atenție specială copilului	

21. Considerați că refuzul de a efectua aceste “plăți suplimentare” va avea un impact negativ asupra notelor copilului?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar
6. Nici o dată

22. În cazurile indicate mai jos cât de des este necesar de a efectua plăți speciale? (1- nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

1. Transferând copilul la altă școală, colegiu nou	
2. Pentru a asigura primirea unor note mai bune	
3. Pentru obținerea atenției mai ridicate către copil din partea profesorilor	
4. Pentru a asigura relații mai bune cu profesorii și a evita problemele posibile	

23. Cât de des se recurge la mită, cadouri, contacte și servicii reciproce la intrarea într-o instituție superioară?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar
6. Nici o dată

24. Ați avut oare cazuri când ați fost nevoit să oferiți bani, cadouri sau contacte personale pentru a rezolva probleme în instituțiile superioare?

- 1) Da 2) Nu

25. Cât de răspândită este corupția în sistemul ocrotirii sănătății? (1- nu se întâlnește nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna) _____

26. Cât de des se întâmplă să fiți nevoit să plătiți pentru serviciile medicale care ar trebui să fie oferite gratis?

1. Întotdeauna
2. În majoritatea cazurilor
3. Foarte des
4. Câte o dată
5. Rar
6. Nici o dată

27. Evaluați cât de des se întâmplă sa se ofere mită, cadouri sau alte servicii în următoarele cazuri (1- nici o dată, 6 - întotdeauna):

1. Pentru obținerea unui pat la spital, sau a unui loc mai bun	
2. Pentru o operație	
3. Pentru leacuri	
4. Pentru serviciile unui medic cu o experiență mai mare	
5. Pentru a ocoli rândurile lungi la medic	

28. În opinia Dvs., care sunt cauzele corupției în sistemul de ocrotire a sănătății și învățământ? (1 - de loc nu este cauză, 2 – puțin, 3- nu prea, 4- cam așa, 5- în mare măsură, 6 - exact)

Cauza	Nota	
	Învățământ	Ocrot.sănăt.
1.Ei sunt prea lacomi		
2. Statul nu-i plătește la nivelul cuvenit		
3. Criza valorilor etice în sistemul public		
4. Aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani		
5. Nepotismul, legăturile de clan		
6. Funcționarii publici au o discreție prea mare		
7. Controlul asupra funcționarilor publici este prea slab		

29. În opinia Dvs., cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției în sistemul ocrotirii sănătății? (1 – neeficientă, 6 – foarte eficientă)

Măsura	Nota
1. Mărirea suportului din partea statului	
2. Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	
3. Înasprirea controlului asupra lucrătorilor sistemului de ocrotire a sănătății	
4. Ameliorarea sistemului (controlul utilizării ajutorului umanitar)	
5. Desfășurarea unei campanii anti-corupție în școli și la universități (lecții despre luarea unei atitudini civice cu privire la corupție)	

30. În opinia Dvs., cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției în învățământ? (1 – neeficientă, 6 – foarte eficientă)

Măsura	Nota
1. Mărirea suportului din partea statului	
2. Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	
3. Transparența admisiei și a examenelor în sistemul educațional	
4. Înasprirea controlului asupra lucrătorilor sistemului educațional	
5. Ameliorarea sistemului (introducerea sistemului computerizat de examinare, precizarea faptului care plăți sunt legale și care – nu)	
6. Desfășurarea unei campanii anti-corupție în școli și la universități	

31. Cu care din următoarele propoziții sunteți de acord mai mult? În Republica Moldova...

1. Corupția nu poate fi combătută
2. Corupția va exista întotdeauna, dar este posibil de a limita răspândirea ei
3. Corupția poate fi redusă substanțial
4. Corupția poate fi complet eliminată

Timpul sfârșitului interviului _____

Vă mulțumim pentru colaborare !

Completați tabela după finisarea interviului, în lipsa respondentului
Indicați câte un răspuns la fiecare întrebare

Din partea corespondentului	La nivel foarte înalt	Nivel înalt	Nivel mediu	Nivel jos
1. Colaborare				
2. Încredere față de cercetare				
3. Interes față de cercetare				
4. Înțelegerea conținutului întrebărilor				
5. Sinceritatea răspunsurilor				

Anexa 4

Tabelele cu rezultatele sondajului businessmanilor

1. Vârsta

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	18-25	47	9.3	9.4	9.4
	26-30	95	18.8	18.9	28.3
	31-35	70	13.9	13.9	42.2
	36-40	98	19.4	19.5	61.8
	41-45	77	15.2	15.3	77.1
	46-50	65	12.9	12.9	90.0
	51-55	35	6.9	7.0	97.0
	56-60	12	2.4	2.4	99.4
	>60	3	.6	.6	100.0
	Total	502	99.4	100.0	
Omise	Sistem	3	.6		
Total		505	100.0		

2. Genul

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Masculin	318	63.0	63.2	63.2
	Feminin	185	36.6	36.8	100.0
	Total	503	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		505	100.0		

3. Studiile

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Medii	68	13.5	13.5	13.5
	Superioare incomplete	87	17.2	17.2	30.7
	Superioare	330	65.3	65.3	96.0
	Doctor în științe	20	4.0	4.0	100.0
	Total	505	100.0	100.0	

4. Locuiți în zona urbană sau rurală?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Urbană	460	91.1	91.1	91.1
	Rurală	45	8.9	8.9	100.0
	Total	505	100.0	100.0	

5. Cum evaluați nivelul Dvs. de trai în ultimul an?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	foarte nesatisfăcător	44	8.7	8.7	8.7
	nesatisfăcător	116	23.0	23.0	31.7
	satisfăcător	283	56.0	56.0	87.7
	bun	62	12.3	12.3	100.0
	Total	505	100.0	100.0	

6. La ce grupă după veniturile populației considera-ți că aparține familia Dvs.?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	venituri foarte joase	23	4.6	4.6	4.6
	venituri mai jos de medii	111	22.0	22.0	26.5
	venituri medii	311	61.6	61.6	88.1
	venituri mai sus de medii	55	10.9	10.9	99.0
	venituri relativ mari	5	1.0	1.0	100.0
	Total	505	100.0	100.0	

7. Cum evaluați veniturile familiei Dvs.?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	nu ne ajung mijloacele nici pentru cele mai necesare lucruri	14	2.8	2.8	2.8
	abia de ne ajung mijloacele pentru cele mai necesare lucruri	164	32.5	32.5	35.3
	ne ajunge pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea unor lucruri de lux	239	47.3	47.4	82.7
	ne ajunge pentru un trai decent și foarte rar ne putem permite procurarea unor obiecte scumpe	83	16.4	16.5	99.2
	ne permitem orice cheltuieli, nu ne limităm în nimic	4	.8	.8	100.0
	Total	504	99.8	100.0	
Omise	Sistem	1	.2		
Total		505	100.0		

Vă rugăm să evaluați problema corupției în țară

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	nu este acută de loc	9	1.8	1.8	1.8
	este acută într-o oarecare măsură,	36	7.1	7.3	9.1
	rar, dar îmi face probleme	42	8.3	8.5	17.6
	adesea îmi face probleme	69	13.7	14.0	31.6
	este acută	118	23.4	23.9	55.6
	este foarte acută	219	43.4	44.4	100.0
	Total	493	97.6	100.0	
Omise	Sistem	12	2.4		
Total		505	100.0		

9. Când corupția a crescut până la un nivel periculos pentru societate?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	3 ani în urmă	88	17.4	17.4	17.4
	5 ani în urmă	209	41.4	41.4	58.8
	10 ani în urmă	142	28.1	28.1	86.9
	altele (indicați)	66	13.1	13.1	100.0
	Total	505	100.0	100.0	

10. În opinia Dvs., care din cazurile menționate mai jos pot fi numite “corupție”? (procente din cei chestionați)

	Da	Nu	N/Ș
1. A oferi un cadou unui medic pentru ca să acorde atenție mai mare pacientului	26,7	63,8	9,1
2. A “cointeresa” o persoană pentru a fi eliberat de la serviciul militar.	69,9	19,2	10,3
3. A oferi bani pentru a angaja o rudă la serviciu de stat	86,1	6,9	6,3
4. A plăti unui polițist pentru ca el să nu întocmească procesul verbal	86,1	8,7	4,8
5. A se folosi de postul ocupat pentru a face un business privat	74,9	14,7	10,1
6. A comunica informație oficială persoanelor cunoscute pentru un beneficiu personal	65,0	19,2	15,4
7. A accepta o sumă de bani pentru a reduce suma impozitelor	93,7	2,6	3,0
8. A acorda o sumă de bani pentru clasarea dosarului penal	95,0	2,2	2,4

11. Când contactați cu instituțiile de stat, este mai ușor de a ocoli căile oficiale și de a soluționa problemele prin “căi neoficiale” ?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	76	15.0	15.1	15.1
	În majoritatea cazurilor	183	36.2	36.5	51.6
	Foarte des	83	16.4	16.5	68.1
	Câte o dată	107	21.2	21.3	89.4
	Rar de tot	33	6.5	6.6	96.0
	Nici o dată	20	4.0	4.0	100.0
	Total	502	99.4	100.0	
Omise	Sistem	3	.6		
Total		505	100.0		

12. “Căile neoficiale” de soluționare a problemelor cu funcționarii publici cel mai frecvent iau forma de: (indicați un singur răspuns)

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Contacte	71	14.1	14.2	14.2
	Cadouri	69	13.7	13.8	27.9
	Bani	300	59.4	59.9	87.8
	Presiuni din partea conducerii de vârf	33	6.5	6.6	94.4
	Presiuni din partea organizațiilor criminale	1	.2	.2	94.6
	Altele	27	5.3	5.4	100.0
	Total	501	99.2	100.0	
Omise	Sistem	4	.8		
Total		505	100.0		

13. Cum credeți, cât de des se recurge la bani, cadouri, contacte personale pentru a soluționa problemele cu funcționarii publici? (1- nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte frecvent, 6 – întotdeauna)

Sectorul	Nota
1. Inspecțiile fiscale	3,84
2. Vama	4,03
3. Poliția	3,98
4. Inspecțiile sanitare și anti-incendiere	3,32
5. Obținerea licențelor de import / export	3,34
6. Acces la credite bancare	2,96
7. Înregistrarea proprietății	2,84
8. Privatizarea	3,03
9. Arenda proprietății de stat	3,02
10. Funcționarii primăriilor	3,61
11. Judecători	3,48
12. Achiziții publice	2,90
13. Învățământ	3,58
14. Medicii	4,05
15. Ministere și departamente	3,38
16. Administrația locală	3,45

14. Imaginați - Vă că cineva a oferit un cadou la un funcționar public în schimbul unui serviciu și prin aceasta și-a soluționat problema. Cum Vă gândiți că această persoană care a oferit cadoul s-a simțit după aceasta?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Enervată	64	12.7	12.8	12.8
	Intimidată	161	31.9	32.3	45.1
	Normal	159	31.5	31.9	77.0
	Satisfăcută	96	19.0	19.2	96.2
	Bucuroasă	19	3.8	3.8	100.0
	Total	499	98.8	100.0	
Omise	Sistem	6	1.2		
Total		505	100.0		

15. Imaginați - Vă un funcționar public plătit foarte prost și cineva îi oferă bani sau un cadou ca să-i soluționeze problema. Cum va proceda el?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Ar accepta, pentru că toți fac aceasta	299	59.2	59.7	59.7
	Ar accepta, pentru că aceasta îl poate ajuta	85	16.8	17.0	76.6
	Nu ar accepta, dacă aceasta ar putea să-i facă probleme	43	8.5	8.6	85.2
	Nu ar accepta deloc	6	1.2	1.2	86.4
	Nu știu	67	13.3	13.4	100.0
	Total	501	99.2	100.0	
Omise	Sistem	5	1.0		
Total		505	100.0		

16. Care a fost sursa principală pentru începerea business-ului Dvs.?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Economiile proprii	225	44.6	45.0	45.0
	Creditele bancare	63	12.5	12.6	57.6
	Am avut noroc de niște venituri neprevăzute (moștenire, cadou, loterie)	26	5.1	5.2	62.8
	Împrumuturi de la prieteni sau rude	127	25.1	25.4	88.2
	Altele (indicați)	59	11.7	11.8	100.0
	Total	500	99.0	100.0	
Omise	Sistem	5	1.0		
Total		505	100.0		

17. Pentru desfășurarea business - ului Dvs. considerați că Guvernul...

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	ajută mult	1	.2	.2	.2
	ajută întrucâtva	10	2.0	2.0	2.2
	puțin ajută, este mai mult neutru	31	6.1	6.2	8.3
	este absolut neutru	85	16.8	16.9	25.2
	câte o dată chiar împiedică	142	28.1	28.2	53.5
	mai mult împiedică activității	234	46.3	46.5	100.0
	Total	503	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		505	100.0		

18. Evaluați în ce măsură împiedică următorii factori la desfășurarea business - ului în Moldova (1 - nu împiedică de loc, 2 – câte o dată împiedică, 3 - împiedică, 4 – împiedică mult, 5 - foarte mult împiedică, 6 – blochează)

Factorul	Nota
1. Inflația	4,20
2. Instabilitatea cursului de schimb	4,13
3. Regulile de impozitare	4,83
4. Sectorul bancar slab dezvoltat	3,31
5. Criminalitatea	4,19
6. Corupția	4,81
7. Deficitul de forțe de muncă calificată	2,79
8. Oprimări din partea poliției	3,08
9. Dificultăți în procurarea ori livrarea materiei prime și a produselor finale	2,87
10. Petrec prea mult timp lămurindu-mă cu tot felul de inspectori	3,41
11. Instabilitatea politică	3,92
12. Schimbări neprevăzute în regulamente	4,39
13. Regulile complicate de deschidere a unui business nou	3,64
14. Regulamentele pentru export/import	3,53
15. Controlul prețurilor	2,85
16. Regulamentele cu privire la valuta străină	2,73
17. Regulamentele cu privire la forța de muncă (plați ridicate în fondul social)	3,63

19. Spuneți, Vă rog, pe parcursul ultimilor 12 luni de care organe de control și de câte ori ați fost vizitat?

	ori/12 luni
1. Inspectoratul fiscal	
2. Poliția economică	
3. Inspector anti-incendiar	
4. Inspector pe rețele electrice	
5. Stația sanitaro-epidemiologică	
6. Garda Financiară	
7. Alte (specificați)	

20. Credeți că impozitele sunt așa de mari, încât majoritatea businessmanilor preferă să plătească inspectorilor fiscali sau ai departamentului vamal pentru evitarea plății întregului impozit?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Sunt pe deplin de acord	279	55.2	55.5	55.5
	De acord întrucâtva	166	32.9	33.0	88.5
	Nu sunt de acord	39	7.7	7.8	96.2
	Nu știu	19	3.8	3.8	100.0
	Total	503	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		505	100.0		

21. Dacă inspectorul găsește o deviere de la Codul Fiscal, de obicei el ...

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	înregistrează devierile și formulează protocolul conform regulamentului	94	18.6	18.8	18.8
	numește prețul pentru a “corecta” datele raportului	58	11.5	11.6	30.4
	dă de înțeles că este necesar de a plăti pentru a soluționa problema	214	42.4	42.8	73.2
	înregistrează și apoi dă de înțeles ca trebuie să-i plătesc	122	24.2	24.4	97.6
	Altele (indicați)	12	2.4	2.4	100.0
	Total	500	99.0	100.0	
Omise	Sistem	5	1.0		
Total		505	100.0		

22. Când sunteți inspectat de reprezentanții inspectoratelor fiscale, ai vămii, cât de des Vi se dă de înțeles că este necesară o plată adițională pentru a “ușura” procesul de inspectare ?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	64	12.7	12.9	12.9
	În majoritatea cazurilor	154	30.5	31.0	43.9
	Foarte des	76	15.0	15.3	59.2
	Câte o dată	100	19.8	20.1	79.3
	Rar	54	10.7	10.9	90.1
	Nici o dată	49	9.7	9.9	100.0
	Total	497	98.4	100.0	
Omise	Sistem	8	1.6		
Total		505	100.0		

23. Dacă businessmanul refuză să plătească mită inspectorului, va fi oare și mai complicat de a desfășura activitatea lui în continuare?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	142	28.1	28.3	28.3
	În majoritatea cazurilor	172	34.1	34.3	62.7
	Foarte des	66	13.1	13.2	75.8
	Câte o dată	69	13.7	13.8	89.6
	Rar	37	7.3	7.4	97.0
	Nici o dată	15	3.0	3.0	100.0
	Total	501	99.2	100.0	
Omise	Sistem	4	.8		
Total		505	100.0		

24. Dacă Vi se va cere să plătiți mită, veți plăti-o ?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Da	90	17.8	17.9	17.9
	Nu	43	8.5	8.6	26.5
	Depinde de situație	369	73.1	73.5	100.0
	Total	502	99.4	100.0	
Omise	Sistem	3	.6		
Total		505	100.0		

25. Considerați că plata mitei “ușurează viața Dvs” ?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Da	261	51.7	52.1	52.1
	Nu	240	47.5	47.9	100.0
	Total	501	99.2	100.0	
Omise	Sistem	4	.8		
Total		505	100.0		

26. Dacă vi se găsește o încălcare a legislației pentru care trebuie să plătiți o amendă în suma de bani X, de obicei a câta parte din această sumă este necesar de a achita direct inspectorului pentru ca întrebarea sa devină “soluționată” (% din X)?

Media: 34,22%

27. Cât de des se recurge la mită, cadouri, contacte personale la diferite niveluri ale Inspectoratului Fiscal și ale Departamentului Vamal? (1 - nici o dată, 2 – rar, 3 – câte o dată, 4 – adesea, 5 – foarte des, 6 – întotdeauna).

	Nota
1. La nivel de director de departament	1,83
2. La nivel de vice-director de departament	1,89
3. La nivel de șefi de departamente	2,35
4. La nivel de șefi de departamente locale	2,75
5. La nivel de inspectori locali	3,89
6. Altele	2,90

29. În ce măsură sunt următorii factori cauze de corupție în serviciul vamal și inspectoratul fiscal ? (1 - de loc nu este cauză, 2 – puțin, 3- nu prea, 4- cam așa, 5- în mare măsură, 6 - exact)

Cauza	Nota	
	Vama	Fiscul
1. Inspectorii sunt prea lacomi	3,65	3,53
2. Criza valorilor etice în perioada de tranziție	3,79	3,70
3. Statul nu-i plătește la nivelul cuvenit	4,54	4,52
4. Legile sunt scrise așa de neclar că este mai simplu să-l plătești pe funcționar ca să scapi de probleme	4,74	4,69
5. Aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani	4,06	4,03
6. Inspectorii au prea multă discreție (libertate)	4,24	4,23
7. Controlul asupra inspectorilor este prea slab	4,29	4,31
8. Puterea judiciară este inefficientă	4,61	4,60
9. Funcționarii publici doresc să câștige “bani ușori”	4,78	4,78
10. Lipsește controlul administrativ	4,41	4,38

30. În opinia Dvs. Cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției între inspectorii fiscali și vamali ? (1 – neeficientă, 6 – foarte eficientă)

Măsura	Nota
1. Diminuarea taxelor oficiale la exportul- importul producției	4,36
2. Ridicarea salariilor colaboratorilor fiscalului și vamei	4,11
3. Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	5,17
4. Transparentizarea procesului de colectare a impozitelor	4,69

**31. Cu care din următoarele propoziții sunteți mai mult de acord?
În Republica Moldova ...**

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Corupția nu poate fi combătută	82	16.2	16.3	16.3
	Corupția va exista întotdeauna, dar este posibil de a limita răspândirea ei	235	46.5	46.5	63.0
	Corupția poate fi redusă substanțial	146	28.9	29.0	92.0
	Corupția poate fi complet eliminată	25	5.0	5.0	97.0
	Nu știu	15	3.0	3.0	100.0
	Total	503	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		505	100.0		

Anexa 5.

Tabelele cu rezultatele sondajului gospodăriilor casnice

1. Vârsta

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	18-25	71	14.1	14.1	14.1
	26-30	52	10.3	10.4	24.5
	31-35	41	8.1	8.2	32.7
	36-40	52	10.3	10.4	43.0
	41-45	49	9.7	9.8	52.8
	46-50	71	14.1	14.1	66.9
	51-55	51	10.1	10.2	77.1
	56-60	29	5.8	5.8	82.9
	>60	86	17.1	17.1	100.0
	Total	502	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		504	100.0		

2. Genul

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Masculin	210	41.7	41.7	41.7
	Feminin	294	58.3	58.3	100.0
	Total	504	100.0	100.0	

3. Studiile

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Medii	73	14.5	14.6	14.6
	Medii profesionale	218	43.3	43.5	58.1
	Superioare incomplete	96	19.0	19.2	77.2
	Superioare	112	22.2	22.4	99.6
	Doctor în științe	2	.4	.4	100.0
	Total	501	99.4	100.0	
Omise	Sistem	3	.6		
Total		504	100.0		

4. Locuiți în zona urbană sau rurală?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Urbană	257	51.0	51.0	51.0
	Rurală	247	49.0	49.0	100.0
	Total	504	100.0	100.0	

5. Cum evaluați nivelul Dvs. de trai în ultimul an?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Foarte nesatisfăcător	136	27.0	27.0	27.0
	Nesatisfăcător	217	43.1	43.1	70.0
	Satisfăcător	130	25.8	25.8	95.8
	Bun	21	4.2	4.2	100.0
	Total	504	100.0	100.0	

6. Cum evaluați veniturile familiei Dvs.?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	nu ne ajung mijloacele nici pentru cele mai necesare lucruri	170	33.7	33.7	33.7
	abia de ne ajung mijloacele pentru cele mai necesare lucruri	204	40.5	40.5	74.2
	ne ajunge pentru un trai decent, dar nu ne putem permite cumpărarea unor lucruri de lux	110	21.8	21.8	96.0
	ne ajunge pentru un trai decent și câte o dată ne putem permite procurarea unor obiecte scumpe	19	3.8	3.8	99.8
	ne permitem orice cheltuieli, nu ne limităm în nimic	1	.2	.2	100.0
	Total	504	100.0	100.0	

7. La ce grupă după veniturile populației considera-ți că aparține familia Dvs.?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	venituri foarte joase	170	33.7	33.7	33.7
	venituri mai jos de medii	204	40.5	40.5	74.2
	venituri medii	110	21.8	21.8	96.0
	venituri mai sus de medii	19	3.8	3.8	99.8
	venituri relativ mari	1	.2	.2	100.0
	Total	504	100.0	100.0	

8. În opinia Dvs., cât de acute sunt următoarele probleme pentru Dvs.?

Problema	Nota
1. Inflația	4,57
2. Înrăutățirea calității sistemului educativ	4,68
3. Înrăutățirea calității sistemului de ocrotire a sănătății	5,33
4. Instabilitatea monedei naționale	4,36
5. Criminalitatea	5,21
6. Corupția	5,34
7. Impozitele înalte	4,73
8. Instabilitatea politică	4,21
9. Oprimări din partea poliției	2,86
10. Sărăcia	5,44
11. Servicii inadecvate de comunicații	3,20
12. Birocrația	4,49
13. Schimbări dese în legislație	3,97
14. Regulile de deschidere a unui business nou	3,20

9. Vă rugăm să evaluați problema corupției în țară

4,97

10. Când corupția a crescut până la un nivel periculos pentru societate?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	3 ani în urmă	84	16.7	16.7	16.7
	5 ani în urmă	187	37.1	37.2	53.9
	10 ani în urmă	194	38.5	38.6	92.4
	altele	38	7.5	7.6	100.0
	Total	503	99.8	100.0	
Omise	Sistem	1	.2		
Total		504	100.0		

11. În opinia Dvs., care din cazurile menționate mai jos pot fi numite “corupție”?

	Da	Nu	NȘ
1. A oferi un cadou unui medic pentru ca să acorde atenție mai mare pacientului	51,0	45,2	45,2
2. A “cointeresa” o persoană pentru a fi eliberat de la serviciul militar.	72,2	17,9	17,9
3. A recurge la relații personale pentru a angaja o rudă (cunoștință) la un serviciu de stat	83,7	9,7	9,7
4. A plăti polițistului pentru ca el să nu întocmească procesul verbal	90,3	6,3	6,3
5. A se folosi de postul ocupat pentru a face un business privat	75,0	11,5	11,5
6. A comunica informație oficială persoanelor cunoscute pentru un beneficiu personal	67,7	12,1	20,2
7. A accepta o sumă de bani pentru a reduce suma impozitelor	91,5	3,8	4,6
8. A acorda o sumă pentru clasarea dosarului penal	95,2	2,0	2,2

12. Când contactați cu instituțiile de stat, este oare mai ușor de a soluționa problemele prin “căi neoficiale” decât cele oficiale?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	55	10.9	11.0	11.0
	În majoritatea cazurilor	151	30.0	30.3	41.3
	Foarte des	105	20.8	21.0	62.3
	Câte o dată	92	18.3	18.4	80.8
	Rar de tot	55	10.9	11.0	91.8
	Nici o dată	41	8.1	8.2	100.0
	Total	499	99.0	100.0	
Omise	Sistem	5	1.0		
Total		504	100.0		

13. “Căile neoficiale” de soluționare a problemelor cu funcționarii publici mai adesea iau forma de:

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Contacte	82	16.3	16.3	16.3
	Cadouri	56	11.1	11.2	27.5
	Bani	319	63.3	63.5	91.0
	Presiuni din partea “conducerii de vârf”	25	5.0	5.0	96.0
	Presiuni din partea organizațiilor criminale	6	1.2	1.2	97.2
	Altele	14	2.8	2.8	100.0
	Total	502	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		504	100.0		

14. Cum credeți, cât de des se recurge la bani, cadouri, contacte personale pentru a soluționa problemele cu funcționarii publici?

Sectorul	Nota
1. Inspecțiile fiscale	3,94
2. Vama	4,61
3. Poliția	4,32
4. Inspecțiile sanitare și anti-incendiar	2,86
5. Obținerea licențelor de import / export	3,46
6. Acces la credite bancare	2,94
7. Înregistrarea proprietății	3,10
8. Privatizarea	3,23
9. Arenda proprietății de stat	3,11
10. Funcționarii primăriilor	3,24
11. Judecătorii	4,06
12. Achiziții publice	2,81
13. Învățământ	4,33
14. Medicii	4,90
15. Ministere și departamente	3,68
16. Administrație locală	3,24

15. Imaginați-Vă că cineva a oferit un cadou unui funcționar public în schimbul unui serviciu și prin aceasta și-a soluționat problema. Cum Vă gândiți că această persoană (care a oferit cadoul) s-a simțit după aceasta?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Enervat	80	15.9	16.0	16.0
	Intimidat (înjosit)	203	40.3	40.6	56.6
	Normal	120	23.8	24.0	80.6
	Satisfăcut	68	13.5	13.6	94.2
	Bucuros	29	5.8	5.8	100.0
	Total	500	99.2	100.0	
Omise	Sistem	4	.8		
Total		504	100.0		

16. Imaginați-Vă un funcționar public plătit foarte prost și cineva îi oferă bani sau un cadou ca să-și soluționeze problema. Cum va proceda el?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Va accepta, pentru că toți fac aceasta	288	57.1	57.4	57.4
	Va accepta, pentru că aceasta ar putea să-l ajute	105	20.8	20.9	78.3
	Nu va accepta în cazul dacă aceasta i-ar face probleme	42	8.3	8.4	86.7
	Nu va accepta deloc	13	2.6	2.6	89.2
	Nu știu	54	10.7	10.8	100.0
	Total	502	99.6	100.0	
Omise	Sistem	2	.4		
Total		504	100.0		

17. Dacă Vi se va cere să plătiți mită, veți plăti-o?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Da	63	12.5	12.5	12.5
	Nu	98	19.4	19.4	31.9
	Depinde de situație	343	68.1	68.1	100.0
	Total	504	100.0	100.0	

18. Considerați că plata mitei “ușurează viața Dvs”?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Da	129	25.6	25.6	25.6
	Nu	374	74.2	74.4	100.0
	Total	503	99.8	100.0	
Omise	Sistem	1	.2		
Total		504	100.0		

19. Cât de răspândită este corupția în sistemul educațional?

4,50

20. În opinia Dvs., cheltuielile adiționale în sistemul educațional public mai adesea iau forma de:

1. Plăți suplimentare pentru reparație	4,29
2. Plăți suplimentare pentru clase speciale	3,65
3. Plăți pentru festivități	4,11
4. Plăți pentru literatură suplimentară specială	4,19
5. Plăți pentru cursuri de lecții suplimentare	4,59
6. Plăți directe pedagogilor pentru “gratitudine” și pentru atenție specială copilului	3,46

21. Considerați că refuzul de a efectua aceste “plăți suplimentare” va avea un impact negativ asupra notelor copilului?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	90	17.9	18.0	18.0
	În majoritatea cazurilor	141	28.0	28.3	46.3
	Foarte des	118	23.4	23.6	69.9
	Câte o dată	100	19.8	20.0	90.0
	Rar	28	5.6	5.6	95.6
	Niciodată	22	4.4	4.4	100.0
	Total	499	99.0	100.0	
Omise	Sistem	5	1.0		
Total		504	100.0		

22. În cazurile indicate mai jos cât de des este necesar de a efectua plăți speciale?

1. Transferând copilul la altă școală, colegiu nou	2,68
2. Pentru a asigura primirea unor note mai bune	3,23
3. Pentru obținerea atenției mai ridicate către copil din partea profesorilor	3,31
4. Pentru a asigura relații mai bune cu profesorii și a evita problemele posibile	3,30

23. Cât de des se recurge la mită, cadouri, contacte si servicii reciproce la intrarea într-o instituție superioară?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	109	21.6	22.2	22.2
	În majoritatea cazurilor	144	28.6	29.3	51.5
	Foarte des	106	21.0	21.6	73.1
	Câte o dată	72	14.3	14.7	87.8
	Rar	33	6.5	6.7	94.5
	Niciodată	27	5.4	5.5	100.0
	Total	491	97.4	100.0	
Omise	Sistem	13	2.6		
Total		504	100.0		

24. Ați avut oare cazuri când ați fost nevoit să oferiți bani, cadouri sau contacte personale pentru a rezolva probleme în instituțiile superioare?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Da	127	25.2	25.6	25.6
	Nu	369	73.2	74.4	100.0
	Total	496	98.4	100.0	
Omise	Sistem	8	1.6		
Total		504	100.0		

25. Cât de răspândită este corupția în sistemul ocrotirii sănătății?

4,89

26. Cât de des se întâmplă să fiți nevoit să plătiți pentru serviciile medicale care ar trebui să fie oferite gratis?

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Întotdeauna	151	30.0	30.0	30.0
	În majoritatea cazurilor	140	27.8	27.8	57.9
	Foarte des	100	19.8	19.9	77.7
	Câte o dată	62	12.3	12.3	90.1
	Rar	24	4.8	4.8	94.8
	Niciodată	26	5.2	5.2	100.0
	Total	503	99.8	100.0	
Omise	Sistem	1	.2		
Total		504	100.0		

27. Evaluați cât de des se întâmplă sa se ofere mită, cadouri sau alte servicii în următoarele cazuri

1. Pentru obținerea unui pat la spital, sau a unui loc mai bun	3,29
2. Pentru o operație	5,17
3. Pentru leacuri	4,88
4. Pentru serviciile unui medic cu o experiență mai mare	4,79
5. Pentru a ocoli rândurile lungi la medic	3,26

28. În opinia Dvs., care sunt cauzele corupției în sistemul de ocrotire a sănătății și învățământ?

Cauza	Nota	
	Învățământ	Învățământ
1. Ei sunt prea lacomi	3,21	3,53
2. Statul nu-i plătește la nivelul cuvenit	5,54	5,53
3. Criza valorilor etice în sistemul public	3,68	3,75
4. Aceasta este o tradiție, lumea s-a deprins să accepte bani	3,92	4,08
5. Nepotismul, legăturile de clan	4,05	4,06
6. Funcționarii publici au o discreție prea mare	4,05	4,14
7. Controlul asupra funcționarilor publici este prea slab	4,59	4,69

29. În opinia Dvs., cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției în sistemul ocrotirii sănătății?

Măsura	Nota
1. Mărirea suportului din partea statului	5,23
2. Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	5,08
3. Însprirarea controlului asupra lucrătorilor sistemului de ocrotire a sănătății	4,76
4. Ameliorarea sistemului (controlul utilizării ajutorului umanitar)	5,06
5. Desfășurarea unei campanii anti-corupție în școli și la universități (lecții despre luarea unei atitudini civice cu privire la corupție)	4,00

30. În opinia Dvs., cât de eficiente ar fi următoarele măsuri pentru combaterea corupției în învățământ?

Măsura	Nota
1. Mărirea suportului din partea statului	5,34
2. Pedepsirea mai severă a persoanelor corupte	5,06
3. Transparența admisiei și a examenelor în sistemul educațional	4,94
4. Însprirea controlului asupra lucrătorilor sistemului educațional	4,73
5. Ameliorarea sistemului (introducerea sistemului computerizat de examinare, precizarea faptului care plăți sunt legale și care – nu)	4,84
6. Desfășurarea unei campanii anti-corupție în școli și la universități	4,11

**31. Cu care din următoarele propoziții sunteți de acord mai mult?
În Republica Moldova ...**

		Frecvența	Procent	Procent valid	Procent cumulativ
Valid	Corupția nu poate fi combătută	82	16.3	16.3	16.3
	Corupția va exista întotdeauna, dar este posibil de a limita răspândirea ei	259	51.4	51.5	67.8
	Corupția poate fi redusă substanțial	118	23.4	23.5	91.3
	Corupția poate fi complet eliminată	33	6.5	6.6	97.8
	Nu știu	11	2.2	2.2	100.0
	Total	503	99.8	100.0	
Omise	Sistem	1	.2		
Total		504	100.0		